

T.C.
BİLECİK ŐEHY EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE EKONOMİSİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BELİRLEYİCİLERİ
VE FİNANSAL DERİNLİĞE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞÇENUR KANAYIRAN

TEZ DANIŐMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SERKAN VARSAK

BİLECİK, 2022

10511045

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE EKONOMİSİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BELİRLEYİCİLERİ
VE FİNANSAL DERİNLİĞE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞÇENUR KANAYIRAN

TEZ DANIŐMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SERKAN VARSAK

BİLECİK, 2022

10511045

BEYAN

“Türkiye Ekonomisinde Finansal Okuryazarlığın Belirleyicileri ve Finansal Derinliğe Etkisi” adlı yüksek lisans hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	×
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:	/.....	

Tuçenur KANAYIRAN

Tarih

İmza

ÖN SÖZ

Tez çalışmasının ortaya çıkmasında tüm bilgi ve birikimiyle bana destek veren, inanan ve güvenen danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serkan VARSAK hocama, yüksek lisans eğitimime başlama sürecinde fikir ve görüşleriyle yolumu aydınlatan, savunma sınavı sırasında değerli jüri üyeleri Sayın Doç. Dr. Resul YAZICI ve Doç. Dr. Ayla YAZICI hocama, tez yazım sürecinde yardımlarını benden esirgemeyen sınıf arkadaşlarıma, öğrenimim boyunca görüş ve önerileriyle bana katkı sağlayan değerli ders hocalarıma ve de tez çalışmamın başlangıcından bu yana her zaman karşılaştığım sıkıntıları aşmamda gerek yardımlarını gerekse de sevgi ve desteğini hiç eksik etmeyen dostlarıma teşekkürü borç bilirim.

Son olarak hayatım boyunca maddi ve manevi destekleriyle varlıklarını her daim yanımda hissettiğim babam Zeki KANAYIRAN ile annem Arzu KANAYIRAN ve kız kardeşim Tuğbanur KANAYIRAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Tuğcenur KANAYIRAN

2022

ÖZET

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BELİRLEYİCİLERİ VE FİNANSAL DERİNLİĞE ETKİSİ

Bu çalışma, finansal okuryazarlığın belirleyicilerinin tanımlamalarını daha sonrasında makroekonomik değişkenlerimizle, finansal okuryazarlığın finansal derinliğe etkisini ölçmeye yönelik Türkiye Ekonomisini ele almıştır. Günümüzde ekonomik aktörler hem gündelik hayatta hem de geleceğe yönelik kararlar alırken bilinçli bir şekilde hareket etmek zorundadır. Yapılan araştırmalar neticesinde bir bireyin yaşamını idam ettirebilmesi için bütçesini doğru harcamalarla bunu nasıl yatırıma dönüştürebilir cevabını çalışmada almaktayız. Ekonomik aktörlerin kendilerini finanse edebilmeleri, mali krizi yönetebilmeleri için git gide finansal ürün ve hizmetlerin artması sebebiyle bu değişimlere daha hızlı uyum sağlaması finansal okuryazarlık seviyesiyle meydana gelmektedir. Böylelikle daha bilinçli bir toplum ve geleceğe daha parlak bir nesil yetiştirilmiş olmaktadır. Finansal okuryazarlık konusunda çalışma yapan bazı araştırmacılar, finansal okuryazarlığın göstergeleri olan finansal tutum, finansal davranış, finansal bilgi, finansal sorumluluk, finansal yeterlilik, finansal farkındalık başlıklarını tek tek ele alarak iyi bir finansal okur-yazar olmak ile bağlantılı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Finansal okuryazarlık düzeyinin arttırılabilmesi için temel finans eğitiminin tüm ekonomik aktörlere verilmesinin toplumun finansal okuryazarlık seviyesini belli bir düzeyde arttıracığı, bu durumda da ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabileceği gözlenmiştir. Sonuç olarak bireylerin finansal bilgi düzeyi ne kadar yüksek olursa ekonomik büyümeye ve kalkınmaya o oranda katkı sağlamaktadırlar. Finansal okuryazarlığın temel belirleyicileri olan ve bunun finansal derinlik ile ilişkisini ele alarak, Türkiye ekonomisi üzerinde incelediğimiz tezde Finansal Derinlik Endeksi (Deep İndeks) bağımlı, Özel Sektör Kredileri/GSYH (RKREDI) ve M3/ GSYH bağımsız değişkenler kullanılmıştır.

Tezde kullanılan seriler 2002 ile 2021 yılları arası dönemde gerçekleşen yıllık verileri içermektedir. Eşbütünleşme analizinin ilk aşamasında kullanılan zaman serilerinin analize uygunluğunu test etmek için birim kök testi yapılmıştır. Birim kök birim kök testlerinden olan Phillips-Perron (PP) birim kök testi uygulanmıştır. Çalışmada belirlenen değişkenleri analizi ARDL sınır testi yaklaşımıyla analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finans, Finansal Okuryazarlık, Finansal Derinlik, Finansal Bilgi, Finansal Eğitim, Finansal Farkındalık, Finansal Tutum ve Davranışlar.

ABSTRACT

DETERMINANTS OF FINANCIAL LITERACY IN THE TURKISH ECONOMY AND ITS IMPACT ON FINANCIAL DEPTH

This research, the definitions that determine financial literacy and our macroeconomic variables have addressed the Turkish economy in order to measure the relationship between financial literacy. Nowadays, economic actors have to behave consciously both in daily life and when making decisions for the future. As a result of the research, it is possible to transform the budget into an investment with the right expenditures so that the person can continue to live. Economic actors need to increase financial products and services in order to finance themselves and manage a financial crisis. In this way, a more conscious society and a brighter generation for the future will be raised by adapting to changes faster. This situation occurs with the level of financial literacy. Some researchers working on financial literacy have claimed that they are related to being a good financial literate by addressing financial attitude, financial behaviour, financial responsibility, financial competence and financial awareness, which are indicators of financial literacy.

It is alleged that providing basic financial education to all economic actors with a view to increasing the level of financial literacy will increase the financial literacy level of the society. In this case, it has been observed that it can contribute to economic growth and development. Consequently, the level of financial knowledge of people will support their economic growth. Financial Depth Index (Deep Index) dependent, Private Sector Loans/GDP (RKREDI), and M3/ GDP independent variables were used in the thesis that we examined on the Turkish economy, which are the main determinants of financial literacy and its relationship with financial depth.

The series used in the thesis include annual data from 2002 to 2021. A unit root test was performed to test the suitability of the time series used in the first stage of the cointegration analysis. Phillips-Perron (PP) unit root test, one of the unit root tests, was applied. The analysis of variables determined in the study was analyzed with the ARDL limit test approach.

Keywords: Financial, Financial Literacy, Financial Knowledge, Financial Education, Financial Behaviour and Attitude, Financial Awareness.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GENEL YAPISI.....	3
2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı	3
2.2. Finansal Okuryazarlığın Tanımı	5
2.3. Finansal Okuryazarlık Göstergeleri.....	8
2.3.1. Finansal Tutum.....	10
2.3.2. Finansal Davranış.....	11
2.3.3. Finansal Bilgi	13
2.3.4. Finansal Sorumluluk	14
2.3.5. Finansal Yeterlilik	14
2.3.6. Finansal Farkındalık.....	15
2.4. Finansal Okuryazarlığın Belirleyici Özellikleri	17
2.4.1. Finansal Sistemi Anlamak	20
2.4.2. Parayı Etkili Yönetebilmek	22
2.4.3. Finansal Planlama Yapabilmek	24
2.4.4. İyi İletişim Kurabilmek.....	28
2.4.5. Bütçeyi Etkin Yönetebilmek.....	29

2.5. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Yararları.....	30
2.5.1. Finansal Okuryazarlığın Birey, Aile ve Toplum İçin Önemi ve Yararları .	33
2.5.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem Açısından Önemi ve Yararları .	34
2.5.3. Finansal Okuryazarlığın Ekonomi Açısından Önemi ve Yararları.....	36
2.6. Finansal Okuryazarlığın Önemini Arttıran Faktörler	37
2.6.1. Finansal Ürün Sayısındaki Artış	38
2.6.2. Finansal Ürünlerin Karmaşıklığı.....	39
2.6.3. Finansal Okuryazarlığın Düşüklüğü	40
2.6.4. Tüketicilerin Finansal Piyasalara Katılımı	40
2.6.5. Teknolojik Değişim.....	40
2.6.6. Sermaye Piyasasındaki Değişiklikler	40
2.6.7. Borç Oranındaki Artış	41
2.6.8. Gelirdeki Değişimler	41
2.6.9. Doğum Sayısında Artış ve Yaşam Sürelerinin Uzunluğu	41
2.6.10. Emeklilik Düzenlemelerinde Değişiklikler	42
3. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ	44
3.1. Finansal Okuryazarlığın Ekonomik Kalkınma Açısından Önemi	47
3.2. Finansal Okuryazarlığın Ekonomik Büyüme Açısından Önemi.....	53
3.3. Finansal Okuryazarlığın Fiyatlar Genel Seviyesi Açısından Önemi.....	58
3.4. Finansal Okuryazarlığın İstihdam Açısından Önemi.....	63
3.5. Finansal Okuryazarlığın Milli Geliri Belirleyen Faktörler: Tüketim, Tasarruf ve Yatırımın Açısından Önemi	69
3.5.1 Finansal Okuryazarlığın Tüketim Harcamaları Açısından Önemi.....	69
3.5.2 Finansal Okuryazarlığın Hane halkı Tasarrufları Açısından Önemi	74
3.5.3. Finansal Okuryazarlığın Yatırım Açısından Önemi.....	80
4. VERİ SETİ VE METODOLOJİ	88

4.1. Veri Seti.....	88
4.1.2. Veri Analizinin Tanımlamaları.....	88
4.1.3. Metodoloji.....	89
5.AMPİRİK ANALİZ.....	91
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	97

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 5.1. Phillips-Perron Unit Root Test Sonuçları	91
Tablo 5.2. Model İçin Optimal Gecikme Uzunluğu Seçimi	92
Tablo 5.3. ARDL Sınır Testi Sonuçları	92
Tablo 5.4. Uzun Dönem ARDL Katsayıları (2, 0, 0) Modeli	93
Tablo 5.5. Kısa Dönem & ARDL (2, 0, 0) modelinin Diagnostic Sonuçları	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Finansal Okuryazarlığın Unsurları.....	9
Şekil 2.2. Finansal Bilgi, Finansal Tutum, Finansal Davranış Nedir?.....	9
Şekil 2.3. Finansal Okuryazarlığın Belirleyici Özellikleri.....	20
Şekil 2.4. Piyasanın Tarafları	21
Şekil 2.5. Finansal Okuryazarlığın Önemini Arttıran Faktörler	38
Şekil 5.1. Cusum-square Testi	94

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ARDL: Autoregressive Distributed Lag Bound Test (Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Sınır Testi)

ATM: Automatic Teller Machine (Bankamatik)

BYF: Borsa Yatırım Fonları

CHFS: Çin Ev İçi Finans Anketi (Chinese Household Finance Survey)

CSFLS: Collage Students Financial Literacy Survey (Üniversite Öğrencisi Finansal Okuryazarlık Anketi)

Deep İndeks: Finansal Derinlik Endeksi

DEVE: Bankacılık istikrar endeksi sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim verimliliği, kazançlar ve likidite

DİPS: Devlet İçi Borçlanma Senetleri

EC: European Commission (Avrupa Komisyonu)

ECM: Error Correction Model (Hata Düzeltme Modeli)

ECT: Hata düzeltme terimi

EDS: ABD Doları cinsinden Eğitim Harcamaları

EPS: Social Protection Survey (Sosyal Koruma Anketi)

FINDEP: Finansal Derinlik Oranı

FLR: Financial Literacy Rate (Finansal Okuryazarlık Oranı)

FODER: Finansal Okuryazarlık Derneği

GSMH: Gayrisafi Milli Hasıla

GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

HFLG: Higt Financial Reading Group (Yüksek Finansal Okuma Grubu)

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

İ.İ.B.F.: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İGE: İnsani Gelişme Endeksi

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

LFLG: Low Financial Reading Group (Düşük Finansal Okuma Grubu)

M3: En geniş para arzı

MEA: Münih Araştırma Ekonomisi Enstitüsü

NFCS: The National Financial Capability Study (Ulusal Mali Yetenek çalışması)

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

PA: Para arzını temsil eden değişken (M3/GSYH)

PACFL: President's Advisory Council on Financial Literacy (Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi)

PISA: Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)

PME: Toplam nüfusun yüzde olarak asgari eğitim düzeyi

PP: Phillips-Perron

RKREDİ: Özel Sektör Kredileri/GSYH

S&P: Standart & Poor's

SAAT: Amerika Birleşik Devletleri Sağlık ve Emeklilik Araştırması

SCF: Consumer Finance Survey (Tüketici Finansmanı Anketi)

SME: Small and Medium Enterprises (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler)

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TDK: Türk Dil Kurumu

TEB: Türkiye Ekonomi Bankası

TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

UECM: Kısıtsız hata düzeltme modeli

VAR: Vektör Otoregresyon

1. GİRİŞ

Günümüzde sürekli olarak piyasaya yeni ürünler ve hizmetler sunulmaktadır. Yaşanan teknolojik gelişmeler ile finansal çeşitlilik ve dolayısıyla finansal derinlik büyük ölçüde artmıştır. Yeni finansal araçların varlığı artan finansal derinlik ve beklenen seviyenin gerisinde kalan finansal okuryazarlık finansal sistemin anlaşılmasında yeni zorlukları beraberinde getirmiştir. Böylelikle ekonomik aktörlerin sorumlulukları oldukça artmıştır. Ekonomik aktörler için büyük önem taşıyan sorumluluklarından biri olan finansal okuryazarlık, son dönemde ekonomik aktörlerin finansal yaşamlarında temel belirleyicilerden biri olmuştur. Gerek ulusal gerekse uluslararası piyasalarda finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması finansal kaynakların yönetiminde aksamalara ve beraberinde finansal sistemde sorunlara neden olabilmektedir. Bu durumda da finansal bilgi düzeyi yetersiz olan ekonomik aktörler finansal hatalar yaparlar. Yapılan hatalar zamanla tüm ekonomiyi etkileyerek ekonomiye zarar verir. Dolayısıyla böyle olmaması için ekonomik aktörlerin finansal konularda bilinçli olması ve sağlıklı kararlar alabilmesi gerekir. Finansal seçenekler arasında doğru kararlar verilmesi, geleceğe yönelik finansal planlamalar yapabilmesi, bireysel ve kurumsal bütçelemenin rasyonel harcamalar ile desteklenerek kişi/kurumların kendini kontrol altına alması gerekliliğin farkındalığıyla finansal okuryazarlığın öneminin büyük olması ve bu konuda toplumsal farkındalığın önemi bir kere daha karşımıza çıkmaktadır.

Bireylerin yapmış olduğu davranışlar doğrultusunda ülke ekonomisine yansıyan fiyatlar genel seviyesi ve faiz oranları gibi etmenler yine bireye dönüş yapar. Yani, bir ülke ekonomisinin başarılı olabilmesi de o ülkede yaşayan toplumun finansal okuryazarlık düzeyiyle bağlantılıdır. Böylelikle ülkelerin kalkınması içinde olanak sağlanmış olunur. Finansal okuryazarlık seviyesi yükseldikçe bu bilgiye sahip olan kişiler, finans dünyasının araçlarını kullanırken daha rasyonel hareket ederler. Tasarruflarını yatırımlara dönüştürür, kabul edilebilir bir bütçeleme ve gelecek planlarını daha rasyonel yaparlar. Aksi takdirde düşük bilgi düzeyi piyasaların dengesini bozmaktadır. Bu sebeple maksimum hatalar, minimum getiriye beraberinde getirir.

Rasyonel bireysel ve kurumsal finansman ekonomik aktörlerin sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda etkilediğinden ekonomik aktörlerin yaşam kalitelerini yükseltir. Refaha ulaşmada finansal kararların önemini ve anlamını kavramamız gerekir. Sonuç olarak bir diğer ifade ile bireylerin finansal davranışları ulusal ekonomilerinin finansal yapılarında etkiler. Toplumsal finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması ulusal ekonomilerde uygulanan para

ve maliye politikalarında etkinliği azaltacaktır. Aile ve yaşam boyu edinilen ekonomik tecrübe finansal kararların alınmasında belirleyici bir role sahiptir.

Finansal okuryazarlık ilk olarak alınacak doğru finans eğitimi ile başlar. Finansal okuryazarlık temelinde uygulanacak doğru finansal eğitim politikaları ülke kalkınmasında da önemli belirleyicilerden biridir. Eğitim kurumları dışında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının ulusal ve uluslararası finansal diğer kurumlar ile yapacakları işirliği bu konuda başarıyı getirecektir. Bu doğrultuda çalışmamızın ilk bölümünde, kavramsal olarak finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık gereksinimlerinin nedenlerine değinilmiş, finansal okuryazarlığın temel belirleyicileri raporlanmıştır. İkinci bölümünde, makroekonomi açısından ilişkisi açıklanarak önemi vurgulanmıştır. Çalışmada tek tek ele alınan makroekonomik göstergelerin finansal okuryazarlık ile ilişkisini açıklayan yapılan çalışmaların ele alındığı literatür çalışmasına değinilmiştir. nc bölümde ise finansal okuryazarlık belirleyicileri ile finansal derinleşme arasında ki ilişki ARDL sınır testi ile analiz edilmiştir.

2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GENEL YAPISI

2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlık finansal derinliğin artması ve küresel finansallaşma ile birlikte gelişmekte olan ülke ekonomileri için büyük önem kazanmıştır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin küresel finansal yatırımlarımdan daha fazla pay alabilmeleri bu ülkelerde finansal okuryazarlığın kavramsal boyutunun anlaşılması ve uygulama alanı bulabilmesi önemlidir. Buradan hareketle ilgili literatürde finansal okuryazarlık konusunda tam bir görüş birliği olmasa da finansal okuryazarlık konusunda farklı çalışmalarda farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Özetleyecek olursak; finansal okuryazarlık becerisi, ekonomik aktörlerin finansal sorunlara ilişkin öngörülerde bulunmalarına ve finansal sorunların çözümünde hızlı ve doğru kararlar alabilmelerine olanak sağlar (Öztürk ve Demir, 2015: 114). Gökmen (2012)'ye göre finansal okuryazarlık ekonomik aktörlerin finansal tutum ve davranışları ile finansal birikimlerini koruyabilme ve finansal kararlarında etkinlik sağlayabilme becerilerinden oluşur (Gökmen, 2012: 20).

Finansal okuryazarlık, temel ve ileri düzey finansal okuryazarlık olarak iki kısımda da incelenebilir. Temel finansal okuryazarlık ekonomik aktörlerin temel ekonomik göstergeleri tanıyıp tanımadıklarını, basit finansal işlemlerde ki becerilerini ve risk kavramı hakkındaki bilgilerini üç temel soru ile açıklamaya çalışır. İleri seviye finansal okuryazarlık ise, risk-getiri kavramları, Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS), borsa yatırım fonları (BYF) ve diğer menkul kıymetlerin temel fiyatlama davranışlarının kavranabilirliğine dair sorular ile ölçmektedir (Lusardi, 2008: 5).

OECD finansal okuryazarlığı, finansal tutumun, finansal davranışın, finansal bilginin, finansal tatminin ve kişisel servetin kombinasyonu şeklinde tanımlamış ve daha yaygın bir planlamayla tarif etmiştir (Atkinson ve Messy, 2012:31).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nin tanımına göre finansal okuryazarlık, bireylerin finansal kabiliyetlerini kuvvetlendirebilmesi ve karşılaşmış olduğu durumlarda fırsat ve riskleri avantaja dönüştürebilmek için problem oluştuğunda nereye müracaat edilmesi gerektiğinin bilincinde olup, bilinçli kararlar alabilmelerine aynı zamanda refahlarını arttırıcı nesnel ve/veya bilgiye sahip donanım sağlamaktadır (OECD, 2013: 144).

Finansal tutum, sağlıklı girişimlere temayül göstermesi ve anlama süreci için hisler ve bilgiler toplamı olarak açıklanır (Shockey, 2002: 24). Böylelikle finansal tutum, ekonomik

aktörlerin dolaysız tecrübeleri ile finansal tutumlarının büyümesinin sonucu haline gelebilir (Winkielman vd., 2006: 800).

Finansal davranış, ekonomik aktörlerin tüm mali hususlarda ele alacağı faaliyetleri harekete geçiren, alışveriş yaparken araştırmacı olan, tasarruflarını, mevduatlarını, borçlanmalarını denetlemesidir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 587-589).

Finansal bilgi, basit finansal kavramlar havuzunun parçaları olan risk – getiri, mevduat yapma, tasarruf etme, bilanço, sigorta, bütçeleme, bileşik ve basit getiri ve yükselen fiyatlar genel seviyesinin satın alma gücüne etkisi gibi kavramlardan olan topluluktur. Sağlıklı mali hükümlerin alınması, hizmet ve finansal ürün arasında analiz yapılması, ekonomiyi yakından takip etmenin en başlıca faktörüdür (Alkaya ve Yağlı, 2015: 587) .

Finansal tatmin, sübjektif bir kritere bağlı mali yeterlilikler olarak tanımlama yapılmaktadır. (Xiao vd., 2011: 242).

Kişisel servet, (Joo, 2008: 25)' e göre, “kıymetlendirilmeyen davranışları kapsayan nitelikleri, mali tutumları, finansal okuryazarlığın etkin, tercih edilen ve finansal memnuniyetin objektif halini yansıtan bir kavram” olarak tanımlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'na göre finansal okuryazarlık, ekonomik aktörlerin finansal bilgiyi bilinçli kullanarak etkin kararlar alabilmesine olanak sağlayan ve bu kararlar vasıtasıyla bireysel refahı artışa geçirmektedir (TCMB, 2015: 5). Çünkü teknolojik ilerlemenin doğurmuş olduğu finansal ürünlere ulaşılabilirliğin daha basit hale gelmesiyle ekonomik aktörlerin bir finansal karar alırken topluma ayak uydurmaya çalışmasıyla daha bilinçsiz şekilde hareket etmesi, yanlış finansal ürünlerin kullanımı arttırmaktadır ve bu yüzden ki ekonomik aktörlerin refahı olumsuz şekilde etkilenmektedir.

Finansal Okuryazarlık Derneği olan (FODER)'e göre finansal okuryazarlık, “Ekonomik aktörlerin kazançlarını doğru hamlelerle yönetebilme gücüne sahip olması, mevduatlarını zekice değerlendirebilmesi, gelir ve birikim yapabilecek güce sahip olabilmesidir (www.foder.com , 2022).

ABD Hazine Müsteşarlığı ise finansal okuryazarlığı, nakdimizi nasıl kullanabileceğimizin, piyasaya nasıl süreceğimizin ve nasıl etkin kararlar alabileceğimizin bir kabiliyettir” şeklinde ele almıştır (www.treasury.gov, 2022)

2.2. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Yaşanan 2008 küresel finansal krizi ile birlikte finansal okuryazarlık önem kazanmıştır. Ekonomik olarak karmaşık bir hal alan kriz sonrası dönemde finansal sistem için hem sağlıklı kararlar alınabilmesi hem de sistemi kavramak adına ekonomik aktörlerin finansal okuryazarlığı kuvvetlendirmek için arttırıcı eğilimler sağlanmıştır (Karataş, 2017: 19-26).

Finansal krizler, finansal okuryazarlığın öneminin daha da artış göstermesiyle, yeni sunulmuş yatırım ürünleri sermaye piyasalarında ve uygulamalardaki çeşitlenmeye yol açmıştır. Okuryazarlık, ekonomik aktörlerin finansı kavrayabilme kabiliyetidir. Bir diğer deyişle, sağlıklı mali kararlar alınabilmesi için sahip olunan beceriler ve finansal bilgilerdir (Kılıç vd., 2015: 130).

Finansal okuryazarlık, literatürlerde 2008 küresel finansal krizden sonra yer edinmeye başlamış bir terimdir (Er vd., 2014 : 114). Finansal okuryazarlık finans literatürlerinde hala değişim gösteren ve gelişen dünyada kesinlikle olması gereken, ekonomik aktörlerin ve tüm ülkemizin bir yeteneği haline gelmiştir. Finansal okuryazarlığın kavramsal boyutu hakkında uluslararası kuruluşlarda, gelişmekte olan ve gelişmiş çoğu ülkede fikir birliğine varılamamıştır. Günümüzde bu hususun sorumluluğumuzdaki yaşamımızın idame ettirilebilmesi için öneminin çok daha iyi anlaşılmasına rağmen uluslararası onaylanmış bir tanımı ve bilimsel açıdan yapılan çalışmalarda uzlaşım gösterememektedir. Örneğin Kanada ve İngiltere’de “finansal yeterlilik” (financial capability) terimi kullanılırken, Avustralya, ABD ve diğer bazı ülkelerde “finansal okuryazarlık” (financial literacy) terimi Türk dilinde finansal okuryazarlık manasına gelecek şekilde kullanılmaktadır. Doktrinde ise; “finansal farkındalık” (financial capability) kavramı yerini alır. O nedenle ekonomistler, akademik çalışmalarda ve araştırmalar doktrinde bu kavrama yer verir. (Gökmen, 2012: 17). Türk Dil Kurumunda ise; “finansal okuryazarlık “ kavramına ön gören “mali okuryazarlık” kavramıdır (TDK, 2013).

Finansal okuryazarlık kavramına ilişkin oluşturulan tanımlamalar da, ekonomistlerin ve araştırmaların bakış açılarına göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Finansal okuryazarlıkla ilgili yapılan bazı tanımlamalar aşağıda verilmiştir. Bunun üzerine;

Stoney, Noctor ve Stradling’e göre en eski tanımlardan biri olan ekonomi okuryazarlığı, efektif kararlar alabilme becerisine sahip ekonomik aktörlerin nakitlerini nasıl kullanması gerektiğinin farkında olması ve yönetebilmesi kabiliyetidir (Karataş, 2017: 4).

Finansal okuryazarlığı Remund (2010) beş boyutta tanımlar:

- a. Şahsi finans yönetimi kabiliyeti,
- b. Önemündeki finansal gereksinimlerini için planlama doğrultusunda aktif kullanabilme kabiliyeti,
- c. Mutabık finansal kararlar alabilme yeteneği,
- d. Finansal görüşler ile ilgili fikir sahibi olabilme becerisi

Finansal okuryazarlık karşılaştığımız mali sorunları daha önceden fark etmek ve en hasarsız bir şekilde alternatif yollar bularak bu sorunları gidermektir (Öztürk ve Demir, 2015)

Bir eğitim araştırması olan ve OECD Eğitim Direktörlüğü'ne bağlı Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment PISA) ekonomi okuryazarlığını; finansal araçlar hakkında gerekli bilgiyi edinmiş, edinmiş olduğu bilgileri pratik yaparak hayatındaki ekonomik hamleleri daha etkin bir şekilde yönetebilen, toplumların ve bireylerin refah seviyesini yükselten, güven, beceri ve motivasyon bu üç temel donanımına sahip ekonomik aktörlerdir şeklinde tanımlamıştır (PISA, 2018: 128).

Marcolin ve Abraham (2006)'a göre finansal okuryazar; ekonomik aktörlerin bütçesini oluşturma, gelecek için mevduat ve tasarruf yapma, borcu yönetmek veya borçtan kaçınmak için yeni metotlar öğrenme becerisine sahip olan bireylerdir. Finansal okuryazarlık günlük alınan finansal kararlar ile tüketicilerin elde ettiği kazançların uzun vadede alacağı kararlar ile doğru ve zamanında olmasına olanak kılar.

Finansal okuryazarlık her gelir seviyesindeki ve her yaştaki topluluklara fayda sağlayabilmektedir. Örnek verecek olursak, iş hayatına yeni giriş yapmış olan ekonomik aktörler basit seviyede finansal okuryazarlık ile ilgili bilgi donanımına sahip olursa borçlarını ve harcamalarını kontrol altına alabilir ve böylelikle aile bireyleri sahip olmak istediği mal varlığına kavuşur ve/veya çocukları için eğitim masrafları karşısında sıkı bir tutumluluk gösterebilir. Aile bireyleri de bireysel ihtiyaçlarının yanında emeklilikleri için çaba göstererek yeterli miktarda birikim elde edebilirler (Er vd., 2014: 115). Mali açıdan sıkıntılı bir durum içerisinde olacak riskleri üstlenmeleri, yeterli derecede bilgi sahibi olunmayan ürünler için ısrarcı olunması, gereksinimi olmayan ürünleri seçmeleri bu aile bireyleri için ölçülü bir davranış değildir (EC, 2007: 4).

Jazayeri'ye göre nakidin denetlenmesi ve ifadelendirilmesi, mali bilgi anlamında kabiliyet gösterilmesi şeklinde finansal okuryazarlığı tanımlamıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık finansal sorunlara çözüm yolu bulma ve bu sorunları kontrol altına alma, kendine

olan güveniyle bilgiyi kavramak gibi finansal yetenekleriyle birçok yerde faaliyete geçirme becerisidir (Jazayeri, 2016: 1).

Reyes ise finansal okuryazarlığı, eğitim kurumlarındaki eksikliğin giderilmesi, ekonomik aktörlerin kendi problemleri olmasından çıkmış bütün topluluğu içerisine alan, ulusal finansı ilgilendiren mali bir husustur (Reyes, 2006: 82).

Gerek ve Kurt (2011)'a göre finansal okuryazarlık, ekonomik ilerlemeler ekonomik aktörleri her açıdan etkileyen ve bu ilerleme sonucunda karar alabilme, kavrayabilme ve yorumlayabilme yetkinliğidir. Bu tanımlama ekonomik aktörlerin kazanımlarının hayata geçirilmesi, alınan eğitimlerden çok daha fazla önem arz ettiğini belirtmiştir.

Finansal okuryazarlık ile ilgili bir rapor oluşturmak ve Amerika'da finansal okuryazarlık seviyesini ilerletmek adına toplanan Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi (PACFL) finansal okuryazarlığı; bireylerin bir ömür boyunca refahının devam etmesi için gerekli olan mali kaynakları etkin bir şekilde yönetme, bu yeteneği kullanma ve bilgi donanımını sağlayabilmenin bir becerisi olarak tanımlamaktadır (Hung vd., 2009: 5).

Bu konularda çalışmalar yapmış olan Bodie için finansal okuryazarlık, yatırım, tasarruf, sigortalama, bütçeleme, gelir-gider ilişkisi, ödünç alıp- verme ve portföy çeşitlendirme gibi başlıca iktisadi kavramlar üzerine bilgi edinerek davranışların gelişmesine yol açan becerilerin bütünü olarak tanımlamaktadır (Bodie, 2006: 1).

Mason ve Wilson'a göre finansal okuryazarlık, ekonomik aktörler mali kavramlar hakkında gerekli bilgiyi edinmiş, anlamış ve değerlendirebilme yeteneği kazanabilmiş olmalı aksi takdirde olası bir finansal problemle karşılaştığında sonuçlarının farkında olarak hareket etmesi gerekir. Araştırmacılar tarafından finansal farkındalık ve finansal okuryazarlık arasındaki bağlantı tartışılmıştır. Finansal okuryazar ekonomik aktörler finansal farkındalığı da kazanmış olmalıdır. Dolayısıyla finansal farkındalık finansal okuryazarlığın parçasıdır ve bireyler finansal okuryazar olmasalar da finansal farkındalığa sahip olabilmektedir (Mason ve Wilson, 2000: 31, 34).

Finansal okuryazarlık; ekonomideki olayların tümünü kapsamıyla günlük finansal kararları da etkileyen yaşamsal olaylara aktif bir şekilde karşılık verebilme becerisidir ve gelecek için planlar yapabilme, mali ve parasal problemler hakkında münakaşa içerisine girebilme, meydana gelen finansal seçenekler arasında ayırım yapabilmeyi kapsamaktadır. Bireysel ekonomi okuryazarlığı, bireysel finansal koşulları yönlendirebilme, analiz etme, ulaştırma ve okuma kabiliyetidir (Vitt vd., 2000).

Shockey' e göre finansal okuryazarlık, gelirimizin nasıl kullanılması ve yönetilmesini, stratejik kararlar alarak bilinçli harcamalarla bunları yatırıma dönüştürmek, ortaya çıkabilecek beklenmedik durumlar için kenara para ayırmak, kazançlarımızı tasarrufa çevirerek emeklilik için refah sağlayan bir kabiliyettir. Finans tasarruf ve yatırım gibi iktisadi kavramları da içine alan bilim dalıdır. Kısacası, finansal okuryazarlık efektif kararlarla akıllıca hüküm gösteren inovasyonlardır (Shockey, 2002: 41).

Finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan birçok çalışmada küçük çaplı farklılık gösteren tanımlar olmasına rağmen tutarlılıklar dikkat çekicidir. Hogarth'da bireylerin finansal bir okuryazar olduğunu anlayabilmek davranışsal terimlerle bu tutarlılıkları göstermektir şeklinde açıklamıştır.

2.3. Finansal Okuryazarlık Göstergeleri

Okuryazarlığı, finans kelimesinin anlamını bilmeden sadece yorum yapabilmek ve okuma-yazma olarak vasıflandırmak gerçeği yansıtmayacaktır. Finansal okuryazarlık olgusunu kavrayabilmek için birtakım terimlerin bilinmesi gerekir. Yapılan literatür araştırmalarında finansal okuryazarlık kavramı kimi zaman finansal yetenek kimi zamanda finansal farkındalık olarak belirtildiği saptanmıştır. Bu yüzden finansal okuryazarlığın daha iyi anlaşılabilmesi için; “ finansal bilgi, finansal tutum, finansal yeterlilik, finansal sorumluluk, finansal davranış ve finansal farkındalığı” tanımlamak gerekmektedir (Öztürk, 2014).

Literatürde finansal okuryazarlık; finansal davranış ve finansal tutum ile birlikte finansal bilgi seviyesi arasında kuvvetli bir bağ olduğunu beyan etmiştir. Böylelikle finansal okuryazarlık, finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi gibi niteliklerden meydana geldiği söylenmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015; Atkinson ve Messy, 2012; Çam vd., 2018; Çömlekçi, 2017).

Atkinson ve Messy (2012) finansal okuryazarlığı; beceri, bilgi, davranış ve tutumlardan entegre olan farkındalık ile kişisel refaha erişebilmek ve etkin finansal kararlar alabilmek için gereklidir diye tanımlamıştır. Dünya Bankası finansal okuryazarlık kavramınının yönünü bilgi-beceriye, beceri-tutum ve tutum-davranış değişkenleri arasında ki ilişki temelinde formüle etmiştir ve bu bütünlük finansal sistem için büyük bir önem taşımaktadır (Holzmann, 2010).

Şekil 2.1. Finansal Okuryazarlığın Unsurları

Kaynak: (<https://foy.tbb.org.tr> Erişim tarihi: 21.08.2021) faydanılmıştır.

Finansal okuryazarlığın unsurlarının başlıca temel bileşimini oluşturan 3 ana başlık Şekil 2.1’de görüldüğü gibidir. Bu unsular kısaca Şekil 2.2 üzerinde gösterilmektedir.

Şekil 2.2. Finansal Bilgi, Finansal Tutum, Finansal Davranış Nedir?

Kaynak: (<https://foy.tbb.org.tr> Erişim tarihi: 21.08.2021) faydanılmıştır.

2.3.1. Finansal Tutum

Finansal okuryazarlığın önemli bir parçası olarak tümlenen tutum kavramı, büyük bir çoğunlukla etrafta rastgele oluşan bir olgu, olay ve hadiselerle karşı bireylerin sergilemesi gereken muhtemel tavırlar bütünüdür olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, bir objeye ve olguya ait gösterilen reaksiyonları ifade etmektedir (İnceoğlu, 2010).

Ülkeler arasında Türkiye genç nüfus yoğunluğundadır (Kılıç vd., 2015). Genç bireyler aileleri ile birlikte başladıkları serüvende genel olarak bir finansal sorumluluk almamaktadırlar. Fakat, genç bireylerin erken yaşlarda kazanabilecekleri alışkanlıklar ile kendilerinin yaşamlarına yeni bir düzen getireceği bilinmektedir. Yaşları ilerledikçe finansal araçları kullanmak, kredi kartı ve banka kullanmak, kendi bütçelerini yönetebilmek gibi mükellefiyet altına girmektedirler. Bunun üzerine genç nüfusun özelde ülke ve toplum tarafından beklenen finansal sorumluluğa, tutuma ve bilgiye ve bunlar sonucunda oluşan girişimci kimliğe ve finansal davranışlara sahip olması beklenir (Er ve Taylan, 2017). Bu sebeple finansal eğitimin başta ailede oluşması ve ilerleyen dönemlerde eğitim kurumları süresince verilen eğitimler yoluyla yapılması beklenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014). Küçük yaşta ki kişilerin eğitim basamaklarında oluşan finansal tutumların belirlenmesi hem verilen finansal eğitimin hem de verilebilecek finansal okuryazarlığın başarıya varmasına olanak sağlayacaktır. Bu radde de finansal okuryazarlık kavramı içerisinde yer alan finansal tutumun gerekliliği öne çıkmaktadır. Sarıgül (2015)'e göre ekonomik aktörlerin finansal okuryazarlıklarının belirlenmesinde finansal tutum önemli bir bölüme sahiptir.

Finansal okuryazarlığın bir bileşeni olan finansal tutum, tasarruf için önlemler almak ve gelecek için planlar yapmak finansal tutumu gösteren davranış şekli olarak tanımlanır (TEB, 2015: 4)

Ekonomik aktörlerin gelecek için birikim yapma, iradeli harcamalar yapma ve dikkatli para kullanma gibi hususlarda kazandığı muntazam davranışlar daha önce yaşadığı tecrübelerin sonucudur. Örnek verecek olursak, kısa zamanlı isteklere öncelik veren bireyler, olası bir durumla karşılaşma ihtimaline karşı tasarruf yapma ya da uzun vadeli planlar yapma olasılıklarını en aza indirmiş olacaktır. Böylelikle gelecek için daha az birikim yapmaya eğilimli olan kişiler olumsuz tutumlar sergilerler (Mandell ve Klein, 2007).

Finansal tutum, ekonomik aktörlerin finans konusunda kendisine belirlediği kısa ve uzun vadeleri hedefleri olması ve bu belirlediği hedefleri düzenli aralıklarla kontrol etmesidir (Öztürk, 2014: 14). OECD' e göre finansal tutum bireylerin tutumluluk göstermesi, kısıtlı

harcamalar yapması ve parayı değerlendirirken itina göstermesine karşın mali konularda bilgisinin yeterli olmaması halinde harekete geçirici bir özelliği bulunmaktadır (OECD, 2017: 39).

Finansal tutum sahibi ekonomik aktörler, geleceğe ilişkin fikirleri olduğundan araç-gereç, ev, arazi gibi kalemlere yatırım yapmak, çalışma hayatından sonraki evrede iyi bir yaşam sürdürmek ve evlatlarının geleceğine yatırım yapmak için birikim yaparlar. Bireylerin birikim yapma ve tasarruf etme gibi konularda sarf ettikleri olumlu yöndeki yaklaşımlar finansal okuryazarlık seviyesine de pozitif yönde etki sağlayacaktır. Aynı zamanda kişilerin daha ilgili ve daha itina göstererek sergiledikleri davranışlar pek çok konuda tasarruf etme girişiminde bulunma ve gelecek için yatırımda bulunurken daha öncesinde kazandıkları deneyimler sayesinde parasal harcamalarında daha özenli oldukları gözlenmektedir (Şahin ve Barış, 2017: 82).

Tutum, sosyal çevre algısını ve bireylerin tavırlarını etkilemesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden uzun senelerdir tutumluluk sosyal psikoloji biliminin başlıca konularından biridir (Kağıtçıbaşı, 2010: 109-110). Finansal tutum; finans bağlamında olumlu yönde davranışlar göstermelerini sağlamaları adına eğitim vermektedir (Kozup ve Hogort, 2008: 127-136).

2.3.2. Finansal Davranış

Kişilerin davranış şekillerinin, mali refahları üzerinde önemli bir etkiye sahip olması nedeniyle, finansal okuryazarlık ölçümünde davranışların etkilerinin belirlenmesi önemlidir. Finansal davranışın başlıca tanımı, ekonomik aktörlerin uzun ve kısa süreli zaman dilimlerinde mevduatlarını kıymetlendirebilmesi, şahsi kredi ve borçlarını, yatırım ve tasarruflarını yönetebilmeleri, tedbirli alışveriş yapmaları aynı zamanda şahsi parasal hesaplarının kontrolünü sağlaması olarak düşünülebilir. Dew ve Xiao (2011) ise finansal davranış eğilimini kredi yönetimi, para yönetimi, tasarruf ve yatırım gibi ana etmenlerden oluşan üçlü kombinasyondan oluşur şeklinde tanımlamıştır. Finansal davranış, ekonomik aktörlerin mali konularında yerine getirdiği eylemler iken, finansal tutum ekonomik aktörlerin mali konularına karşı verdiği reaksiyonlar olarak tanımlanabilir (Ünal ve Düger, 2011). Xiao (2016) finansal davranış kavramını, “nominal bir bütçe oluşturmak, durağan giderleri kontrol etmek, harcanan paraların hesabını yazılı olarak tutmak, nakdimizin nasıl tüketileceğine dair planlar yapmak” şeklinde sonuç odaklı olarak tanımlamıştır.

Davranış bir yapı da yer alan ve bu yapı vasıtasıyla yapılan muhtelif eylemlerdir. Başka bir deyiş ile davranış, kişilerin tecrübe kazanacağı ve yapabileceği her şey olarak tanımlanabilir (Tütüncü ve Küçükusta, 2008)

OECD'e göre finansal ürün seçiminde daha bilinçli olarak hareket etmek, finansal sağlamlığı oluşturacak uzun vadeli hedeflere ulaşmak için gayret gösterecek davranışlarda bulunmak, dış şoklarla yüzleşme, geçimini sağlama ve birikim yapma; mali kontrolleri sağlamak ve mali işleri takip etmek, vaktinde gelen faturaları ödemek, bütçe kullanımı, verilen mali kararlardaki sorumluluğu üstlenmek, kararlar arasında karşılaştırma yapmak ve üstünde muhakeme ederek alışveriş yapmanın finansal davranış üzerinde etkisi olacaktır. Ekonomik aktörlerin mutluluğu ve durumunu da mali konularda gösterilen kısa ve uzun dönemdeki reaksiyonlar yani davranışlar belirler. Bu görüşle finansal davranış, finansal okuryazarlığın bir faktörü olarak ortaya çıkmaktadır (OECD, 2017: 27-34).

Sosyal refahın artması bireylerin almış olduğu mali kararlarındaki faaliyetlerinde hayli önemlidir. Böylelikle, bireylerin finansal tutum ve davranışlarını kıymetlendirmek, bireyin sadece şahsının değil tüm toplumun refahının sağlanması ekonomik açıdan büyük bir etki sunmaktadır. Bir ailede elde edilen kazancı yönetmek ve bunu deneyimler ve eğitimle birleştirmek, bütün toplumun tüketim kalıplarını belirlemektedir (Denk vd., 2018: 188).

Finansal davranış ekonomik aktörlerin kısa, orta ve uzun vadeli mevduatların kıymetlendirilmesinde doğru yöntemler kullanmaları, kişisel kredilerini ve kişisel borçlanmalarını yönetebilmeleri, kişisel finansal yapılarını dikkatle takip etmeleri, özenle harcama yapmaları şeklinde söylenebilir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 589).

Yatırımcıların finansal davranış ve finansal okuryazarlık düzeyinin giderek artış göstermesi, onların bazı ekonomik kararlar da daha dikkatli hareket etmesini sağlar. Yatırımcıların mali bilgi düzeyinde risk alması ve yatırım yapması kendi ekonomik durumuna göre değişkenlik gösterebilir. Yatırımcıların çok daha fazla gelir sağlamalarına ve çok daha fazla temkinli davranmaya çalışmalarına aynı zamanda mali konulardaki deneyimin ve mali bilgi düzeyinin yüksek olması rastgele almış oldukları bir yatırım kararlarında başka yatırımcılara göre öne çıkmasına yardımcı bulunur. Finansal davranış genel anlamda bir ekonomik aktörün ekonomik analiz, borçlanma, tasarruf gibi başlıca finansal konularda aktif girişkenlik yapması ya da bir karar alma seviyesine sahip olduğu bilgi düzeyinde bu kararı alması veya almaması gibi olması istenilen hareket girişimlerini yönetebilmesidir. Finansal okuryazarlığın olmazsa olmazı olarak nitelendirilen bu kavramları ekonomik aktörlere sağladığı bilgi ve tecrübeyi etkili bir şekilde kullanmalıdır (Hayta, 2011: 346).

Örnek verecek olursak; mali konularının monoton ve karmaşık olduğuna inanan bireyler için olumsuz davranışlar sergilenmek eğilimindedirler. Bu durumun tersine; bireyin mali durumunda metot geliştirmişse ve kendine inanıyor oluşu yani ekonomik konularda kendisini yeterli görmesi olumlu yönde finansal davranışlar sergilemesinde etkilidir (Nash, 2011).

Ekonomik aktörler kısa vadeli ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik veriyorsa ve acil durumlar karşısında muhtemel bir tasarruf eğiliminde bulunmaları ya da uzun vadeli finansal planlar yapma olasılığı düşük olacaktır. Böylelikle ekonomik aktörlerin gelecek için tasarrufta bulunma istekleri konusunda olumsuz tutuma sahip olmaları halinde, bu tür davranışa devam etmeleri daha düşük performans göstereceklerine neden olacaktır. Bu yüzden kişilerin davranış ve tutumlarının finansal refah seviyeleri üzerinde bariz bir etkisi vardır. Finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme çalışmalarında davranışların ve tutumun belirlenmesi son derece önemlidir (Atkinson ve Messy, 2012: 7-8)

2.3.3. Finansal Bilgi

Finansal bilgi düzeyi finansal okuryazarlığın belirlenmesindeki önemli faktörlerden biridir. “Finansal okuryazar” olarak adlandırılan ekonomik aktörlerin bütçeleme, yatırım yapma, tasarruf etme, bileşik ve basit faiz hesaplaması, sigorta, risk- getiri ilişkisi, bilanço, kredi, enflasyonun alım gücüne etkisi gibi bu temel finans bilgilerine donanım sağlamış olması beklenir. Finansal okuryazar olan bireylerin öncelikli olarak maksimum seviyede iktisadi terimler hakkında bilgi sahibi olmuş ve bireylerin maruz kaldığı finansal gelişmelerde ve ekonomik kararlarda sahip olduğu bilgiler ile hareket etmesini sağlamaktadır. OECD'nin yapmış olduğu çalışma sonucunda finansal bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlığın belirlenmesi doğru orantılıdır.

Finansal bilgi, iki temel düzeyde incelenebilir. İlk olarak makroekonomik bilgi esas alınırken, ikinci seviyede mikro ekonomik finansal bilgi düzeyi önemlidir. Makroekonomik finansal bilgi, ekonominin genel dengesine ilişkin değişkenlerden oluşurken, mikro ekonomik seviyede finansal bilgi, gözlem yolu ile elde edilen veriler ile derlenen ve bilgi aktarımını sağlayan, kar amacı taşıyan ya da kar amacı taşımayan fakat faaliyet gösteren tüm işletmelerin finans tablolarındaki verilerine bakılarak elde edilen veriler mali koşullarına etki eden ya da gelecek yaşamlarını etkilemesi olası durumların meydana gelmesi olarak kabul edilmektedir (Özdemir, 2011: 9).

2.3.4. Finansal Sorumluluk

Finansal sorumluluk, finansal kararlar alan bireyleri ve toplumu etkilediği için çok daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Finansal sorumluluk adına alınan finansal kararlar üzerinde araştırmalar yapılmadığı ve akıllıca davranılmadığı zaman hem kişilere hem aileye hem de topluma olumsuz şekilde etkisini göstermektedir. Böylelikle finansal okuryazar olan ekonomik aktörler finansal sorumluluklarını yerine getirirken bir çaba göstermelerine gerek kalmadan davranışlarını da ona göre biçimlendireceklerdir. Bir diğer değişle finansal sorumluluk, bireylerin ileri yaşamlarında finansal kararlar alırken planlamalarında ve toplumların geleceğini şekillendirip, etkilemede büyük bir öneme sahiptir. Çünkü alınan bir finansal karar sadece o kişiyi değil, aileyi ve tüm toplumu etkisi altına alacaktır (Mason, 2003).

2.3.5. Finansal Yeterlilik

Finansal yeterlilik, kavram olarak Kanada ve İngiltere’de kullanılırken, Amerika’da ise finansal farkındalık, finansal okuryazarlık ve finansal eğitim gibi kavramlar kullanılmaktadır (Habil, 2012: 17-18).

Finra 2009 yılında finansal yeterlilik konusuna dayalı yayınladığı rapor da Amerikalılar iyi bir pozisyonda yer almamaktadırlar diye belirtmiştir. Yayımlanan bu rapor; ABD Ulusal Finansal Yeterlilik Araştırmasında (National Financial Capability Surver) yer almıştır. Katılımcılar finansal yeterlilik konusunu dört boyutta bu çalışmada değerlendirmiştir (Finra, 2009: 5-23). Bunlar;

- Finansal ürünleri yönetebilmek
- İleriye dönük planlar yapmak
- Mali konularda etkin kararlar vermek ve bilgi sahibi olmak
- Geçimini devam ettirmek

Amerikalıların finansal yeterlilik durumunda yapılan çalışmaların sonuçlarında aşağıdaki veriler sağlanmıştır (Finra, 2009: 5)

- Borç para kullananlar, bankacılık sistemi haricinde katılımcıların 1/5’lik kısmını oluşturmaktadır. Finansal ürünlerin ne olduğu hakkında katılımcıların çok az kesimi bilgi sahibidir.
- Amerikalı pek çok yetişkin mali işlerini yerine getirmede kendisini yeterli görmektedir. Ancak katılımcılar basit faiz hesaplama yöntemini ve lüzumsuz harcama yapma konusundaki finansal davranışları sergilemeyi bile

katılımcıların büyük bir bölümü yapamamaktadır. Finansal ürünleri seçerken ürünler arasında karşılaştırma yaparak alan katılımcı sayısı minimumdur.

- Çalışmaya katılanların hemen hemen yarısı masraflarını ödemede ve aylık faturalarını ödemede zorluk çekmektedirler.
- Katılımcılar kendi emeklilikleri için veya çocuklarının eğitim ve üniversiteleri için herhangi bir planlar oluşturmamışlardır. Bu sebeple, katılımcıların çoğunluğunun beklenmedik bir durum karşılaştığı zaman, o durumu karşılayabilecek kenarda biriktirmiş bir birikimleri yoktur.

2.3.6. Finansal Farkındalık

Finansal farkındalık, finansal tüketici ile finansal yatırımcıların ekonomik faaliyetlerini eksiksiz yerine getirmeleri halinde, finansal açıdan refah seviyelerini yükseltmelerini, yansız olarak tavsiyelerde bulunmasıyla bilinçli bir şekilde alternatifleri değerlendirmelerini, kimlerden ve nasıl yardım almaları gerektiğini kavrayabilmelerini, fırsatların ve finansal risklerin farkına varmalarını sağlayacak bilgiyi, yönlendirmeyi, kavramlar ve finansal araçlar hakkında sahip oldukları bilgi ve anlayışlarını geliştirmelerini sağlayan bir süreçtir (www.ekodialog.com). Bu süreç;

- Tüketicilere hem finansal araçlar hakkında hem de konular hakkında ayrıntılı olarak kılavuz göstermesiyle elde etmiş oldukları finansal bilgi ve yönlendirmeleri etkin bir şekilde kullanabilmelerini sağlar.
- Finansal terim ve kavramların bireylere danışmanlık ve eğitim aracılığıyla öğrenilmesini sağlamayı amaçlar.
- Tüketicilere, finansal fırsatlardaki alternatiflerin değerlendirilip neticenin farkına varılması için özel bilgiler sunar.

Finansal farkındalık ve tüketici koruma arasındaki bağlantı birçok benzer özellikler gösterse de birbirlerinden farklı anlamlara gelmektedir. Tüketici koruma ve finansal farkındalık birçok amaç doğrultusunda ortak yönleri benimsemiş olsa da, ikisinin de farklı yaklaşımları vardır. Hem tüketici korumasının hem de finansal farkındalığın tüketicileri zarara uğratmaması ve refah düzeyinin artış göstermesi için büyük önem taşımaktadır. Mali konularda bilgi sağlanması gerekliliği her ikisinde de görülen ortak bir noktadır. Tüketici koruma, tüketiciler beklenmedik bir durumla karşılaştığı zaman ortadaki olumsuzluğu yok etmek için kanunen korunmasını sağlamlaştırmak, zararını karşılamak için bir sistemin oluşturulmasını isterken, minimum seviyedeki standartları sağlamak için planlanan kanun ve düzenlemelerle dikkat

çeker. Aynı zamanda finansal kurumların müşterilerine doğru bilgileri vermesi halinde finansal farkındalık bunu yönlendirerek ve tavsiye vererek yerine getirmektedir.

Tüketici koruma ve finansal farkındalık birbirleri için alternatif konular olmaktan çok birbirleri için bir bütünün tamamlayıcısı durumundadır. Tüketici koruma, finansal terimleri öğrenmek için bir çaba sarf etmeyen ya da öğrenmek için imkanı olmayan tüketicilere bir çeşit koruyucu emniyet oluşturmaktadır. Tüketicilerin bütün ürün çeşitlerini bilmemesi ve farklı sözleşmelerden meydana gelen hak ve yükümlülükleri üzerine tam bilgi sahibi olmasıyla hem finansal piyasaların verimli çalışması açısından hem de tüketici refahının sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Tüketici koruma, bireylere hangi ürünü aldıkları hakkındaki bilgiyi değil, aynı zamanda bireylerin aldığı bu ürüne ihtiyaçları için elverişli olup olmadığına dair güvence sağlamaktadır. Ne yazık ki, finansal ürünlerin özellikleri yıllar boyunca bilinmemektedir.

Son yıllarda piyasalarda meydana gelen gelişim ve politik, sosyal-kültürel, demografik ve ekonomik gibi faktörlerdeki ilerlemelerin yaşanmasıyla birlikte finansal farkındalık önem kazanmıştır. Devamlı olarak yeni ürünlerin ortaya çıkmasıyla finansal ürünler giderek daha karmaşık bir hale gelmiştir. Tüketiciler bundan sonra, kamu kurumlarından aracı şirketlere ve online bankalara kadar birden fazla kurum aracılığıyla daha yaygın bir yelpazeden oluşan tasarruf ve kredi araçlarına ulaşabilmektedir. Çalışan emeklilerin sayısındaki artışla birlikte maaşlarında oluşan düzenlemelerin sonucuyla tasarruf büyük önem arz etmektedir. İnsan ortalama yaşam süresinin artışı ile birlikte bireyler, emekli olduktan sonraki yaşamları için çok daha uzun müddet kendilerine yetecek kadar tasarruflara ihtiyaç duyacaklardır. Bu gelişmeler, emeklilikte kredi kullanan, yatırım ve tasarruf yapan, bankacılık sistemi kapsamı içerisinde olmayan insanlar için ciddi sonuçlar meydana getirmektedir.

Günümüzde tüketiciler finansal kararları alırken bu kararların getirdiği sorumluluğu da üstlenmek durumundadır. Ancak tüketiciler finansal piyasadaki ürün türlerinin artması ve bununla beraber bu kararlar sonucu oluşan karmaşıklıkla bu sorumluluğu üstlenmeye hazır hissetmezler. OECD ülkelerinde çok sayıda tüketici, oluşan gelişmeler sonucunda finansal piyasalara etkili şekilde katılım sağlamaktadır. Kimi tüketiciler stabilize edilmiş piyasalarda farklılaşan yatırım ürünlerinde ilk defa yatırım yaptığı görülmekte, kimisi ise bankalardan kredi kullanmamakta veya kredi kartı sözleşmesi yapmaktadır. Bir diğer kısım ise mali piyasalarda işlem yapmaktadır ve bir diğeri ise bankalardan ilk defa hesap açtırmaktadır. Finansal farkındalık; (www.ekodialog.com)

Finansal sistemin işleyişi ve finansal kurumlar ile ilgili farkındalık,

- Konut gereksinimini önlemede, kira ve satın alma alternatiflerini değerlendirebilmek,
- Acil durumlar için rezerv toparlamak,
- Emeklilik dönemi için plan yapabilmek ve bireysel emeklilik hesabını yönetmek,
- Temel yatırım araçlarını risk ve getiri ilişkisi çerçevesinde değerleyebilmek,
- Nakit akımı yönetimi,
- Bütçemizi gelir ve gider durumumuza göre hazırlayabilmek,
- Beklenmedik bir durum karşısında; sakatlık, ölüm gibi hususlarda finansal güvenlik önlemleri alabilmek,
- Kredilendirme ve kredi temini sürecinde yöntemlerin bilincinde olmak,
- Finansal riskleri anlamak ve gerektiği zaman aktarabilmek.

Yukarıda belirtildiği üzere bireylerin becerilerinin geliştirilmesi sağlanmaktadır.

Finansal açıdan daha iyi bilgi sahibi olabilmek için iki şart vardır. Birincisi kazanılan mali bilgiyi tüketicinin nerede ve nasıl kullanacağına dair bilinçlenmesine yardım etme, ikincisi ise kazanılan bilgiyi tüketicinin nerede ve nasıl kullanacağına dair destekçi olmasıdır. Bu sayede tüketiciler daha sağlıklı kararlar verebilecek ve daha bilinçli olabilecektir (Satoğlu, 2014: 37).

Son olarak, yapılan araştırmaların sonuçlarına göre finansal farkındalığın yatırımcı seçimlerine olan etkisine göre finansal farkındalık oranı yüksek olan meslek gruplarında bile finansal eğitime ihtiyaç vardır (Akyol, 2010: 38).

2.4. Finansal Okuryazarlığın Belirleyici Özellikleri

Bireylerin belli başlı konularda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bunlar; tasarruf, yatırım, birikim, harcama, finans, sermaye gibi kavram üzerine bireylerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Finansal eğitim başta liseler daha sonrasında üniversiteler olmak üzere tüm eğitim kurumlarında ders olarak verilmeli ve özel sektörün de bu konuda teşvik edici hareketler sergilemesi gerekir. Birçok devlet ve kurum vasıtasıyla ekonomik aktörlere verilen eğitimler nedeniyle bireyler temel finans bilgisine ve kabiliyete sahip olmaktadır. Ekonomik aktörlere verilen bu eğitimle sağlanan beceri ve bilgiler sayesinde finansal kararlarını etkin bir şekilde vererek aile ve iş yaşamında çok daha başarılı olurlar. Böylelikle bireylerin finansal okuryazarlık seviyesinin yükselmesinde finansal eğitim büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan ülkelerin gelişmişlik seviyesi de yüksek olur.

Finansal okuryazar olan ekonomik aktörlerden beklenen mali konular üzerinde ailesine yeterli olabilecek düzeyde finansal bilgi sahibi olması, yaptığı yatırımlarında akıllıca kararlar verebilmesi, yaptığı borçlarında bilinçli olarak harcamalarını doğru bir şekilde yönetmesi, doğru olan tasarruf araçlarını kullanarak birikim yapabilmesi ve alanında profesyonel ya da uzman olmasından ziyade kişinin kendisine bilgi seviyesiyle yetebilmesi gerekir (Gökmen, 2012: 23).

Ekonomik aktörlerin iyi bir finansal okuryazarlık seviyesi var ise tasarruflarını ve kazançlarını sağlıklı bir şekilde yönetebilmektedirler. Finansal okuryazar ekonomik aktörler, sırf bugünü düşünerek hareket etmek yerine geleceğe dönük düşüncelerle harcamalar ve planlar yapmaktadırlar. Sergiledikleri her bir finansal davranışın sonucunda karşılaşacağı risklerin farkında olup ona göre hareket ederler. Böyle olan ekonomik aktörler her zaman kendisini geliştirici eğitim ve finansal konularda bilgi ve tecrübe kazanabilmek için çaba sarf ederler. Birtakım ortak finansal okuryazarlık özellikleri aşağıdaki gibidir;

- Finansal okuryazar olan bireyler eğimli, bilgili ve deneyimlidirler,
- Mali planlar oluşturabilmelidir,
- Bütçelerini oluşturabilmelidir,
- Varlık ve para yönetimi konularında yeterli bilgiye sahiptirler,
- Varlık ve para yönetiminin başlıca kavramlarını anlar,
- Verimli iletişim sağlayabilmelidir (Hogart ve Hilgert, 2002: 2);

Bir ekonomik aktör bu özelliklerin hepsini kendisinde bulundurmasıyla birlikte iyi bir finansal okuryazar olmaktadır. İyi bir okuryazar olan bireyler devamlı kendilerini geliştirme ve yenileme gayreti içerisinde oldukları ve mali konularda hiçbir eksiklik göstermemektedirler. Finansal kararlar alırken kısa vadeli hareket etmekten kaçınarak bütün planlarını uzun vadeli olarak yapar. Bu sebeple, finansal sistemin işleyişine hakim olan, tutumları ve yetenekleri olan bireyler artış göstermektedir (Gökmen, 2012: 24).

Günümüzde bireyler, hastalık, kaza, işsizlik ve ölüm gibi risklerle iç içe yaşamaktadır. Finansal okuryazarlık sebebiyle, sosyal ve ekonomik risklere karşı öncesinde finansal planlamayı yaparak tehlikelere karşı önlemler alarak kendilerini korurlar (Hayta, 2011).

ABD’de finansal okuryazarlık danışma konseyi, ülkenin başkanı için yaptıkları çalışmada şahısların finansal okuryazar olmalarını gerektiren vasıflarını maddeler şeklinde aşağıda belirtmiştir: (President’s Advisory Council on Financial Literacy, 2008: 36-37).

- Finansal tehlikeleri özümseyip denetleyebilme,
- Bütçe oluşturma ve yönetme,
- Yatırım araçlarını risk ve getirini durumuna göre değerlendirebilme,
- Mali açıdan dolandırıcılıklara karşı önlem alma,
- Nakit akımı yönetimi,
- Meydana gelebilecek acil hususlara karşı kaynak sağlayabilme,
- Finansal sistemi ve finansal kurumu bilme,
- Felaket, sakatlık, kaza, hastalık ve ölüm gibi durumlarda kendini finansal açıdan koruma,
- Kredi seçimlerinde ve kredi sağlama da alternatifleri analiz etme,
- Satın alma ve kira koşullarına göre konut ihtiyaçlarını analiz etme.

Finansal okuryazarlıktan dolayı şahıslar kendilerini mali açıdan çok daha hazır ve güçlü görürler. Finansal okuryazarlık bilgisine sahip olan bireyler yapılan çalışmalar doğrultusunda bir başka bireylere göre aşağıda belirtilen davranış şekillerini sergileme durumları daha çoktur: (Capuano ve Ramsay, 2011: 35-36)

- Daha çok emekliliğe yönelik birikim yapmak,
- Daha çok tasarruf yapmak,
- Daha çok kazanç elde etmek,
- Uygun bir şekilde ihtiyacını karşılayacak ürünleri seçmek,
- Gerçeğe uygun bir şekilde finansal hedefler koyabilmek,
- Daha etkin bir şekilde finansal piyasalarda hareket etmek,
- Mali planlama ve bütçelemeyi efektif şekilde yapmak,
- Kabiliyetlerinin farkında olmak,
- Borç tedbirlerini doğru yürütmek,
- Daha iyi borçları kontrol edebilmek,
- Tüketicilerinin haklarının bilincinde olmak,

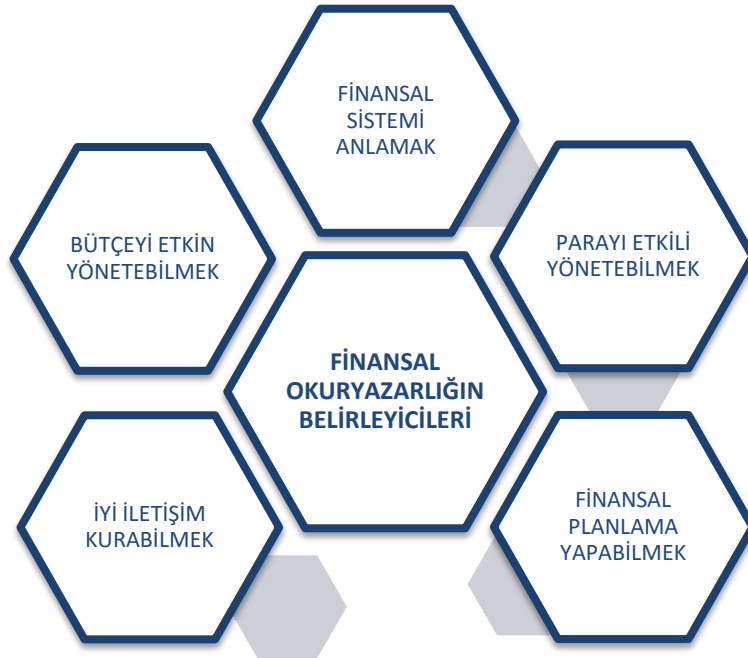
Finansal okuryazar olan bir bireyde olması gereken başlıca özellikler aşağıdaki gibidir; (Hogart, 2002:1-7).

- Finansal eğitim ve bilgisi olan ekonomik aktörler planlarını verimli bir şekilde yaparak finansal kararlarını faaliyete geçirme potansiyeline sahiptir.
- Bankacılık, kredi, parayı idare edebilme, vergi, mevduat, sigorta, varlık kullanımına dair eğitilmiş ve bilgilidir.

- Nakit yönetimi ve finansal varlıklar kavramlarını bilir.

Finansal okuryazar olan bir ekonomik aktörün finansal sistemin nasıl işlendiğine dair düzeni bilen, parasını yönetebilen aynı zamanda geleceğe dönük etkin planlar yapabilen ve bunun sonucunda ise, mali kararlarını sağlıklı şekilde alırken, sistemdeki bir diğer hissedarlarıyla yani tüketiciler ile finansal kurumlarla iyi bir iletişim halinde olması gerekir. Belirtilenlerden yola çıkarak finansal okuryazar olan bireylerin nitelikleri aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

- Finansal sistemi anlamak,
- Parayı etkili yönetebilmek,
- Finansal planlama yapabilmek,
- İyi iletişim kurabilmek,
- Bütçeyi etkin yönetebilmek.

Şekil 2.3. Finansal Okuryazarlığın Belirleyici Özellikleri

Kaynak: Tarafımızca düzenlenmiştir.

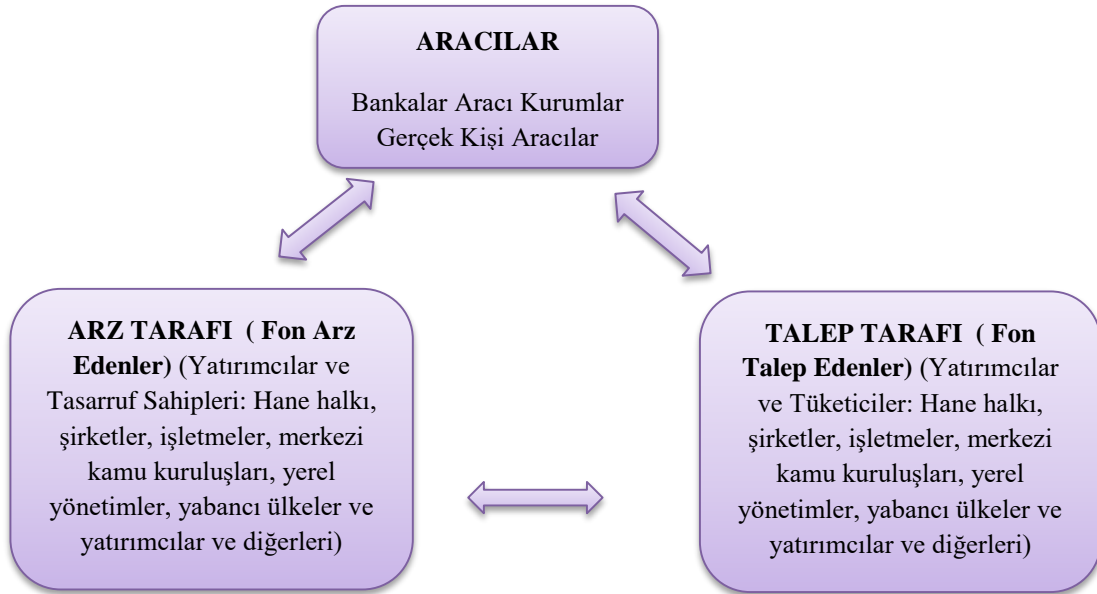
2.4.1. Finansal Sistemi Anlamak

Finansal sistem; finansal kurumlar vasıtası ile birçok hukuki kural çerçevesi içerisinde gerçekleştirildiği fon açığı veya fon fazlası bulunan kurumlar, araçlar veya şahıslar arasındaki

fon alışverişinin yapıldığı sistem olarak bilinmektedir (Afşar, 2007: 189). Finansal sistem de, para, portföy, hisse senedi ve banknot gibi araçlar finansal araçları kapsarken; borsalar, bankalar, bankerler, tacirler ve sigorta şirketleri gibi kurumlar ise finansal kurumları kapsamaktadır. Bu parasal sistem, kurumlar, yapılan anlaşmalar, ekonomik ilişkiler finansal sistem denildiği zaman akla ilk gelen unsurlardan biridir. Bu faktörler arasında bulunan ilişkinin sağlıklı ve sıkı şekilde anlaşma yapılmasıyla “sistemin entegrasyonuna ve istikrarına” önderlik yapar (Özince, 2008: 26).

Ülkeler arasında finansal sistemin özellikleri ve yapısı değişiklik göstermektedir. Finansal sistemin başlıca maddeleri aşağıda açıklanmıştır: (Tuncer, 1985)

- Finansal sistemi hazırlayan idari ve hukuki hükümler,
- Finansal sistemden fon talep eden sermayedarlar,
- Finansal sisteme temel unsuru fon sahipleri,
- Finansal sistemde fon geçişlerinde kullanılan finansal araçlar,
- Finansal sisteme aracılık yapan aracı kuruluşlar.

Şekil 2.4. Piyasanın Tarafları

Kaynak: (Sancak 2012: 35) faydanılarak, tarafımızca düzenlenmiştir.

Yukarıdaki Şekil 2.4’de, finansal piyasayı erişebilir duruma getiren aracılar ve bunun beraberinde piyasanın temel parçaları olan talep tarafı ve arz tarafına değinilmiştir. Piyasada fon talep edenler ve fon arz edenleri bir araya getiren reel kişi, bankalar ve aracı kurumlar gibi farklı birçok aracılar yer almaktadır. Talep tarafı, finansal kurumları ve finansal araç arz eden

şahısları, arz tarafı ise kurumları, ve elinde tasarrufu veya fonu olan şahısları tanımlamaktadır (Sancak, 2012: 35).

Finansal okuryazar olan ekonomik aktörler finansal sistemin işleyişine dair bilgi sahibi olmalı, tasarruflarını yatırımlara dönüştürmek için kurumları saptamalı ya da uygun fon talep eden şahıslarla ticaretini yapmalı ve bu işlemi de güvenilir araçlarla yerine getirmelidir. Türkiye'deki yatırımcılar, asıl şahıs araçlar bulunmadığından kaynaklı bu hizmeti farklı kurumlar ve bankalar yoluyla yapmaktadır. Günümüzde finansal aracı olmayan bir finansal sistemin olduğunu düşünmek bile epey güçtür.

2.4.2. Parayı Etkili Yönetebilmek

Finansal okuryazarlık ile ilgili tanımlamalar yapılırken para terimine sık sık denk gelmekteyiz. Bu yüzden para kavramının, paranın anlaşılmasının, yorumlanabilmesinin ve kullanılması gibi faktörlerin belirtilmesi gerekmektedir. Herhangi bir şeyin para olarak kabul edilebilmesi için üç temel fonksiyonu yerine getirmesi gerekir. Bunlardan birincisi paranın bir değişim aracı olmasıdır. Yani değiş-tokuşun yerini alması için gereklidir. Günümüzde o kadar çok alışveriş ve ticaret yapılıyor ki para kadar kullanışlı ve verimli bir ödeme aracı olmadan bu işlemleri gerçekleştirmek imkânsız. Bir diğeri de paranın ölçü veya hesap birimi olmasıdır. Mal ve hizmetlerin fiyatları para kullanılarak belirlenir. Son olan paranın üçüncü fonksiyonu ise değer biriktirme aracı olmasıdır.

İktisatçıların perspektifinden yapılan para tanımı, satın alınan mal ve hizmetlerin bedelinin karşı tarafa aktarılmasında ya da borçların geri ödenmesinde genel kabul gören her şey olarak tanımlanabilir. Ekonomide değişim aracı olarak makbul görülen ve yaygın bir şekilde kabul görmüş araçların tümünü kapsamaktadır. Tüketici ve üreticilerin karşı karşıya geldiği hususlarda mübadelenin daha kolay bir şekilde yerine getirmesini sağlayan araçtır. Bazen bir ürün veya hizmet almak için, bazen biriktirmek için, bazen de bir şeylerin değerini ifade etmek için ortak bir ödeme aracı olarak da parayı kullanıyoruz. Kısacası para, değerli ürün ve malları satın alma gücü olan bir değerdir (Afşar vd., 2012: 28).

İktisadi aktörlerin değeri bünyesinde para büyük bir önem taşımaktadır. Günümüzdeki ekonomik yaşantıda takasın daha kolay bir şekilde yapılmasını sağlaması halinde kullanımının artmasıyla vazgeçilmez bir hal almıştır. İlkçağlarda ise, paranın icadından önce ticaret, trampa yani herhangi bir malın diğer bir malla değiştirilmesi yoluyla yapılıyordu. Buna değiş-tokuş ya da takas deniyor. Takasın fazla fonksiyonel olmaması halinde alışveriş daha zorlu oluyordu. Fakat takasın düzgün işleyebilmesi için alışverişte bulunan her iki tarafın da birbirinin

isteklerini karşılama gerekiyordu. Ürünler her zaman bölünemediğinden ürünlerin değerlerindeki denklik sağlanamamaktadır. Örneğin, armudu olan bir kişi süt almak istediğinde, sütü olan ve armut isteyen başka bir kişi bulmak zorundaydı. Böylelikle takas işini zora sokuyordu. Bu menfilik durumunu yok etmek için üçüncü bir mal (buğday, inci, hayvan derisi, tuz ve sonrasında ise madenler) ödeme aracı olarak meydana gelmiştir. Zaman ilerledikçe üretimin büyümesi ve ticari ilişkilerin artması sebebiyle değiş-tokuş imkânsız hale gelmiştir ve para farklı yerlerde ve zaman dilimlerinde değişik faktörlerde kullanılmaya başlanmıştır (Demirci, 2001).

Paranın kontrolünün sağlanması tüketiciler açısından zorlu bir süreçtir. Bu sorunun kaynaklanmasındaki en büyük sebep, tüketicilerin sahip olduğu paranın ne kadarının tasarruf edileceğini ne kadarlık kısmının ihtiyaçlara ayrılacağı ayrımının yapılmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik aktörler elde ettikleri kazançların tümünü ya da bir kısmını borçlanarak daha fazlasını harcamamalı, eldeki parasının bir kısmını tasarruf için kenara ayırmalıdır. Genelde tasarruf yapabilmek için iki yöntem kullanılır. Birinci yöntemde ilk önce harcama yapılır harcamadan geriye kalan bölümünü tasarruf olarak ayırırlar. İkinci yöntemde ise, ilk önce kazancın bir bölümü tasarruf olarak bir kenara ayrılmalı ondan sonra kalan ise harcamalarda kullanılmalıdır. Finansal okuryazarlıkta ikinci yöntem en uygun seçenek olarak kabul edilmektedir. Çünkü, birinci yöntemde bahsi geçen durum söz konusu olursa bilinçsiz harcamalar yapmamız halinde geriye paramız kalmasından dolayı tasarruf yapamayabiliriz. Fakat ikinci yöntemdeki gibi ilerlersek sağladığımız kazancın hemen bir kısmını tasarruf olarak ayıracağımızdan yaptığımız harcamalar bir etki yaratmayacaktır (Turgut, 2006).

Gökmen'e göre ise parayı etkin yönetebilmek, ekonomik aktörlerin tasarruf ve yatırım ürünlerine ilişkin nitelikli bilgi sahibi olmasıyla birlikte daha çok kazancına göre harcamalar yapma, ilk önce tasarruf yapıp daha sonrasında harcama yapma ve yatırımlarını, tasarruflarını sağlıklı bir şekilde ölçümleme süreci olarak tanımlamaktadır. Bu adımların uygun bir şekilde sürdürülmesindeki temel ölçüt bireylerin ve hane halklarının kazançlarını etkin bir şekilde yönetmesidir. Bireyler, değişkenlik gösteren ve sabit şekilde ilerleyen giderleri için bütçelerini kayıt altına alarak parayı yönetebilmektedirler. Burada yapılması gereken önemli nokta kayıt tutmanın ehemmiyetidir. Nakit gelir ve gider kayda alınırsa gelir noktaları ve harcanılanlar çok daha net görülmüş olur. Böylelikle hataların ve yanlışlıkların çözümlenmesi daha kolay olur.

Harcamaların zamanında yapılması para idaresinde büyük bir önem arz etmektedir. Ekonomik aktörlerin fatura, kredi kartı, banka taksitleri gibi ödemelerini vaktinde yapması

gerekmektedir. Aksi takdirde yapacağı ödemelerdeki gecikmeler ödemesi gereken tutara ek gecikme bedeli yansımaya sebep olacaktır ve toplam borç artış gösterecektir. Böylelikle kişiler hali hazırda bulunan borçlarının üstüne daha fazla ödeme yapmasına ve kişilerin belli bir düzene oturmuş ödeme alışkanlığının olmaması ortaya çıkmaktadır. Hiç ödeme yapmamanın ve aksatmanın sonuçları ağır karşılık verecektir. Çünkü bireyler kredi puanı olumsuz etkilenecek ve dolayısıyla borçlarını ötelemesi mümkün olmayacaktır. Alacaklı birey ve kurum bu durumda yasal yollar ile alacaklarını tahsil eder ve bu durum ekonomik aktörlere daha büyük yük getirecektir (Gökmen, 2012: 25).

İşletme sahiplerinin kasalarında bulunan ve kısa süre içerisinde aktifleşmeyecek olan paranın bir maliyeti vardır. Etkisiz olarak bekletilen para kullanılmadığı zaman yatırımlardan elde edeceği kârdan yoksun kalabilmektedir. Daha basit bir şekilde paraya repo işlemi uygulandığında değer kazanabilecektir. Bu durum bireyler içinde geçerli bir durumdur. Yatırıma yönlendirmemiş ve yastık altında tutmuş oldukları nakitlerin tüketicilere sağladıkları bir maliyet vardır. Tüketicilerin yastık altında tutmuş olduğu paranın kazancından vazgeçmesi ve nakit olarak bekletmesi ekonomide fırsat maliyeti olarak bilinen bir durumdur. Para yönetimindeki bir diğer faktör olan bireylerin lüzumsuz borçlanma yapmayarak vaktinde ödeme yapabilmeyi sağlamasıdır. Ekonomik aktörlerin almış olduğu yanlış kararlardan dolayı ekstra maliyetlere katlanmaması için; tasarruf, borçlanma ve para yönetimi konusunda bilgili olması gerekmektedir.

2.4.3.Finansal Planlama Yapabilmek

Zamanı verimli ve etkin kullanabilmek için plan yapmak büyük bir önem taşımaktadır. Plan yapmak sorumluluk duygusunu geliştirmekle birlikte hedeflerimize de daha çabuk ulaşmamıza olanak sağlar. Yapılan planlara bağlı şekilde hareket edecek bir düzen oturtmak yapılan işlerde daha çok başarılı sonuçlar alınmasını sağlayacaktır. Elbette ki işler bazen yolunda gitmeyecek, yapılan planlara uyulmadığı zamanlar olacaktır. Finansal planlama, ileriki zamanlarda beklenen gelir, para giriş-çıkış ve harcamalarının daha sistemli olarak belirtilmesidir. Diğer bir deyişle finansal planlama, gelecekteki gelişmeleri rastlantıya bırakmadan öngörümde bulunarak, değerlendirilerek, gereken tedbirleri önceden almak amacıyla hazırlanmış bir hesap sistemidir. Finansal planlamadan beklenen, nakit fazlalarına ve nakit açıklarına önceden çözüm aramaktır. Burada temel amaç firma için optimal likiditenin oluşturulmasıdır. Hangi risklerin alınacağına hangilerinin ise alınmayacağına finansal planlama çalışmalarında karar verilir.

Türk Dil Kurumu (TDK) plan nosyonunu şu şekilde açıklamıştır: “İktisadi karar birimlerinin belli bir zaman diliminde ortaya koydukları hedeflere erişmek için izleyecekleri yol haritası.” Şeklinde tanımlamıştır (Eker, 2017:14).

Finansal planlama, belirlenen finansal hedefleri ihtiyaç sırasına göre öncelikler belirleyip, ulaşmak istenen amaç için yapılması gereken etkinliklerin belirtilmesi ve bundan sonra ona uygun şekilde hareket edilmesi ve ekonomik kaynakların hedefe uygun olarak kullanılmasının göstergesidir. Hane halkı içerisindeki bireyler belirledikleri hedefleri birbirleriyle haberdar olarak hareket etmeleri doğrultusunda finansal plan, aile ilişkilerinin daha da pekişmesine olanak sağlar. Böylelikle finansal plan yardımıyla aileler finansal açıdan önceliklerini ortaya koyma, yaşamlarını kazançlarına göre geçindirme, harcama, tasarruf ve yatırımlarını bu plan doğrultusunda yapmakta ve bununla birlikte finansal belirsizlikleri en aza indirgeyebilmektedir.

Finansal planlama yapılırken aşağıdaki adımlara dikkat edilmesi gerekmektedir: (Hayta, 2011).

- İlk olarak finansal hedefler ortaya konmalı,
- Mevcut borç durumu saptanmalı,
- Mevcut durum analiz edilerek net gelir hesaplanmalı,
- Plana uygun hareket edilmeli,
- Gelir ve gider tahmini yapılmalı,
- Gelir ve gider dengesi kurulmalı,
- Birikimleri hedeflere ulaşabilecek şekilde ayarlamalı,

Ekonomik aktörlerin finansal hedeflerinin gerçekleşme süreci ve finansman politikalarını yönetebilmesi finansal planlama olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin kendilerine belirlemiş oldukları finansal hedefler her bireye göre değişkenlik gösterebileceği gibi bireylerin refah düzeylerine göre de farklılık göstermektedir. Bireysel hedefler kısa vadeliği olabildiği gibi orta ve uzun vadede tercih edilebilir. Bireyin kredi kartı borcu kısa vadeli hedef iken, araba ve ev alma hedefi orta vadeli, ailesinin eğitimi ve emeklilik ise uzun vadeli hedeflerdir (Pompian, 2012).

Finansal yönetimin görevlerinden biri de iyi bir planlamadır. Hedeflere ulaşma aşamasında planlama kritik bir rol üstlenmektedir. Bu yüzden bireylerin ve işletme sahiplerinin her hangi bir planlama yapmadan bir başarı sağlamaları olanaksızdır. Bireylerin finansal bir planlama yapıp sonrasında plana bağlı hareket ederek ona uymaları halinde para yönetiminde

bir kazanç elde edeceklerdir. Yapılan araştırmalara bakarak kişilerin gelir durumu hangi seviyede olursa olsun eğer o kişilerin bir finansal planı var ise daha sağlıklı kararlar vererek çok daha fazla para kazanma yöneliminde buldukları ortaya konmuştur. Bu yapılan finansal planların yazıya dökülmesi durumu kişinin zihinde oluşturduğu planlardan daha büyük bir etki gösterecektir. Yazılı oluşturulan finansal planın gerçekteştirilmesi belirlenen hedeflere ulaşmak için bireyin hakimiyetini sağlamasında ve yapacağı işlerini harekete geçirmesinde yardımcı olacaktır (Öztürk, 2014: 35).

CFP, 1985 yılında finansal planlama hizmetlerini teşvik eden, kamu yararına hizmet sunan, etik, profesyonel ve kar amacı taşımayan bir kuruluş olarak kurulmuş ve faaliyet göstermeye başlamıştır. CFP finansal planlama sürecini (Öztürk, 2014: 36):

- Finansal planlama tavsiyelerinin uygulanması,
- Müşteriye dair bilgilerin toplanması,
- Finansal planın kontrol ve takip edilmesi,
- Finansa planlama tavsiyeleri geliştirilip, müşteriye sunulması,
- Müşteri ile ilişki kurulması,
- Müşterilerin finansal durumunun değerlendirilmesi ve analiz edilmektedir.

Bu aşamalar ekonomik aktörlere üç önemli konuda olanak sunmaktadır.

- Geleceğe özgü finansal hedeflerin meydana gelmesi,
- Finansal açıdan ilerlemenin tespit edilip ölçülmesi: finansal hedefleri ortaya koymak için atılması gereken basamakların tespit edilmesi,
- Mevcut finansal durumu inceleme: ekonomik aktörlerin kaynaklarının ve varlıklarının tespit edilmesi.

Ekonomik aktörler, finansal planlama aşamasına geçmeden önce Şuan ki durumunu belirleyerek kendilerine ulaşılabilir hedefler belirlemeli ve bu belirlediği hedeflere ulaşmak için araştırma yapmalıdırlar. Bunun için, finansal planlamaya gereksinim duyulmakta ve planlanan hedef ile belirlenen süre doğru orantılı olmalıdır. Finansal planlamalar belirlenen hedeflere ulaşınca sona ermez bilakis bireyler devamlı olarak refah düzeylerinin artmasını isteyeceklerinden dolayı kendilerine yeni bir finansal hedef belirlerler ve böylelikle devamlı olarak yeni bir finansal planlamaların meydana gelmesine sebebiyet verirler. Örneğin, kendisine bir ev alma gayesi olan bireyin bu hedefini gerçekteştirdiği zaman araba alma gibi kendisine yeni bir hedef belirleyebilir. Maslow'un da belirttiği gibi bu durum ihtiyaçlar hiyerarşisi kavramı ile ilişkilidir. Şöyle ki bir alt tabakadaki ihtiyaçını karşılayan bireyler üst

tabakadaki ihtiyaçlarının karşılanmasını isterler. Finansal planlamalar yapılmadan önce bir ekonomik aktör bazı bilgilere ihtiyaç duyar. Ekonomik aktörler finansal durumunu ilk önce tespit etmeli ki belirlenecek hedefler gerçeğe yeterli olsun. rnek verecek olursak; aylık düşük gelir düzeyi ile hayatını idame ettiren birey Porsche marka bir araba almak istemesi optimal bir karar değildir. Eğer gerçeğe aykırı hedeflerin belirlenmesi halinde bireyin şuan ki finansal durumu maruz görülürse gelecekte hayal kırıklıkları ortaya çıkar.

İşletmelerin değişimlerine ve büyümelerine finansal planlama yol gösterir. Raporlama, esneklik, veriyi toplama ve işleme, anlaşılabilir ve açık olma, örgüt yapısı, uygun maliyet gibi kıstaslar finansal planlamada başarıyı etkileyecek kriterleri oluşturmaktadır (Uzun, 2003: 63-73). Bu kriterler dışında finansal kaldıraç, oran analizi, başa baş noktası analizi ve yatırım kararlarının değerlendirilmesi finansal planlama için gereksinim duyulan bir diğer bilgilerdir (zgen, 2006:364).

İşletmelerde finansal planlamayı önemli bir hale getiren unsurlar aşağıda sıralanmıştır: (Dağlı, 2007: 110).

- Finansal planlama ve işletmeler, yatırım ile finansman arasında uyum sağlayarak yönetimin bunlar arasındaki istikrarı sağlamasında yardımcı olmaktadır.
- Dış finansman ihtiyacı, nakit akışı, izlenen taktikler, faaliyetlerden sağlanan nakit akışı ve karlar gibi işletmelerin finansal hususları etkileyen faktörlerin değerlendirilmesindeki yönetime yardımcı olur.
- Finansal planlama yardımıyla piyasada ortaya çıkabilecek tehlikelerin üstesinden gelmek kolaylaşacaktır.

Planlar bireyler için harita görevi görerek geleceğe özgü belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesini basitleştirir. Bireyler finansal plan yaparak geleceklarine ait kararlarını düzenlerler. Yapılan planlar kısa vadeli olabileceği gibi orta ve uzun vadeli de olabilir. Fakat yapılan planlar öylece kağıt üzerinde kalmayarak mutlaka harekete geçirilmelidir. Finansal planın öğeleri ise şunlardır: (Madura, 2010: 1).

- Yatırım,
- Likidite yönetimi,
- Emeklilik ve mirasın planlanması,
- Bütçe ve vergi planlaması,
- Gelirin ve varlıkların korunması,
- Yüksek tutarlı satın alımlar (ev, araba vb.).

Ekonomik aktörlerin yapacağı finansal planlamalar kısa, orta ve uzun dönemli olmak üzere bireylerin bütçeleme yapmasını, yatırımını, nakit yönetimini, kredi kullanımını, emekliliğini tüm bunların hepsini planlamalarının içerisinde bulundurur. Fakat ekonomik aktörlerin finansal planlama yaparken finansal anlamda yeterli derecede bilgi sahibi olması ve bu bilgilerin uzun vadede meydana getireceği etkileri hesaplayabilmesi gerekmektedir. Bireyler finansal planlama sebebiyle yapacakları yatırımdan ve alacakları finansal kararlar ile en yüksek meblağlı kazançlar elde edebilirler. Bu durumda, finansal planlama, gelir gider arasında denge kurulması, standartların oluşturulması, geleceğe yönelik hedeflerin belirlenmesi, ekonomik yaşamda meydana gelebilecek problemlere karşı önlemler alınması ve kaynak-varlık kullanımında verimin sağlanabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir, diyebiliriz.

2.4.4. İyi İletişim Kurabilmek

Günümüzde iletişim yolları finansal açıdan birçok farklı durumlarda yapılmaktadır. Finansal okuryazar olmak isteyen ekonomik aktörler mutlaka bağımsız finansal danışmanlarla, aracı kuruluşlarla iletişim halinde olmalıdır. Bu iletişim kanalları uzmanların sosyal medya hesapları, finansal forum siteleri, internet siteleri veya bilgi alınması gereken finansal aracı kuruluşlar olabilmektedir.

Bilgiye ve iletişime ulaşmanın birden fazla alternatifi bulunması nedeniyle iletişim kanallarından gelen bilgilerin ve bu iletişim kanallarının doğrulanması gerekmektedir. Finansal bilgiye ulaşırken haberin doğruluğunu ve haber kaynaklarını iyice araştırarak teyit edilmesi büyük ölçüde önem taşımaktadır. Çünkü bazı finans haberleri ve ekonomi yatırımcıları yanlış yönlendirmeye yönelik hazırlanmış olabilir. Bu yüzden ki finansal okuryazar olan ekonomik aktörler doğru iletişim kanalları kullanarak bilgi alış verişinde bulunmalıdır (Sancak, 2012: 88).

Fon talep eden ve arz edenlerin bir kombinasyon oluşturduğu durumda fon akışı süregelir. Bu durum finansal piyasa olarak adlandırılmaktadır. Fon akışı sağlanırken bu aktarımda talep edenler ile arz edenleri bir araya getiren aracıya gereksinim duyulmaktadır. Bu yüzden ekonomik aktörlerin finansal bilgisinin olmasının yanı sıra iyi bir şekilde iletişim kurmasına, kendisini iyi ifade edebilmesine ihtiyaç vardır.

Finansal piyasalarda tüketiciler ve aracılar tarafından hem elektronik para dolaşımı hem de fiziksel davranışlar hukuki açıdan kontrol altında olduğu için taleplerin birimler arasındaki akışının doğru bir şekilde sağlanabilmesi adına kuvvetli bir iletişime gerek vardır. Bu iletişimi tüketiciler, borsada yapmış olduğu işlemlerde meydana gelebilecek tehlikeleri önleyebilmek

için eğer danışman kullanıyorlarsa bu durumu iyi bir iletişim kurarak danışmanlara isteklerini doğru bir şekilde aktarmasıyla birlikte riskleri ortadan kaldıracaklardır.

Sezgisel anlayış ekonomik aktörler için büyük önem taşıyan bir finans ögesidir. Sezgileri güçlü olan ekonomik aktörler bu durumu daha çabuk kavrayabilmesi sayesinde iyi bir finansal okuryazar olabilirler. Eğer bu ekonomik değerlerin nasıl kullanılacağını ve nasıl meydana geldiğini kavrayabilirlerse bireyler, onlar için verimli bir iletişim kurmalarına büyük bir olanak sağlamış olur. Çünkü, bireylerin işyerlerinde ortaklarıyla birlikte daha etkin kararlar almasına ve almış oldukları kararlarında daha bilinçli bir şekilde hareket etmesine yardımcı olur.

Finansal okuryazar olan bireyler sorumluluklarını ve haklarını iyi tanınması gerekir. Bu yüzden “Tüketici Hakem Heyeti” kurularak finansal sistem üzerinde satıcı, aracı ve tüketiciler arasındaki ilişkiyi en maksimum seviyede verimli olacak şekilde kurulması amaçlanmıştır. Finansal piyasalar teknolojinin devamlı olarak gelişmesinden etkilenmiş ve bu varyasyona ayak uydurmuştur. Böylelikle finansal tüketici sürekli olarak finansal piyasayı araştırarak meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmeli ve iletişim yollarını kapalı tutmamalıdır (Eker, 2017:16).

2.4.5. Bütçeyi Etkin Yönetebilmek

Bütçe, belirli bir zaman dilimi içerisinde yapılması öngörülen harcamalar ile beklenen gelir ile gider arasındaki dengenin sağlanması olarak ifade edilir. Bütçe, bireylerin parasının yönetilmesinde ve para ile ilgili amaçlarına ulaşmasına yardımcı olan araç olan efektif bir faktördür. Bir ailenin yaşam kalitesini belirlemesinin yanında aynı zamanda ileriki yaşantılarındaki harcamalarına yön veren bir düzenektir (Hayta, 2011: 64).

Kişiler sağladıkları kazançlarının hepsini ya da çok daha fazlasını harcamamalıdır. Her bir ekonomik aktörün ya da ailenin kendine özgü bir bütçesi olmalı ve o bütçeye göre davranışlarını şekillendirmelidirler. Eğer bütçe yönetimini erken yaşlarda öğrenmeye başlarsa bir kişi hayatında bir yeniliğe yol açabilir. Öncelikle kişisel birikim kararı aldıkları ve harcama yaptıkları yıllarda bu tecrübe kazanılırsa gelecekteki yaşam standartlarındaki davranışları da ona göre değişim göstererek kişide kalıcı bir etki yaratmaktadır.

Bütçe, gelecek zaman periyodu için yapılan bir finansal plandır. Bu finansal plan tüketicilere gerekli kaynakların tespit edilmesini sağlayan, hedeflerine ulaşması adına oluşan işletmelerin ve kişilerin nicel bir planıdır. Oluşturulan sağlıklı bir bütçenin, beklenen harcama miktarlarını kapsaması, ayrıntılı bilgi dahilinde ve tüm dahili ve harici bütçeyi etkileyebilecek

unsurların bilgisini kapsamaması gerekir. Tüketicilerin yapmış olduğu lüzumsuz ve beklenmedik durumlarda gerçekleştirdiği harcamaları bütçe ile tespit edilerek yok edilebilir. Fakat bütçe, bu belirtilen kriterleri sağlamaz. Ne gelirimizi arttırır, beklenmedik durumları ortadan kaldırır ne de tasarrufu kendiliğinden yapmaz. Yalnızca tasarruf sağlanabilmesi için yardımcı olur. Bu sebeple bütçenin belli başlı özelliklerine sahip olması gerekmektedir.

Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz;

- **Esnek Olmalı:** Esnek bir bütçe, kişilerin belirli bir sınır içerisinde gereksinimlerini arz etmeden istekleri doğrultusunda alım yapmalarına imkan sağlamaktadır. Aynı zamanda esnek bütçe, tüketicilerin her zaman farklılık gösteren harcamalarını (yiyecek, giyecek, bakım maddeleri vs.) gibi başlıklar altında toplayıp her harcama faaliyetlerini için tahmini olarak bir kısmını ayırmaktadır. Bu gibi harcamalar iyi bir planla kontrol altında tutulduğu takdirde kişilerin bütçesi için belirlediği hedeflerine ulaşmasında herhangi bir tehlike teşkil etmemektedir.
- **Amacına Yönelik Olmalı:** Kısa dönemli hedeflere tutarlılık göstererek uzun dönemde de daha iyi planlara yol gösterici yeterlilikte olmasıdır. Böylelikle bütçe, tüketicilerin finansal planlamalarında amacına yönelik hareket etmesiyle hedef doğrultusunda gereken önlemleri almasına yardımcı olmaktadır.
- **Uygulanabilir Olmalı:** Uygulanabilir bir bütçe ekonomik aktörlerin tüm harcama planındaki bölümleri kapsamaktadır. Hedefe ulaşmak için oluşturulan her bir plan için bütçenin işlevsel metotlar barındırması gerekmektedir. Bundan dolayı etkin bir harcama bölümlendirilmesi yapılması gerekmektedir.
- **Gerçekçi Olmalı:** Bütçenin tüketiciler için hem gelirleriyle bağlantılı olarak gerçekçi olması hem de yaşam standartlarına uygun olması gerekmektedir. Bütçe kişinin kendisine özel olduğundan dolayı net bir şekilde doğru diye sınıflandırılacak bir yapısı mevcut değildir. Geliri ve gideri öncelik sırasına göre hedefe ulaşmasını düzenleyen, lüzumsuz harcamaları en aza indirgeyen, giderleri bütçeyle koordinasyon halinde oluşan bir sistem en doğru sistem olabilmektedir (Hayta,2011: 64-69).

2.5. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Yararları

Günümüzde serbest piyasa ekonomisinin yayılmasıyla beraberinde finansal okuryazarlık büyük bir önem taşıırken aynı zamanda finansal araçlar ise daha karmaşık bir hale

gelmiştir. Bu karmaşıklık finansal okuryazarlığın önemini dünyanın büyük çoğunluğunda artış göstermesine sebebiyet vermiştir. Yeni ürün ve hizmetlerin piyasa performansı, küresel boyutta gelişmesi, ekonominin tabana inmesiyle bilgi yükü ve artan bir boyutun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, toplumun demografik yapısında zamanla ortaya çıkan değişim de finansal okuryazarlık kavramını öne çıkarmaktadır. Finansal okuryazarlık sadece toplumun belli bir kısmını ilgilendirmez tamamen herkese ait bir husustur. Sosyal iletişim araçlarının ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ekonomik anlamda çok daha yeni tabirlerin artmasını sağlamıştır. Finansal imkanların artmasıyla bireyleri aklında olmayan durumlarda yükümlülük altına sokacak sorumlulukları ortaya çıkarmakta ve yeni tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Fakat mal ve hizmetlere gereksinim duyanların büyük bir kısmının bilgi sahibi olması beklenemez. Çünkü, birçok tüketicinin bu sorumlulukların üstesinden gelecek yeterli olacak bir donanımına sahip olmayabilir. Bu devrede bireyler karşılaştıkları problemlerle akılcı hamleleriyle üstesinden gelmesine finansal okuryazarlık öncüler etmektedir (Hayta 2011:247-250). Budan dolayı bu bölümde finansal okuryazarlığın önemi, birçok farklı bakış açılarından faydalanılarak ve bu konuya dair yapılmış çalışmalara istinaden belli literatürlere bakılarak ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Ekonomik aktörlerin kendi bilgi düzeylerinin farkında olmamaları, düşük seviyede finansal bilgi birikimiyle ekonomik karar aldıkları ve doğru olduğunu düşündüğü kararların aslında ekonomileri için olumsuz sonuçlara sebebiyet vermesi ve hem ülke finans sisteminin yıkılmasına hem de kişisel finansal yapılarının yıkılmasını doğurmaktadır. Finansal okuryazarlık veya finansal okuryazar olmak isteyen ekonomik aktörlerin bütçeleri açısından büyük bir önem taşıdığı gibi kişilerin ailevi sorunları, psikolojik sorunları vb. gibi günlük yaşantıda kişiler içinde büyük ölçüde önemli olan durumların tutumlarında hayli önem arz etmektedir. Ekonomik aktörlerin sahip oldukları finansal kaynaklar ve bu kaynakları verimli ve elverişli bir şekilde kullanabilmesi birçok kişinin sosyal yaşantısını etkilemektedir. Çünkü, kişilerin çoğu eksik finansal bilgi ile hareket etmekte ve bundan dolayı yanlış kararlar verebilmektedirler. Bu sebeple finansal bilgi donanımı ileriki zamanları ilgilendirmekten ziyade şu anımızı etkileyen bir konu olmaktadır. Finansal okuryazar olma sadece birey açısından değil, toplumsal açıdan değil ekonomik anlamda ülkeler, finansal sistemler ve ekonomik sistemler açısından da büyük ölçüde önemlidir. Sonuç olarak bilgi seviyesi yüksek bireylerden oluşan bir toplumdaki ekonomik etkinlikler daha sağlıklı, daha şeffaf ve daha güvenli olacaktır.

Finansal okuryazarlık düzeyi kişinin kendi şahsına, ailesine ve topluma sağladığı katkı küçümsenmeyecek kadar önemlidir. Ekonomik aktörlerin finansal eğitim alması finansal açıdan doğru hareket etmesine ve bilinçli şekilde refah seviyesine erişmesine katkıda bulunur. Aynı zamanda alınan finansal eğitim finansal olaylara bakış açısını da değiştireceğinden refah düzeyinin atış göstermesini ve sağlıklı düşünebilmesine olanak sağlar. Bu anlatılanların gerçekleşmesi rastlantılara bırakarak bu durumların oluşması hayalcilikten öteye geçemeyecek bir düşüncedir (Gökmen, 2012: 41-48).

Bianco ve Bosco'ya göre finansal okuryazarlığın önemi: “Dünya dili olarak değerlendirilen İngilizcenin bilmesinin önemi ile iyi bir finansal okuryazar olmanın önemini eş değer kabul etmek gerekir. Bu nedenle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde (İ.İ.B.F) finansal okuryazarlığı ders olarak okutulmasının zamanı gelmiştir” diyerek finansal okuryazarlığın önemini belirtmişlerdir (Bianco vd., 2000: 27). Birden fazla yönden finansal okuryazarlık aşağıda belirtildiği gibi bölümlendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Finansal okuryazarlığın öneminin artmasının nedenlerini, yapılan çalışmalara göre özetle şu şekilde ortaya koyabiliriz (Güler, 2015: 3):

- Demografik sistemin değişmesi,
- Finansal okuryazarlık düzeyinin az olması nedeniyle yanlış finansal kararların alınması,
- Sürekli büyüyen ve yenilenen teknoloji düzeyi,
- Karmaşıklaşan finansal araçların artması,
- Finansal dışlanma,
- Karar alıcıların sorumluluklarının bulunması,
- Finansal okuryazarlık bilgi eksikliğinden kaynaklı dolandırıcılık,
- Emeklilikte ortaya çıkan yenilikler.

Görüldüğü üzere finansal okuryazarlık toplumdaki tüm bireyleri ilgilendiren önemli bir konudur. Bu bağlamda finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesinin ve sonraki süreçlerde yapılması gerekenlerin planlanması açısından önemlidir.

Bu bölümde finansal okuryazarlığın birey, aile ve toplum için önemi ve finansal sistem ve ekonomi için önemi incelenecektir.

2.5.1. Finansal Okuryazarlığın Birey, Aile ve Toplum İçin Önemi ve Yararları

Şüphesiz ki finansal okuryazarlık birey ve aile açısından çok fazla önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalarda da birey, aile ve toplum açısından önemi farklı şekillerde ortaya konulmuştur. Günümüzde finans kavramı sosyal bir bilim olması beraberinde bireylere karışık gelmesi nedeniyle toplumda sadece uzman kişiler aracılığıyla incelenen bir kavram olarak algılanmaktadır. Esasında finans kavramı bütün bireyleri, aileleri ve toplumu ilgilendiren bir bilimdir. Hemen hemen her birey finansal karar almakta ve bu aldığı kararları uygulamaya geçirmektedir. Bu yüzden her bir bireyin finansal bilgiye dair bir kazanıma sahip olması büyük ölçüde önem taşımaktadır. Bundan sonraki süreçte toplumda finansal okuryazarlık seviyesi hakkında gerekli araştırmalar yapılmakta ve finansal okuryazarlık seviyesi düşük çıkan toplumlar için çeşitli eğitimler planlanmaktadır (Biçer ve Altan, 2016: 1502).

Finansal okuryazar bir toplum olunabilmesi için ilk olarak toplumların en küçük yapı taşı olan ailelerin ve bu aileleri bir araya getiren bireylerin finansal bağlamda bilgi sahibi ve birikimlerinin yeterli bir seviyede olması gerekmektedir. Eğer bir toplumun içinde finansal okuryazar bireyler yer alıyorsa bu bireyler ve aileleri ekonomik açıdan tüm sorunların üstesinden daha kolay bir şekilde gelebilmektedir. Finansal alanda eğitim almış olan bir birey hangi yatırım araçlarının kullanılmasının sağlıklı olacağını ve tasarruflarını nasıl yapması gerektiğinin bilincinde olabilmektedir. Buna ilaveten finansal okuryazar olan bireyler ekonomik riskleri en aza indirmek adına çok fazla borç yapılmaması gerektiğini ve uygun sigorta ürünlerini tercih etmesi gerektiğini bilmektedir. Sonuç olarak finansal okuryazarlık bireylere ve ailelere tasarruf etme konusunda ve uygun sigorta ürünleri kullanma konusunda destekleyecek ve meydana gelebilecek zorlu süreçlerin daha basit bir şekilde üstesinden gelmesine yardımcı olacaktır (World Bank, 2009: 2).

Ekonomik etkenlerden en önemlisi olan hane halkının, ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme için önemi büyüktür. Bu nedenle hanehalkının finansal okur yazarlığı gerek makroekonomik gerekse mikroekonomik açıdan büyük önem arz eder. Finansal okuryazarlık konusunda bilgi sahibi olan bireyler ve aileler karşılaşacakları zor zamanlara karşı tedbirli durumdadırlar. Birey ne kadar farkında ve etkin karar verme kabiliyetine sahip olursa, ulusal ekonomik refah o kadar yüksek olacaktır. Finansal okuryazar olan birey, sigorta alanında yer alan ürünleri kullanmayı bilmeli ve lüzumsuz borçlanmaktan uzak durması gerektiğini bilmelidir. Finansal anlamda yeterli bilgi ile donatılmış bireylerin gerek kendileri gerekse aileleri adına daha sağlıklı kararlar alabildikleri, refah seviyesi yüksek toplumların meydana gelmesine yardım etmeleri ve ekonomik anlamda daha güvenilir oldukları için finansal

okuryazarlığın birey ve aile açısından önemli ve yararlı olduğu fikri kabul görmektedir (Hogarth, 2002: 15-28).

Bireylerin finansal hizmetleri ve finansal ürünleri nasıl kullanılacakları ve yeterli olması yönünde bilgi sahibi olmaları, yetenek, tutum ve davranışlarının geliştirilmesi, kısa ve uzun sürede finansal yönetim amaçlı finansal okuryazarlık seviyesinin artışa geçmesi gerekmektedir (Barmaki, 2015: 6-7). Bu ve buna benzer esaslarla beraber, finansal alanda bilgi düzeyinin eksik olması, birey ve ailenin bir yandan finansal açıdan gayesi olan gayrimenkul yatırımı yapmak, konut satın almak, emeklilik planlaması yapmak diğer bir yandan ise, günlük finansal işlemleri (günlük para yönetimi gibi) durumlarda tasarruf davranışlarını ve planlamalarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Paranın iradeli bir şekilde yönetilmesi yönündeki bilgi eksikliği, birey ve ailenin büyük finansal krizlerle karşı karşıya kaldığında tahammülünü düşürebilmekte ve daha çok finansal tehlikelerle karşılaşma imkanını arttırmaktadır (Mason ve Wilson, 2000).

2.5.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem Açısından Önemi ve Yararları

Geçmiş yüzyıllara kıyasla bakıldığında yaşadığımız yüzyılda, özellikle finansal sistemde olmasıyla beraberinde global ekonomide de büyük ölçüde önemli gelişmeler meydana gelmektedir. Bretton-Woods sisteminin 1970'lerin ilk başlarda ortadan kalkmasıyla ve sabit döviz kuru politikalarından vazgeçilmesi ile finansal piyasaların globalleşmesi bu piyasaların birleştirilmesini sağlamış, sonuç olarak da küresel mali piyasalarda rekabet gitgide şiddetlenmiştir. Dış ticaret kapsamındaki liberalleşmenin ardından sermaye hareketliliği de liberalleşmeyi beraberinde getirmiştir. Sermayenin küresel manada serbest dolaşım fırsatları ortaya çıkmasıyla uluslararası sermaye hareketliliğinin önündeki engellerde ortadan kaldırılmıştır. Teknoloji olanaklarının giderek gelişmesi ile birlikte sermaye maliyetlerinde büyük oranda azalmalar yaşanmış, fiyatlar ve mevcut olan bilgiler daha da şeffaf ve net hale gelmiştir (Yılmaz ve Tuncay, 2012: 345; Biçer ve Altan, 2016: 1503).

Bir ülkedeki finansal okuryazar bireylerin potansiyeli, o ülkenin finansal sisteminde istikrarlı hareketlerin sağlanması açısından önemli bir yer edinmiştir. Küreselleşme ile beraberinde teknolojiye meydana gelen devamlı olarak yaşanan değişimin neticesinde ve finansal piyasaların serbestleşmesiyle finansal ürün ve hizmet karışıklığı ve bu finansal ürün ve hizmetlerin geniş bir yelpazesi oluşmaktadır. Bu bütün finansal sistemin etkilenebilmesi için finansal sistemin içerisinde olan bireylerin finansal bağlamda tutum ve davranışları dikkat çekmektedir (Karataş, 2017: 11).

Finansal sistemde oluşan bu yeni gelişmeler ve değişmeler, finansal okuryazarlığın sadece birey ve aile için değil, tamamen ulusal açıdan da büyük bir finansal problem yarattığının çok daha iyi kavranmasına sebep olmuştur. Finansal okuryazarlığın eğitim, yaş, gelir, cinsiyet gibi bireysel demografik özellikler temel olarak alınmadığı sürece ekonomik dataların iyileşme göstermesi ve kötüleşme göstermesinde ve tüm toplumu etkisi altına almasıyla etkileyici olduğu kabullenilmektedir (Bayram, 2010: 16).

Finansal sistem içerisinde ortaya çıkan finansal piyasalardaki karışıklık, zaman ilerledikçe artış gösteren finansal enstrümanlar, finansal okuryazarlığı belli bir seviyede olmayan bireylerin finansal sisteme olan güvenlerinin olumsuz bir şekilde etkilenmesine ve finansal piyasalardan tehlikeli durumlarda uzak durmasına sebep olabilmektedir. Gelecek adına finansal güvenliği düşen bireyler gelecek kaygısı çekerek akılcı davranışlar sergileyemeyeceklerdir. Bundan yüzden bireyler piyasada istikrarsızlıklara, volatilitelere sebep olacaklardır (Mandell, 2006: 1).

Bireyler daha sağlıklı bir finansal yönetim yapabilmek adına daha verimli, sağlam, ve sosyal harcamalarını azaltarak hareket eder ve böylelikle rekabetçi piyasaların artış göstermesine katkıda bulunur. Dolayısıyla bilgili, finansal okuryazarlık seviyesi yüksek bireyler finansal sistemin önemli bir belirleyicisidir. Buradan hareketle mevcut belirleyiciler (Widdowson ve Hailwood, 2007: 11):

- Finansal okuryazarlık seviyesi gelişme göstermekte olan toplumların belli başlı finansal kurumların ve bunların ürünlerinin riskleri üzerine daha fazla araştırma yaparak ve risk-getiri dengelerini çözümlyerek finansal hizmet sağlayan kuruluşlar üzerinde daha sağlam bir piyasa denetimi oluşturması beklenebilir.
- Finansal okuryazar bireyler bilançolarını daha tedbirli bir şekilde yönetebildikleri ölçüde, banka ve diğer kredi kuruluşları için kredi risklerini azaltabilir.
- İleri seviyede finansal okuryazarlığa dayandırılan yatırım kararlarının daha etkin bir şekilde risk ve getiri dengesinin akılcıl bir şekilde oluşturulmasına ve dağıtılmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Bu durum sonucu uzun dönem finansal istikrara, daha az ekonomik dalgalanmaya ve daha yüksek potansiyel büyüme oranına katkıda bulunmaktadır.
- İleri seviye finansal okuryazar tüketiciler daha çok finansal ürün tercihinde ve yatırımlarda bulunabilirler. Bu durumda finansal kurumlar tüketicilerin

gereksinimlerine yenilikçi bir şekilde karşılık vererek finansal sistemin daha kazançlı ve daha dinamik olmasını sağlayabilir.

2.5.3. Finansal Okuryazarlığın Ekonomi Açısından Önemi ve Yararları

Finans uzmanları ekonomik krize yol açan risk ve senaryo analizinde, gün geçtikçe çok daha fazla insan tarafından finansal istikrarın sağlanması ve bireylerin başlıca yaşam kabiliyeti olarak kavramasına finansal istikrarın yapı taşı olan finansal okuryazarlığın önemine büyük ölçüde farkındalık yaratmaktadır. Bireyler aracılığıyla yapılan rekabetçi ve etkin piyasaların gelişmesine, düşük bütçeli sosyal harcamalara, sağlam ve sağlıklı finansal yönetime katkı sağlayarak ekonomik büyümeyi olumlu olarak önemli derecede desteklemektedir (Hayta, 2011: 251-252).

Ekonomik krizlerin yaşanması sonrasında, birçok ekonomi için finansal okuryazarlık, finansal sistemlerin başarısını sağlanabilmesi adına önemli bireysel yaşam yeteneği olarak ölçülmeye başlanmıştır. Finansal eğitim, finansal piyasanın sağlıklı ilerlemesi için doğru olan hareketlerin ortaya çıkması açısından önem arz ettiği için, bireylerin finansal davranışlarını uygun tutumlarda bulunabilmeleri için birçok ülkede uzun vadeli politikalar şekillendirmektedir (Sakinç, 2018: 542).

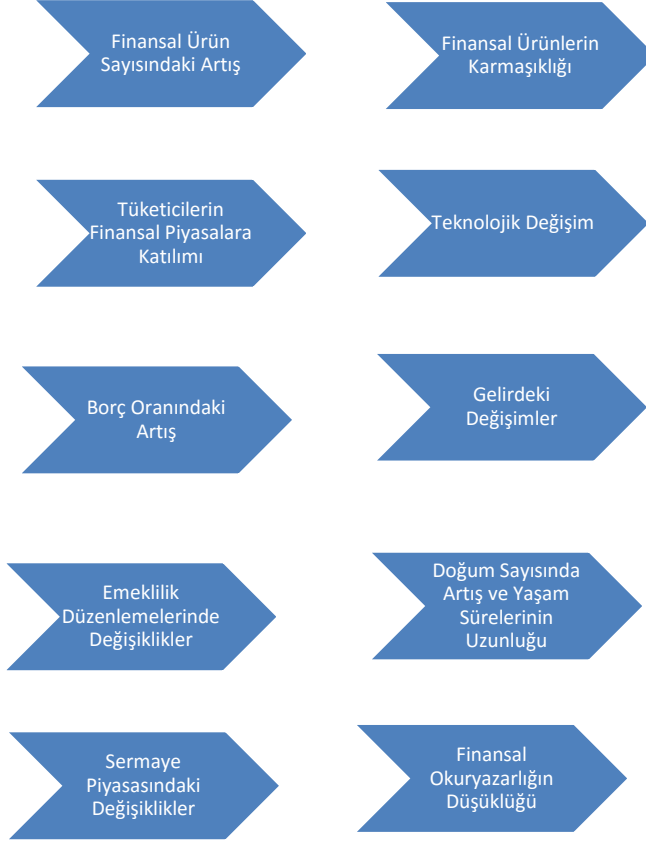
Ekonomide arzu edilen istikrarın sağlanması ve daha etkin bir yapı oluşturulması finansal okuryazarlığın belirlenen bir seviyeye ulaşmasıyla eş değer olarak görülmektedir. Bu konuda eğitimini almış bireyler farkındalıklarıyla satın almak istedikleri her hangi bir ürün için büyük ölçekli bir araştırma yaparlar ve bu durum neticesinde piyasalarda rekabet artacağından piyasalara canlılık getirecektir ve bunun beraberinde bu kadar ilerlemeye karşın fiyat uygulamalarında da yüksekliğin devamıyla firmalar çok uzun bir finansal yaşama sahip olmayacaktır. Böylece haksız anlamda kazanılan yüksek kazançları önlemek, daha adaletli, güvenilir ve daha yalın bir sistem meydana getirilmiş olacaktır. Firmalar açısından rekabet arttıkça tüketicilerin memnuniyet derecesi yükselecektir (Bayram, 2010: 34).

Finansal okuryazarlık eğitimi almamış olan tüketicilerin karşılaşacağı herhangi bir finansal durumda yanlış kararlar alabilme olasılığı hayli yüksektir. Bu yüzden finansal eğitimden uzak kalmış olan bireyler yasadışı bir yapı olan tefeciler gibi kayıt dışı çalışan seçeneklere yönelecek ve bu durum piyasalara çok ciddi bir oranda zarar verecektir. Bu seçenekleri tercih etmiş olan bireylerin herhangi bir karşılaşacağı sorunda hukuki olarak haklarını aramaları epey zordur. Böyle yapıların artış göstermesi toplumun huzurunu etkileyip rahatını bozacak ve bunlara ekstra olarak da birden fazla sorunu da beraberinde getirecektir.

Fakat finansal anlamda eğitimini almış ve eğitimini tamamlamış olan bireyler bu tarz seçeneklerin getireceği tehlikeleri iyi analiz edebildikleri için bu yapılardan uzak duracaklardır (Gökmen, 2012: 48-49). Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerine göre verecekleri yatırım kararları, ekonomik sistem içerisinde kaynakların nasıl dağıtılacağı hususunda etki yaratacak ve bunun sonucunda da reel ekonomiye sunulacak kaynaklar ülkelerin uzun vadeli büyüme potansiyelini belirleyecektir.

2.6. Finansal Okuryazarlığın Önemi Arttıran Faktörler

Finansal piyasalarda ortaya çıkan tüm yenilikler ekonomik aktörler için finansal eğitimin bir mecburiyet olduğunu belirtmektedir. Finansal olarak yapılanları anlamlandırabilmek ve anlayabilmek kuşkusuz zor bir iştir, bu zorluklar sürekli gelişen ve değişen bir teknolojik sürecin var olması, gelir kaynaklarının değişmesi ve kazançların değişmesi, yaşam sürelerinin uzaması ve doğum oranlarının da gittikçe artması, finansal ürünlerin her geçen gün artması, finansal ürünlerin karmaşık olması, sermaye piyasasının ilerleme göstermesi üstelik hem para piyasasının hem de sermaye piyasasının da git gide daha dinamik bir durum alması ve bununla birlikte bireylerin finansal piyasalara katılımının artması, emeklilik düzenlemelerinin ve stratejilerinin değişkenlik göstermesi, böylece ana faktör finansal okuryazarlık düzeyinin fazlasıyla düşüklük gözlemlenmesi ve dünya genelinde son yıllarda tespit edilmiş olan bireysel borçluluk oranlarının ilerledikçe yükselmesi gibi gerekçelerden meydana gelmektedir. Bu yüzden finansal okuryazarlığın önemi hem ekonominin refahı için hem de ekonomik aktörler için herkesçe bilinen ve gün geçtikçe daha da çok artış göstermektedir.

Şekil 2.5. Finansal Okuryazarlığın Önemini Arttıran Faktörler

Kaynak: Tarafımızca düzenlenmiştir.

2.6.1. Finansal Ürün Sayısındaki Artış

Finansal piyasalardaki telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri kapsamındaki büyümesi neticesinde maliyetlerin azalış göstermesi, yönetimin desteği, spesifik pazar ihtiyaçlarının temin edilebilmesi için geliştirilen ürünlerin sayıca artışına neden olmuştur. Bu finansal ürünler ve hizmetlerdeki yenileşim, daha fazla tüketicinin birbirinden farklı finansal ürünlere ulaşımını sağlamıştır. İnternet hem kredi ürünleri hem de yatırım ile ilgili bu ürünlerin kullanılabilirliğini ve bilgi miktarını arttırmıştır. Yeni meydana gelen finansal ürünlerin yelpazesinin geniş olması

tüketicilere birden fazla alternatifler arz ederken bunun beraberinde birden fazla zorlukta sürüklemektedir (OECD, 2005:29).

Borçlanma araçlarının beraberinde yatırım araçlarında da alternatifler artmıştır. Çoğu kurum kredi, kredi kartı gibi borç türleri için çok fazla seçenek sunmaktadır. Böylelikle tüketicilerin akıllıca kararlar vermesi ve seçenekleri değerlendirmesi zorlaşmaktadır. Ekonomik aktörlerin yanlış yaptığı borçlanma sonucu olarak finansal durumlarının daha kötüye gitmesi halinde geri ödemeleri de epey zorlaşacaktır.

Finansal ürün yelpazesinin artan sayıda olması ve karmaşık bir hal alması öteki yandan ürün çeşitliliğın artış göstermesi, sözü edilen bu ürünlere ilişkin doğru bilgi edinmeyi, bu ürünlerin olması gerektiği kadarıyla açıklık göstermemesi ve şeffaf olmaması sebebiyle doğru kararlar vermeyi zorlaştırmaktadır (TCMB, 2011: 80). Ürünlerin seçimi ve karmaşık oluşu değerlendirmeyi epey güç kılmaktadır. Yelpazesi geniş ürünler için kişilerin yanlış karar alması ve değerlendirme yapmasını engellemek için finansal eğitim almaları daha da önem taşımaktadır (Orton, 2007:4).

2.6.2. Finansal Ürünlerin Karmaşıklığı

Bir kuşak öncesi tüketicilerin birçoğu vadesiz hesap ve vadeli hesap olmak üzere iki ana bankacılık ürününe sahipti. Bu hesapların muhafaza edilmesi ve açılması kolaydı. Tüketiciler yatırım sertifikaları, para piyasası hesapları, faiz ve vadelerin farklılık gösterdiği diğer birçok ürünlerden seçim yapabildiği gibi birçok yatırım aracı arasında tercih yapabilmektedir. Buna ek olarak tüketiciler karşı karşıya kaldığı birden fazla banka hesapları ve hizmetlerle birbirinden farklı finansal kuruluş tarafından olanak sağlanmaktadır (OECD, 2005: 28). Yalnızca ulusal değil uluslararası piyasalarda da bu araçlara yatırım yapabilme fırsatı bulunmaktadır.

Çoğunlukla ürün kalitesini değerlendirmekte zorluk sağlamaktadır. Tüketicide basit seviyedeki bir finansal ürün bile epeyce karışık görünebilir. Çünkü ödeme alternatifleri, vade, getiri, risk ve diğer farklı özelliklerin anlaşılması gerekmektedir. Böylelikle finansal ürünlerin çokluğu sadece tüketicileri değil aynı zamanda yatırım uzmanlarının da değerlendirme sürecini güçleştirmiştir.

Sonuç olarak çoğu tüketici ürünleri doğru bir şekilde çözümleyemedi doğru olmayanları satın alır veya hiç satın almama kararı verir ve bu finansal ürünlerin anlaşılması güç olabilir (OECD, 2005: 28). Bundan dolayı yatırımcıların farkında olarak karar verebilmeleri için basit seviyede finansal eğitim alması gerekmektedir.

2.6.3. Finansal Okuryazarlığın Düşüklüğü

Bireylerin bilinçsiz verdiği finansal kararlar finansal okuryazarlık eksikliğinden meydana gelmektedir. Verilen bu kararlar hem nihai hem de şahsi olarak küresel finansman üzerinde çok büyük olumsuz etkiler oluşturabilir. Son senelerde ise gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler ve ülkeler, vatandaşları arasındaki finansal okuryazarlık düzeyinden gitgide endişe duymaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık gelişiminin, parasal istikrarın ve ekonominin önemli bir faktörü olarak onaylanmıştır (OECD, 2016: 80).

Finansal okuryazarlığa yönelik yapılan birçok anket çalışmalarına göre, finansal okuryazarlık seviyesinin epeyce düşük bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Bilhassa birtakım gruplara bariz oluşan az gelirli kısım, eğitim düzeyi düşük kısım, kadınlar vb. finansal okuryazarlık oranının ortalamaların çok daha altında olduğu görülmektedir (TCMB, 2011: 80)

2.6.4. Tüketicilerin Finansal Piyasalara Katılımı

Günümüzde ekonomik aktörlere yönelik çok daha fazla yatırım fonları vardır. Bu yüzden bireysel yatırımcılar çoğunluk oluşturmaktadır. Bunların olmasındaki sebepler arasında kişisel gelirdeki artışlar ve doğum patlaması neslinin büyük sayıları neslin biriktirmesine dair başarılar olabilir (Orton, 2007:5). Ekonomik aktörlerin finansal piyasada bir başarı kazanması için piyasa hakkındaki bilgilere sahip olmalı ve bunun eğitimini almalıdır.

2.6.5. Teknolojik Değişim

Teknolojik değişim ve piyasa yeniliğinde bankacılık tarihinin tabiatını değiştirmiş ve büyük bir ihtimalle değişimine de devam edecektir. Teknoloji ve internet, kredi ve yatırım ile ilgili hem bu ürünlerin kullanılabilirliğini hem de bilgiyi arttırmıştır. Bu nedenle de finansal becerilere ve finansal bilgiye sahip olma mecburiyetini arttırmıştır (Orton, 2007: 4).

2.6.6. Sermaye Piyasasındaki Değişiklikler

Gelişmekte olan sermaye piyasalarından ziyade çok daha fazla tüketici finansal piyasalarda bulunmaya başlamıştır. Bu tüketicilerin sermaye piyasalarıyla ölçülebilir bir tecrübesi vardır. Bu ülkelerde, para tasarrufu için klişeleşmiş yollara güvenilmekte ve hizmetler konusunda ve finansal ürünler konusunda daha az haberdar olmakta ve modern finansal araçlara olan güvensizlik duyulmaktadır. Bu yüzden bu ülkelerdeki bireysel yatırımcılar arasındaki finansal okuryazarlık düzeyi çoğunlukla çok düşüktür ve bu yatırımcılar finansal yatırım riskleri ve finansal konular hakkında eksik bilgi sahibi olması sebebiyle sert kayıplara yakalanma riskini taşır. Zaten bu yatırımcıların çoğu zaman rehber ve bilgi bulmaları güçtür.

Finansal eğitim programlarının, finansal piyasaların mekanizmasına ilişkin esas bilgilere gereksinim duyması ve bu tüketicilerin gereksiniminin karşılanması ve karşılaştıkları riskleri ve birçok yatırım çeşitlerini kapsamaları gerekmektedir (OECD, 2005: 34).

2.6.7. Borç Oranındaki Artış

Dünya genelinde tüketici borçluluk oranlarının gitgide artarak bir yatıklık sergilendiği görülmektedir. Tüketime teşvik eden ve eskiye göre daha serbest olan piyasa yapısı bir yandan gereğinden fazla genç bireylerin hayata atılırken ve aile kurarken büyük borçlar altına girmesine bir yandan ise rekabetin artmasına sebep olmaktadır (TCMB, 2011: 80). Bireyler bu borçların üstesinden gelebilmek için tedbirli ve akıllıca borçlanarak, borçlarının yönetimini doğru bir şekilde yapmalıdır. Bu yüzden asıl olarak finansal bilgilere sahip olması gerekmektedir.

2.6.8. Gelirdeki Değişimler

Doğum patlaması nesillerince birçok ülkede finansal varlıkların biriktirilmesi bireysel yatırımcı sayısının artmasına sebep olmuştur. Son 10 yılda yatırım sayısındaki artışı anlatan bir başka etmende birçok ülkede meydana gelen kişisel kazancın artışının daha fazla kişinin yatırım yapma imkanına sahip olmasını sağlamasıdır. 1990'lı yıllarda kişi başına gelir oranlarında bir artış olmuştur. Oluşan bu gelir artışı neticesinde hem hane halkı varlığında hem de hane halkı oranlarında bir büyüme olmuştur.

Gelirdeki bu artış beraberinde daha fazla ekonomik aktörün kredi çekmesi, ev satın alabilmesi ve krediyle çok daha fazla alışveriş yapması anlamına gelmektedir (OECD, 2005: 32). Gelirlerin artmasıyla birlikte ekonomik aktörler daha fazla borçlanarak harcama yapmak isteyen ya da daha fazla yatırım yapma kararlarında kötü sonuçlarla karşılaşmamak adına kesinlikle temel finansal bilgilere sahip olması gerekir.

2.6.9. Doğum Sayısında Artış ve Yaşam Sürelerinin Uzunluğu

2. Dünya savaşının ardında birçok OECD ülkesi doğum sayısında bir patlama yaşadı. Bu çoğalma sırasında ilk doğanlar gelecekteki 5 ile 10 yıl arasında emekliye ayrılmaya başlayacaktır. Bu bireylerin daha az çocuk sahibi olmayı istemesi veya hiç olmamayı seçmesi, çocuk doğurmayı ertelemesi daha az çocuk sahibi olmayı seçmesi sebebiyle bu patlamadan sonraki grup daha azdır.

Bundan dolayı bu patlama neslindekilerin emekli olması emeklileri onaylayan daha az sayıda çalışanın olacağı anlamına gelmektedir. Yaşam süresi artış gösterdikçe bu durum daha da karışacaktır. Bu emekli kısmını oluşturanların büyük çoğunluğu emeklilikte bir önceki

nesillere göre daha fazla zaman harcayacak ve bundan dolayı daha uzun süreler desteklenmesi gerekecektir. Gelir sağlama yaşlılar için birçok ülke dahilinde büyük sorunlara zemin hazırlayacaktır. Kişiler için yaşam beklentisinin yükselmesi; emeklilikte çok daha fazla zaman harcanması yaşanacağı için bunun sonucunda da sigorta ürünleri, vergi planlaması, servet yönetimi ve diğer finansal stratejilere daha fazla gereksinim duyulması anlamını taşımaktadır.

Çalışan nüfus sayısına kıyasla emeklilik sayısını destekleyecek kadar büyük olamayacaktır. Devlet hali hazırdaki emeklilik programının devamını sağlamak için emeklilik yaşları, yaşamın lüksünü düzeltmeleri, aşırı borçlanma, gelir kaybı, vergi indirimleri gibi bu faktörlerin kombinasyonu gibi daha zorlu tercihlerle karşı karşıya kalacaklar. Muhtemel reaksiyonlar gözü önüne alındığında ekonomik aktörlerin emeklilik tasarrufu üzerindeki etkilerinin ve belirsizlikler hakkında haberdar olması gerekmektedir (OECD, 2005: 30).

Ekonomik aktörlerin yaşam sürelerinin uzaması ve bununla birlikte bu konuda kendilerini yetiştirmelerini, bu kapsamdaki emeklilik sistemlerinde gerçekleştirilen ve/veya öngörülen değişiklikler, emeklilik planlarını daha uzun bir süre diliminde yapmalarını gerektirmektedir. Buna ilaveten, kişilerin emeklilik için kendilerinin tasarruf yapmasını, devlet destekli emeklilik sistemlerinin yerini gitgide özel emeklilik sistemlerinin geçmesi ve bunun üzerine belli bir finansal eğitime gereksinim duyulmasına yol açmaktadır. Böylelikle nüfus istatistiksel eğilimlerine göre temelli oluşan değişiklikler finansal eğitimin mecburiyetliliğini destekler niteliktedir (TCMB, 2011:80).

2.6.10. Emeklilik Düzenlemelerinde Değişiklikler

Finansal okuryazarlık şahsi yatırımlardan en uygun yatırım ve tasarruf kararı vermesine yardımcı olarak ekonomik aktörlerin gelecekteki refahını sağlamaktadır. Kamu emeklilik sisteminden özel emeklilik sistemine geçilmesiyle birlikte yatırım fonlarının riski sistemden kişiye geçmektedir. Çalışma sürecinde olan her ekonomik aktör gelecekte karşılaşacağı olası riskler arasında başlıca unsur şüphesiz emeklilik döneminde uğrayacağı refah kaybı olacaktır (Hayta, 2011).

Birçok çalışanın emekliliğini etkileyecek yatırım kararlarını alması gerektiği sürecin en önemlisi uzun vadeli finansal kararlarıdır. Bu finansal kararların alınması yatırım odaklı emeklilik planlarındaki yükseliş sebebiyle sorumluluk işverenden giderek çalışana geçmektedir. Birden fazla yatırımı esas kılan emeklilik planları, çalışanların yardımda bulunup bulunmamaya, yardımda bulunacaklarına ve bu yardımların yatırım alternatiflere nasıl uygulayacağına kadar vermelerini gerektirir. Çalışanlar üstelik, emeklilik ve yatırım hizmeti

sağlayıcılarının komisyonlarını da düşünmelidir. Buna ilaveten, önceliği yatırım esaslı olan emeklilik planları çalışanların emeklilikte bir seri finansal ürün arasında tercih yapmasını gerektirmektedir. Bundan dolayı, çalışanlar yatırım getirilerini ve risklerini değil bununla birlikte bireysel şartlardaki muhtemel değişikliklere yönelik tutumlarına, gelecek ve şuan ki gelir potansiyeline, hayatındaki beklentiler üzerine belirsizlikleri de dikkate almalıdır.

Finansal eğitim programları, yatırım esaslı emeklilik planının özelliklere bağlı olarak çalışanlara yardım sağlanma görevi değişkenlik gösterecektir. Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık, İrlanda gibi istekli yapılan yatırım odaklı emeklilik planları sunan ülkelerde ekonomik aktörlerin, varlık pay dağılımı, katkı payı ve katılım ilişkin tercih yapmaları gerekir. Avustralya'daki ve İsveç'teki yatırım esaslı emeklilik planların da yatırım yapabilmenin alternatifleri var iken, Macaristan'da 2003 yılından bu zamana kadar portföy seçimi gönüllü emeklilik tasarrufu için uygundur. Doğu Avrupa gibi mecburi yatırım esaslı emeklilik planlarını getiren ülkelerde, emeklilik komisyonları/ ücret yapıları ve ürünleriyle ilgili olarak çoğunlukla kişisel yatırım alternatifleri çok sınırlı bir şekildedir. Katılımcılara yüksek derecede seçim imkanı sunan bu tanımlı katkı planlarında finansal eğitimin birçok yararı gözlemlenebilir.

Son olarak, emeklilik sisteminin yapısı ilişkin bir bilgi sahibi olmayan bir nüfusa emeklilik reformları, yeni emeklilik rejimi altındaki sorumlulukları ve rollerine ve bazı hususlarda kişisel emeklilik hakları üzerine kişisel farkındalığa ilişkin emeklilik reformları uygulanmaktadır. Bu ekonomik aktörlere yalnızca yatırımın temelleri hakkında değil, bir yandan da emeklilik reformunun yeni sistem altında neler bekleyebilecekleri hakkında bilgi verilmesi ve niçin gerekli olduğunun bilincinde olunması gerekiyor (OECD, 2005: 31).

3. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

Günümüzde sürekli olarak piyasaya yeni ürünler ve hizmetler sunulmaktadır. Sürekli olarak bu değişimler gösterildikçe tasarruflar ve yatırımlar için de çok sayıda seçenekler oluşturulmaktadır. Bu durumda da finansal bilgi düzeyi yetersiz olan bireyler finansal hatalar yaparlar. Yapılan hatalar zamanla tüm ekonomiyi etkileyerek ekonomiye zarar verir. Dolayısıyla böyle olmaması için bireylerin finansal konularda bilinçli olması ve sağlıklı kararlar alabilmesi gerekir. Finansal seçenekler arasında doğru kararlar verilmesi, geleceğe yönelik finansal planlamalar yapabilmesi, geliri ile borçlanmalarından finanse ettiği parayı yani, bütçesini akıllıca harcama yaparak kişi kendini kontrol altına alması gerekliliğin farkındalığıyla finansal okuryazarlığın öneminin büyük olması ve herkesin bilmesi gereken bir husus olduğu bir önceki bölümde belirtilmişti.

Bireylerin yapmış olduğu davranışlar doğrultusunda ülke ekonomisine yansıyan piyasalarda oluşan fiyat, enflasyon ve faiz oranları gibi etmenler yine bireye dönüş yapar. Yani, bir ülke ekonomisinin başarılı olabilmesi de o ülkede yaşayan toplumun finansal okuryazarlık düzeyiyle bağlantılıdır. Böylelikle ülkelerin kalkınması içinde olanak sağlanmış olunur. Finansal okuryazarlık seviyesi yükseldikçe bu bilgiye sahip olan kişiler, ekonomi dünyasının ürünlerini kullanırken diğerlerinden daha akılcı hareket ederler. Tasarruflarını uygun yöntemlerle yatırıma dönüştürür, mantık çerçevesinde borçlanır ve ileriye dönük planlarını daha yerinde yaparlar. Aksi takdirde düşük bilgi düzeyi piyasaların dengesini bozmaktadır. Bu sebeple maksimum hatalar, minimum getiriye beraberinde getirir.

Refaha ulaşmada finansal okuryazarlığın makroekonomik etkilerine kısaca değinecek olursak; bireyler buldukları ekonomide bilinçli hareket ederse enflasyonun önüne geçmeye katkıda bulunurlar.

Finansal okuryazarlık makro düzeyde toplumların topyekûn refaha ulaşmasında en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde ise finansal okuryazarlık kavramının makro düzeyde de büyük önem taşıyan ve dikkate alınması gereken bir konu olduğu vurgulanmaktadır. Piyasanın verimli olarak oluşmasını sağlayan durumlardan birini de finansal okuryazarlık oluşturmaktadır. Ekonomik aktörlerde OECD'nin ailelerin finansal hizmetlere uzun vadeli olarak ulaşabilmesini basitleştirmesi, finansal konulara özgü yetenek kazanması ve farkındalık oluşması, ekonomik ve sosyal olarak da refah seviyelerine ulaşmasında büyük bir paya sahip olacaktır. Ekonomik aktörlerin finansal bağlamda yaptığı yönetimlerinde daha sağlam bir temel atmasıyla birlikte piyasalarda da meydana gelebilecek daha fazla rekabetçi bir ortam oluşmasına etki sağlayarak ekonomik anlamda büyümeye de yardımcı bir zemin ortaya

çıkarmaktadır. Finansal okuryazarlığın temel yaşam becerisine dönüştürülmesi mecburiyetliliğini, bireyler için finansal istikrarın yapı taşı olduğunu finansal uzmanlar aracılığı ile krizlere yol açabilecek senaryoları ve etmenleri analiz ettiklerinde belirtmişlerdir (Hayta, 2011: 251).

Finansal okuryazarlığın ölçülmesi amacıyla yapılmakta olan araştırmalar, ülkelerin finansal sektör verilerinin ve ekonominin, istatistikleri ile ekonomik aktörlerin davranışların ve finansal tutumlarının dolaylı yönden ölçülmesine olanak sağlamaktadır. Makroekonomik istatistiklerin, finansal piyasaların verileri ile tasarrufun, tüketimin, harcamanın istatistiklerinin, bankacılık sektörünün, para ve sermaye piyasaları verilerinin bir ülkenin yalnızca sayısal var oluştan meydana geldiğini düşünmek yanlış olur. Bununla birlikte finansal okuryazarlığın tamamlayıcıları olan toplumun tavırlarını, davranışlarını, seçimlerini ve üstelik piyasa hakkında sağduyulu olunmasına olanak sağlamaktadır (Karaağaç, 2015: 33-34).

Eker (2017)'e göre finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan tüketiciler, finansal kararlarını hatalı ve yanlış verdiklerinde finansal sistem içerisinde ayrılma düşüncesini taşırlar. Bu sebeplerden dolayı reel sektör olumsuz olarak etkilenebilir ve finansal sistemin küçülmesine yol açabilir. Bunun neticesinde ise ortaya çıkan ekonomik olarak gerileme ve yavaşlama görülmesiyle birlikte bireylerin işten çıkarılmaları yaygınlaşabilir. Fakat finansal okuryazarlık düzeyi artış gösteren bireyler, finansal ürünlere öncelik tanıyarak yatırımlarını piyasalara yönlendirebilecekler ve finansal sisteme katılım sağlayabileceklerdir. Böylelikle ekonominin büyümesine katkı sağlayarak işsizlik oranının azalmasına da olumlu etkisi olabilecektir. Sonuç olarak, hane halklarının ve bireylerin seçimlerinin normal zaman dilimindeki reaksiyonları pek anlaşılmasa da ekonomik krizler meydana geldiğinde oldukça bir etki yaratır. Bu durumda hem devlet hem de aile ve piyasa kişilerinin gelirlerini finansal sistem dahilinde olması için alternatif yollar bulması gerekir.

Finansal sistemin istikrarı ve kontrol mekanizması itibariyle finansal okuryazarlık son derece etkilidir. Son dönemlerde yaşanan küresel krizler incelendiğinde banka ve diğer finansal kuruluşların yüksek çaplı riskleri aldıklarına rastlanmaktadır. Eğer tüketiciler finansal konularda çok daha fazla bilgi sahibi olmuş olsalardı risk alırken alternatifleri değerlendirir ve risk barındıran durumlara karşı önlem alabilirdi. Bunun sonucu olarak, bankalar yüksek risk girmekten korunabilecekti. Yani finansal okuryazarlık devletin mekanizmasını ve finansal kuruluşu etkileyerek piyasaların daha düzenli çalışmasını kolaylaştırabilecektir (Gökmen, 2012:49).

Ülkemizde bilhassa son otuz yılda finansal krizlerin etkisi çok dikkat çekmiştir. Büyük orandaki hane halkı finansal krizlere maruz kalmış ve finansal açıdan yaşamlarını “bıçak sırtında” sürdürmek durumunda kalmışlardır. Hane halkları hali hazırdaki varlıkları koruyamadıklarından ve yeni varlıklar sağlayamayıp aynı zamanda çocuklara miras olarak varlık bırakamadıklarından dolayı meydana gelen bu krizler toplumun büyük çoğunluğunda görülmeye ve yaygınlaşmaya başlanmıştır. Makroekonomik verilerdeki dalgalanmalar her ne kadar toplumun refah seviyesinin düşmesine yol açsa da, ekonomik aktörlerin vermiş oldukları finansal kararların hatalı olması buna sebebiyet vermektedir. Bu yüzden finansal okuryazarlık düzeylerinin artması ve ekonomik aktörlere finansal eğitim verilmesiyle toplumun refah seviyesinin artması sağlanmalıdır (Altıntaş, 2008: 36).

Finansal okuryazarlığın ekonomik açıdan sağladığı önemli faktörlerden biri de kayıt dışılığı engellemesidir. Ekonomik aktörler kendilerine sağladığı finansal okuryazarlık donanımı sayesinde kayıt dışı olarak yapılan işlemlerin ekonomiye getireceği zararının bilincinde ve farkındalığında olarak, kayıt dışı işlemlerden uzak durma yolunu tercih ederler. Bu yüzden hem piyasa hem de devlet kayıt dışılıktan olumsuz etkilenecek ve piyasaların mekanizmasını etkili ve verimli çalışmasını engelleyecektir. Böylelikle bu durum toplumun birliğine ve istikrarına olumsuz şekilde yansımaya sebep olacaktır (Satoğlu, 2014: 37). Finansal okuryazar olan ekonomik aktörler kayıt dışı ekonominin zararlı belirtilerini ön görünümde bulunacakları için o durumdan uzak duracaklardır.

Ülkelerde meydana gelen ekonomik problemler ve piyasalarda oluşan istikrarsızlık hane halkını ve ekonomik aktörleri beklenmeyen durumlara karşı önlem almalarını ve uzun dönemli planlamalar yapmaya itmiştir. Ekonomik aktörler uzun vadeli önemli finansal kararlar almasının yanı sıra, bununla birlikte gündelik yaşantılarında da finansal tercihler yapmak zorunda kalmakta ve devamlı olarak finansal kararlar almaktadır. Bu alınan kararların verimli olabilmesi için yeterli bir finansal bilgi seviyesine ulaşmış olması gerekmektedir. Bu anlamda finansal bilgiyi de içinde kapsayan finansal okuryazarlık kavramı dikkat çekmektedir. Finansal okuryazarlık kavramının ekonomik aktörlerin, bütçe yönetimine, basit ekonomi hesaplarından, sermaye piyasalarına katılımdan, bireysel emekliliğe kadar ki süreç zarfında önemli finansal kararların alınmasında olumlu yönde reaksiyon gösterebilmektedir (Tosun, 2016: 42). Örnek verecek olunursa; finansal okuryazarlığın ilerlemesiyle birlikte bireysel emeklilik sistemine katılım artabilir. Bireysel emeklilik sisteminin gelişmesiyle, küçük tasarruflar bir arada birleştirilerek kayıt altına alınırken, bununla birlikte finansal sistemin derinleşmesine ve

gelişmesine katkıda bulunacak fon birikimi sağlanacaktır (İşseveroğlu ve Hatunoğlu, 2012: 161).

Finansal okuryazar kişiler, finansal okuryazarlık seviyesi kendisinden daha düşük olan kişilere göre çok daha fazla tasarruf yapacaktır. Bunun sonucunda ise tasarruf artışıyla birlikte hem ekonomik büyümeyi sağlayacak hem de yatırım seviyelerinde olumlu şekilde bir etki gösterecektir (Temizel, 2010: 24-25). Sonuç olarak finansal okuryazarlık, finansal sistemdeki ve ekonomideki kıt kaynakların daha sağlıklı ve etkin bir şekilde kullanılmasına zemin hazırlamış olacaktır.

3.1. Finansal Okuryazarlığın Ekonomik Kalkınma Açısından Önemi

Finansal okuryazarlığın makroekonomik etkileri incelendiğinde ekonomik aktörlerin refaha ulaşması ve bireyin sergilediği davranışların topluma katacağı gelişmişlik seviyesinden birey-toplum döngüsü bütünlüğü ülkenin kalkınmasına olanak sağlamaktadır. Ekonomik kalkınma ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile ilgili bir kavramdır. Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için ülkelerin birden fazla aşamalara ulaşması gerekmektedir. Ekonomik kalkınma birden fazla belirleyeni tarafından saptanmaktadır.

Demetriades ve Law (2006) çalışmalarında finansal gelişme ile kurumsal kalite arasındaki etkileşimin, ekonomik kalkınma açısından önemi ele alınmıştır. Ele alınan çalışma 23 yıllık (1978- 2000) dönemini kapsayan 72 ülkenin de içerisinde bulunduğu gözlem panelinden oluşmaktadır. Dünya Bankası sınıflandırmasına göre yüksek, orta ve düşük gelirli olmak üzere üç grup şeklinde incelenmiştir. Bu çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenliklerin ortalaması uzun bir zaman dilimine ait olduğundan, ilgili değişkenler arasında durağanlık gözlenmektedir. Hem kesit hem de zaman seri varyasyonlarına izin verilerek panel veri teknikleri kullanılmıştır. Kişi başına düşen reel GSYİH, gayri safi sabit sermaye oluşumu ve üç alternatif finansal gelişme göstergesi ile ilgili yıllık veriler Dünya Kalkınma Göstergelerinden baz alınmıştır.

Sonuç olarak, bu bulgular hem finans hem de kurumsal kalitenin orta gelirli ülkelerde ekonomik kalkınma üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak büyük etkileri olduğunu göstermekte ve yüksek gelirli ülkeler için karşılık gelen etkiden daha büyük olduğu belirtilmektedir. Düşük gelirli ülkelerde kurumsal kalitenin, uzun vadeli ekonomik kalkınmanın finansal kalkınmadan daha sağlam bir belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Görünen o ki, iyi kurumlar olmadan finansal gelişmenin olumlu etkileri önemli ölçüde zayıflar. Bulgularımız ayrıca, finansal gelişmenin orta gelirli ülkelerde gerçek ekonomik faydalar sağlamada en güçlü olduğunu

gösteriyor. Yüksek gelirli ülkelerde finansal gelişmenin etkileri orta gelirli ülkelere göre daha küçüktür.

Bir diğer çalışmada Jorgensen (2007) çalışmasının katılımcıları, 18-35 yaş arasındaki lisans ve yüksek lisans öğrencileridir. Kesitsel çevrimiçi anket tasarımı çalışmada kullanılmıştır. Üniversite Öğrencisi Finansal Okuryazarlık Anketi (CSFLS) 44 içerikten oluşan tamamlanması 10-20 dakikalık bir anket çalışması ele almıştır. Bu çalışma, sosyal öğrenme teorisi ile aile kaynakları yönetimi teorisini bir araya getirmektedir. Bu çalışmanın odak noktası, üniversite öğrencilerinin finansal bilgi, tutum ve davranışlarıdır. İnsanların nasıl finansal kararlar aldıklarını ve finansal davranışları nasıl geliştirdiklerini açıklar. Ebeveynler, öğrenciler üzerinde daha fazla etkiye sahip olma eğilimindedir. Bu yüzden, ebeveynlerin ve akranların çevresel etkilerine odaklanılmıştır. Bu çalışmanın amacı, kişisel finansal okuryazarlığı (bilgi, tutum ve davranışları) kullanan lisans ve lisansüstü üniversite öğrencilerinin bir örneğinin cinsiyet, sınıf sıralaması ve sosyoekonomik durum (SES)'in kişisel özellikleri üzerindeki ebeveyn ve akran etkilerini incelemek, finansal okuryazarlık düzeyleri ile finansal bilgi ve tutumlar, finansal davranışlar arasındaki ilişkileri incelemektir.

Sonuç olarak, çalışma belirli bir zamanda alınan verilerle kesitsel bir çalışma olmasına rağmen, finansal bilgi, tutum ve davranış gibi bireysel faktörlerin yanı sıra ebeveynlerin ve akranların etkisinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu nedenle, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık bilgisinin düşük seviyede olduğunu vurgulamıştır. Günümüzün tempolu ekonomisinde üniversite öğrencileri başarılı olabilmek için gerekli finansal bilgileri alamamaktadır. Git gide karmaşık hale gelen piyasalar dolayısıyla, üniversite öğrencileri kişisel finansları ve ekonomi hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Hayatın erken dönemlerinde alınan finansal kararlar, kırılması zor alışkanlıklar yaratır ve öğrencilerin finansal olarak güvenli yetişkinler olma yeteneklerini etkiler. Son olarak, ortalama kişisel finansal puanların başarısız bir nota yakın ortalama puanlarla azaldığını göstermektedir.

Diğer yandan Kefela (2010) çalışmasında, gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektör içerisinde finansal okuryazarlığın, müşteriler ve onların finansal ve tasarruf kararları üzerindeki etkisini ve bunların kişilerin geçimine, ekonomik büyümeye, finansal sistemin sağlamlığına ve ekonomiye katkılarına yönelik bir araştırma ortaya koymuştur. Bu makalenin ana hedefi, mevcut ürün ve hizmetler konusunda eğitilmiş ve piyasada daha bilinçli seçimler yapan müşterilerin bankaların görünürlüğünü artıracaklarını, mevduat oluşumunu artıracaklarını ve daha geniş müşteri tabanı oluşturulmasına katkıda bulunacaklarını ortaya koymaktır. Sonuç olarak bu makale, finansal okuryazarlığın birçok düzeyde önemli olduğunu ortaya koymuştur. İnsanların

mali işlerini yönetebilmelerinde önemli bir unsur olduğunu ve mali sistemin sağlamlığına ve verimliliğine ekonominin performansına önemli katkılarda bulunabileceğini göstermiştir. Düşük düzeyde genel mali bilgi, uygun olmayan risk getiri kararlarının alındığı ve insanların günlük mali kararlarında karşılaştıkları risklerin tam olarak farkında olmadıkları anlamına gelmektedir. Gelişmiş finansal okuryazarlık, bireylere ve ailelere paraları üzerinde daha fazla kontrol sağlayarak daha iyi finansal kararlar almalarına yardımcı olarak fayda sağlamaktadır. İyi finansal okuryazarlık becerileri, finansal riski daha iyi anlama ve yönetme kapasitesini geliştirecek ve finansal sektörlerde artan rekabet ve seçeneklerden yararlanacaktır. Genel olarak konuşulursa çalışma, insanların daha bilinçli finansal karar vericiler haline gelmelerini, kişisel finansal konular ve seçimler hakkında farkındalık geliştirmelerini ve kazanma, harcama, bütçeleme, tasarruf, borçlanma ve para yatırma ile ilgili temel becerileri öğrenmelerini sağlamaya çalışmış, ekonomik aktörlerin finansal hedefler belirlemesine ve finansal seçeneklerini optimize etmesine yardımcı olmaktadır.

Jappelli (2010) ise çalışmasında 13 yıllık (1995-2008) dönemini kapsayan 55 ülkenin de içerisinde bulunduğu örnekleme, geniş bir makroekonomik ve kurumsal değişkenlerle ekonomik okuryazarlık hakkında uluslararası panel verilerini kullanmaktadır. Bu analizin amacı, ülkeler arası ve zamana bağlı göstergeler kullanılarak okuryazarlık farklılıklarını açıklama olasılığı daha yüksek olan faktörleri incelemektir. Regresyon analizi, PISA test puanlarının ve eğitim alanındaki başarının ekonomik okuryazarlıkla olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Öte yandan sosyal güvenlik katkıları biçiminde zorunlu tasarruflara sahip ve bunun sonucunda özel birikim için sınırlı kaynaklara sahip ülkeler, daha düşük mali okuryazarlık seviyeleri göstermektedir. İnsan sermayesi göstergeleri (PISA test puanları ve üniversite katılımı) genelinde mali ve ekonomik yeterliliğin önemli bir heterojenliği olumlu bir ekonomik okuma yazma olanağı olduğunu göstermektedir. Dahası, daha cömert olan ülkelerin sakinleri genellikle daha az okuma yazma bilimleriyle teşvik edilen okuryazarlığın özel birikim için mevcut kaynak miktarıyla bağlantılı olduğu hipotezine destek verirler. Finansal okuryazarlık, ekonomik kalkınmanın en yaygın göstergesi olan (kişi başına GSYİH ile ölçülen) ve finansal kalkınmayla (hisse senedi sermayesi artı özel kredinin GSYİH oranı) olumlu bir şekilde bağlantılıdır. Bu bağlantılar, tasarruf hacmini yükselten ve finans hakkında bilgi edinmeye teşvik eden finansal gelişim olarak yorumlanmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, finansal okuryazarlık diğer makroekonomik ve kurumsal değişkenlerin ülke tarafından sabit etkilerin varlığına karşı sağlamdır. Bu bulgular, ailelerin bilgilerinin bilişsel yeteneklere ve bilgi edinme teşviklerine bağlı olduğu standart

sermaye modelleriyle tutarlıdır ve bu da doğrudan finansal piyasalarla ilgilidir. Son olarak, birçok anket, yatırımcıların zayıf finansal okuryazarlığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu anketler dünya çapında farklı nüfus gruplarını hedef alan ve ekonomik okuryazarlığı ortaya çıkaran bireylerin temel ekonomik kavramlara, portföye aşina olup olmadıklarını anlamaya yönelik ayrıntılı sorular yönlendirilmiştir. Ekonomik okuryazarlığın beşeri sermayenin niceliği ve kalitesiyle, teknolojik altyapıyla, ekonomik ve finansal gelişim ile ilişkisini karşılaştırmıştır. Çalışma, iki sonuç ortaya çıkarmıştır. Birincisi, uluslararası karşılaştırmada ekonomik okuryazarlığın insan sermayesi ve finans piyasası reformunun faktörleriyle birlikte gelişmesi ve her ikisi de zaman içinde yavaşça değişmiştir. İkinci olarak, mali piyasanın derinleşmesiyle bağlantılı sosyal güvenlik reformları, finansal bilgi edinme teşvikini artırarak, sonunda ekonomik okuryazarlıkta iyileşmelere yol açmıştır.

Arora (2010) tarafından yapılan çalışmada IMF ülke sınıflandırmasına göre bu çalışma ülkeleri iki ana gruba ayrılmıştır. Gelişmiş ekonomiler ve gelişmekte olan ekonomilerdir. IMF sınıflandırmasında 33 gelişmiş ekonomi ve 149 gelişmekte olan ekonomi bulunmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın kapsamı, verilerin mevcut olduğu 98 ülke ile sınırlıdır. Dünya Bankası (2007) veri tabanını kullanan bu çalışma, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde finansal erişimin boyutunu incelemiştir. İlaveten, finansal erişimi kapsayan yeni bir sosyo-ekonomik kalkınma endeksi geliştirilmiştir. Akabinde, sadece İGE (İnsani Gelişim Endeksi) ve finansal erişimi de içerisine alan yeni endeks tarafından gösterildiği gibi birçok ülkelerin İGE (İnsani Kalkınma Endeksi) açısından sıralaması değişmektedir. Çalışmanın genel amacı, diğer göstergeler arasında finansal erişimi de içeren ekonomik kalkınma endeksi oluşturmaktır. Sonuç olarak, ekonomik aktörlerin yapmak istediklerini yapabilmelerini sağlamak için finansmana erişimin boyutu giderek ekonomik kalkınmada önemli bir yönü olarak kabul edilmektedir. Literatürde finansal gelişmeye verilen önem ve politika yapımcılar tarafından finansal sistemleri geliştirmek için alınan çeşitli önlemler, finansmana herkes tarafından erişebilir olmadıkça ve erişim engelleri kaldırılmadıkça verimsiz olduğu görülmektedir. Farklı gelişme aşamalarındaki bir dizi ülkenin dahil edilmesi, farklı ülkelerdeki finansal erişim konusunda geniş bir karşılaştırmalı perspektife ve anlayışa sahip olmamızı sağlamaktadır. Finansmana erişim ve kullanımın ülkeler arasında farklılık göstermesinin yaklaşık nedenleri üzerinde kişi başına düşen gelirin önemli bir gösterge olduğunu tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Belçika'nın dikkate alınan tüm ülkeler arasında finansal erişim en üst sırada bulunduğunu ve onu Almanya ve İspanya'nın izlediğini göstermektedir. Ayrıca, ekonomik kalkınmanın çeşitli yönlerini içeren bir dizi sosyoekonomik

endeks geliştirilmiş olmasına rağmen, finans, büyüme ve kalkınmaya katkı sağladığı gözlenmektedir.

Lusardi ve Mitchell (2014) çalışmalarında finansal okuryazarlık üzerine hızla artış gösteren bir ekonomik araştırma bütününe bir değerlendirmesini yapmaktadır. Finansal bilginin insan sermayesinde bir yatırım şekli olarak kullanılan teorik araştırmalara genel bir bakış açısıyla bakmaktadır. Finansal okuryazarlık geniş nüfusta finansal bilgi seviyesini arttırmaya yönelik politikalara sahip olunması finansal bilginin içselleştirilmesiyle ve refah için önemli bir etkidir. Daha sonra, insanların ne kadar (veya ne kadar az) bildiğini saptamak ve finansal açıdan en az bilgili nüfus alt gruplarını belirlemek için anketlerden yararlanılmıştır. Bunu, finansal okuryazarlığın Amerika Birleşik Devletleri'nde ve başka yerlerde ekonomik karar verme üzerindeki etkisinin incelenmesi önde gelmektedir. Literatür henüz yeni olmasına rağmen, finansal okuryazarlığın etkileri ve sonuçları ve bu boşlukları gidermek için neyin işe yaradığı hakkında sonuçlar çıkarılabilmektedir. Araştırmacıların kamu politikasının yanı sıra teorik ve ampirik modelleri daha iyi bilgilendirmeleri halinde öğrenilmesi gereken şeyler hakkında düşünceler sunmaktadır.

Matewos Kebede Refera, Navkiranjit Kaur Dhaliwal ve Jasmindeep Kaur tarafından 2015 yılında yapılan çalışmada, 2005-2014 dönemini kapsayan literatürler üzerinde Afrika'daki gelişmekte olan ülkelerin finansal okuryazarlık ve finansal eğitimin anlam ve kavramını analiz etmiştir. Dünyanın farklı bölgelerinden finansal okuryazarlık ve ilgili konular hakkında güncel literatürler toplanmış olup, hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde uygulanan çeşitli çalışmalarda verilen finansal okuryazarlık kavramı, en az gelişmekte olan ülkeler bağlamında uygulanabilir finansal okuryazarlık çalışmalarının ve müdahalelerinin geliştirilmesine yardımcı olacak ortak noktaları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmanın amaçları arasında, mali okuryazarlığın kavramlarını ve önemini ve Afrika'daki gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik refah, finans sektörü gelişimi, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir büyümenin iyileştirilmesine nasıl katkıda bulunabileceğini göstermek yer almaktadır. Bununla birlikte, potansiyel araştırma ve politika konularını belirlemektir. İncelemede, hem teorik hem de ampirik olmak üzere mali okuryazarlık üzerine son yazılanlar ele alınmışlardır. İncelemede hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu, ancak özellikle Afrika ve genel olarak gelişmekte olan ülkelerde politika ve akademik yanıtların düşük seviyede olduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, çok az Afrika ülkesinde olanlar da dahil olmak üzere finansal eğitim programlarını değerlendirmek için uygulanan sınırlı ampirik çalışmaların sonuçları, insanların

finansal okuryazarlık ve bireysel finansal karar verme becerilerinin artırılması, finansal okuma yazma ile insanların talep edebilecekleri ve tasarruf, mikro kredi, sigorta gibi yararlı finansal hizmetleri doğru şekilde kullanabilecekleri finansal dahil etme ve diğer yoksulluğu azaltma girişimlerinin sonucunu artıracaklarını göstermektedir. Ayrıca, finansal okuryazarlığın artırılması finansal hizmet sağlayıcıların avantajındadır ve istikrarlı bir finansal sistemin geliştirilmesine, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Bu nedenle, Afrika gelişmekte olan ülkelerdeki politika yapıcılar ve akademisyenlerin, bireysel sosyoekonomik refahını artırma ve kapsamlı bir finansal refah oluşturma konusunda kişisel finansal okuryazarlığı geliştirmek için uygun finansal eğitim ve diğer ilgili politika müdahalelerini geliştirmek amacıyla, sürdürülebilir ekonomik büyüme için nüfustaki finansal okuryazarlık seviyesini anlamaları gerekir.

Lacovoiu (2018) ise çalışmasında, finansal okuryazarlığın ekonomik kalkınma açısından önemi ele alınarak sırasıyla eğitim düzeyi ve eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Finansal okuryazarlık ve eğitim seviyesi arasındaki ilişki, dünya genelinde asgari eğitim düzeyi (PME) ile ilgili istatistiksel verilerin mevcut olduğu 68 ülkeden oluşan bir örneklem için analiz edilmiştir. Çalışma, bağımlı değişken olarak finansal okuryazarlık oranları (FLR), cari ABD Doları (GSYİH/kşi) bazında kişi başına Gayri Safı Yurtiçi Hasıla (GSYİH/kşi), toplam nüfusun yüzde olarak tamamlanan asgari eğitim düzeyine (PME) göre nüfus, ve bağımsız değişkenler olarak ortaöğretime kayıtlı öğrenci başına ABD Doları cinsinden Eğitim Harcamaları (EDS). Excel yazılımını kullanarak, trend çizgisini vurgulayarak dağılım grafikleri oluşturulmuş ve lineer regresyon denklemi için belirleme katsayısını (R²) ve korelasyon katsayısını hesaplamıştır.

Yapılan analizlerin sonuçları, bağımlı değişken olarak finansal okuryazarlık oranı ile ekonomik kalkınma (kişi başına düşen GSYİH), sırasıyla eğitim düzeyi (PME) ve eğitim harcamaları (EDS) arasında bağımsız değişkenler olarak orta ila nispeten güçlü bir doğrusal ilişki olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, finansal okuryazarlık oranındaki varyasyonun neredeyse %50'i GSYİH/kşi tarafından açıklarken, yalnızca %33'i EDS tarafından, yaklaşık %27'i ise PME tarafından açıklanır. Bu nedenle, analiz edilen faktörler dünya genelinde finansal okuryazarlık farklılıklarını tam olarak açıklamaz. Bu da finansal okuryazarlık üzerinde daha önemli etkiye sahip başka faktörler olduğu anlamına gelir. Örneğin, finansal eğitimi geliştirmeye odaklanan ulusal stratejiler gibi, finansal eğitimi iyileştirmek için “hedef nüfusun yaş grubuna özel, belirli araçların birlikte kullanımına odaklanan eğitim programları” geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Yaman (2019) ise çalışmasında 2018 yılının 3. Çeyreğinden bu yana, Türkiye'deki ekonomik koşullar ciddi bir değişiklik göstermiştir. Bu durum, Türk sakinlerini ciddi mali kararlar almaya, tavırlarını ve algılarını mali durumlarına göre değiştirmeye zorlamıştır. Bu çalışma, farklı finansal algılar/tutumlar ve finansal okuryazarlık ile ilişki araştırma yapmaya yöneliktir. Bu çalışmanın katılımcıları, 152 Türk vatandaşından elde edilen veriler ile finansal okuryazarlıklarını ölçmek ve finansal tutumlarını anlamak amacıyla ele alınmıştır. Finansal okuryazarlık parametreleri için veri toplama aracı olarak OECD Finansal Okuryazarlık Anketi kullanılmıştır. Finansal okuryazarlık ölçeğine ek olarak, mevcut ekonomik krizin finansal perspektif ve tutumları üzerindeki etkilerini ölçmek için TEPAV'ın (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) Refah İzleme Anketi kullanılmıştır. Araştırma, frekans, faktör ve korelasyon analizi amacıyla uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Toplam grubun genel finansal okuma puanı ve iyi performans gösteren grubun özellikleri, OECD'nin Türkiye için yayınlanan en son sonuçlarıyla tutarlıdır. Finansal okuryazarlık seviyesi demografik özelliklere göre bozulduğunda, finansal okuryazarlık açısından en iyi performans gösteren grup genellikle yüksek eğitim, gelir ve sosyo-ekonomik statüye sahip erkek, tek, orta yaş gruptur. Mali okuryazarlık üzerine yapılan genel araştırmanın yanı sıra, krizden etkilenen altı farklı grup kriz koşulları altındaki tutumları ve algılarına göre faktör analizi yoluyla tanımlanır. Farklı grupların, mevcut ekonomik koşullar altında farklı finansal okuma puanlarına ve tutumlarına sahip olduğu görülmüştür.

Elde edilen sonuç, araştırmanın başlıca bulguları, yüksek okuma yazma puanları ekonomik refahı beraberinde getiriyor. Yüksek mali okuma puanlarına sahip vatandaşlar krizden pek de rahatsız değildir. Bunların çoğu sadece iç ekonomik çevreyle ilgili endişeler içindedir. Hem yerli hem de yabancı literatürde, finansal okuryazarlık üzerine çok sayıda çalışma gözlenmektedir. Öte yandan, Türk vatandaşlarının ekonomik okuryazarlığı ile kriz koşullarında sahip oldukları mali tutumlar ve bakış açıları arasındaki bağlantıyı gösteren akademik bir araştırma da bulunmamaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın literatüre katkısı değerlendirilmiştir.

3.2. Finansal Okuryazarlığın Ekonomik Büyüme Açısından Önemi

Bu kapsamda çalışmada ekonomik faktörler teorik açıdan ele alınmış ve ekonomik faktörler ile ekonomik büyüme arasında yapılmış olan ampirik çalışmalara yer verilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Gregorio ve Guidotti (1995) çalışmalarında, banka kredilerinin özel sektöre oranı ve GSYİH' ya oranı ile güçlenmiş uzun vadeli büyüme ile mali kalkınma arasındaki ampirik

ilişkiyi incelemektedir. Mali kalkınma ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir. Goldsmith (1969), Mc Kinnon (1973) ve Shaw'un (1973) öncü katkılarından bu yana, mali kalkınma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmekte, çok sayıda çalışma, bu ilişkinin hem teorik hem de ampirik seviyelerde farklı yönleriyle ilgilenmiştir. Temel düzeyde, finansal derinleşmenin büyüme performansını artırıp artırmadığını ve bu ilişkinin gücünü analiz etmeyi başarıp başarmadığını belirlemek için birçok çalışma denenmiştir. Diğer çalışmalar, finansal aramadan büyümeye aktarım kanallarını belirlemeye odaklanmıştır. Çalışmadaki örnekleme, ülkeler arası örnekteki büyümeyle olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu, ancak ülke genelindeki etki değişiklikleriyle ilişkili olduğunu ve Latin Amerika'ya yönelik bir panel verilerinde negatif olduğu gözlenmektedir. Yapılan ampirik araştırma, farklı veri seti kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, 98 ülkenin içerisinde bulunduğu bir örneklemdir. 12 Latin Amerika ülkesi için 1950 yılında hazırlanan panel veri setini kullanarak Latin Amerika'da finansal aracılık ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Son olarak bulguların, zayıf bir düzenleyici ortamda finansal liberalleşmenin bir sonucu olduğunu savunulmuştur. Bulgular, finansal gelişmeden büyümeye olan aktarımın ana kanalının yatırım hacmi yerine verimlilik olduğunu da göstermektedir. Bu rapor, literatürün ve ampirik bulgularımızın gözden geçirilmesi, finansal gelişimin büyük oranda büyüme performansını artırdığını göstermektedir. Bu etki, her zamanki gibi ülkelerde ve zaman içerisinde değişiklik gösterir. Dahası, Latin Amerika'nın 1970 ve 1980'lerdeki deneyimi nedeniyle, kayıtsız finansal liberalleşmenin ve devlet kurtarma ekiplerinin beklentilerinin mali aracılık ve büyüme dereceleri arasında olumsuz bir ilişkiye yol açabileceği durumlar da olabilmektedir. Bu nedenle, mali baskının kaldırılması maliyetli bir hukuki krizden kaçınmak için yeni ve uygun bir düzenleyici çerçeve gerektirir. Bulgular doğrultusunda, finansal gelişmeden büyümeye ana aktarım kanalının, yatırım verimliliği üzerindeki etkisi olduğu konusunda da güçlü bir şekilde işaret etmektedir.

Bir diğer çalışmada Dawson (2003), finansal gelişme ve ekonomik büyüme ile arasındaki bağlantı da ampirik literatür olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, 1994–1999 dönemini kapsayan panel verileri kullanılarak 13 Orta ve Doğu Avrupa ülkesi için yıllık verilerden oluşur. Toplam gözlem sayısı 78 65 olan büyüme oranı hesaplamaları kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, panel verilerden elde edilen kanıtlar dahilinde, gayrisafi yurt içi hasılanın bir oranı olarak likit yükümlülüklerle ölçülen finansal

kalkınmanın ekonomik büyüme üzerinde önemsiz bir etkisi olduğunu göstermektedir: CEO'lardaki ekonomik büyüme az gelişmiş finansal sektörler tarafından kısıtlanmamaktadır.

Levine (2005) tarafından yapılan analizde, mali kalkınma ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerinde teorik ve ampirik çalışmalar gözden geçirilmiştir. Çalışmanın amacı, pazar kavşaklarının farklı finansal düzenlemelerin ortaya çıkmasını motive eden modelleri ve ortaya çıkan finansal sözleşmelerin, piyasaların ve aracı firmaların teşvikleri ve kısıtlamaları ekonomik büyümeyi etkileyebilecek şekillerde nasıl değiştirdiğini tanımlamaktır. Finansal sistemlerin tasarrufları ve yatırım kararlarını ve dolayısıyla da büyümeyi nasıl etkilediğini gözden geçirmek için bilgi, uygulama ve işlem maliyetlerini azaltmak amacıyla finans sistemi tarafından sağlanan beş geniş fonksiyonu ele almıştır. Teori de, finansal araçların, piyasaların ve kurumların ortaya çıkmasının ekonomik kalkınmayı etkilediği ve bundan etkilendiği birçok kanalı aydınlatır. Firma düzeyinde çalışmalar, sektör düzeyinde çalışmalar, bireysel ülke çalışmaları, zaman serisi çalışmaları dahil olmak üzere giderek büyüyen bir ampirik analiz kuruluşu, panel soruşturmaları ve geniş ülkeler arası karşılaştırmalar, finans sisteminin işleyişi ile uzun vadeli ekonomik büyüme arasında güçlü bir pozitif bağlantı olduğunu göstermektedir. Bu makale boyunca kayda geçen yüksek niteliklere ve karşıt görüşlere tabi olmakla birlikte, delillerin ön değerlendirme süreci, hem finansal araçların hem de piyasaların potansiyel eş zamanlı yanlılık kontrolü sırasında bile büyüme açısından önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, mikro ekonomik esaslı kanıtlar, daha iyi geliştirilmiş finansal sistemlerin firmaların karşı karşıya olduğu dış finansman kısıtlamalarını kolaylaştırdığı ve finansal gelişimin ekonomik büyümeyi etkilediği bir mekanizmayı aydınlayacağı görüşüyle tutarlı olduğu görülmektedir. Teori ve ampirik kanıtlar, finansal sistemin ekonomik faaliyetlere yalnızca otomatik olarak yanıt verdiği veya finansal gelişimin ekonomik büyüme sürecine dolaylı bir ek olduğu sonucuna varmayı zorlaştırmaktadır.

Son olarak bu çalışmada, ampirik çalışma açısından sürekli olarak tüm yöntemlerin sorunlarının olduğunu, ancak finans ve büyüme çalışmasının mali kalkınmanın proxy'leri açısından tüm incelemesini kapsayan bir sorunun olduğunu vurguluyor. Teori, finansal sistemlerin bilgi ve işlem maliyetlerini kolaylaştırarak ve böylece şirketler, kurumsal yönetim, risk yönetimi, kaynak mobilizasyonu ve finansal değişimler hakkında bilgi alımını iyileştirerek büyümeyi etkilediğini göstermektedir. Finansal gelişimin çok sık ampirik önlemleri bu finansal işlevleri doğrudan ölçmez. Giderek artan sayıda ülkeye özel araştırma, teoriye daha yakın finansal gelişim göstergeleri geliştirmesine rağmen, ülkeler arası finansal gelişim

göstergelerinin geliştirilmesi konusunda daha fazla çalışma yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Shan ve Jianhong (2006) çalışmalarında, mali kalınma ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik sorunu hem teorik hem de ampirik olarak ele alınmıştır. Vektör Otoregresiyon (VAR) yaklaşımıyla finansal gelişimin Çin'deki ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Var modelinin tahmin hatası değişkenliği 3 yıllık tahmin ufkuna göre ayrıştırılmıştır. Çalışmada, Çin finans sistemini ele alarak açık iç finans piyasası ve dolayısıyla geçmişte güçlü bir ekonomik büyümenin sürdürülmesini teşvik etmek amacıyla finans sektöründe hızlı bir değişiklik ve reformun Çin'de önemli bir mali gelişim getirdiğini ortaya koyması durumunda önem taşımaktadır. Borsadaki güçlü büyüme, bankacılık sisteminde serbestleşme ve Çin'de mali operasyonun dış katılımına izin vermenin yanı sıra, Çin'de artan ve daha liberalleşmiş bir finans sektörü görülmektedir. Var sistemindeki değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Granger kausallık testi de dahil olmak üzere yenilik muhasebesi (değişkenlik ayrıştırma ve darbe yanıt işlevi) analizinin var teknikleri uygulanmış ve bu nedenle daha genel olan yaklaşımdan farklılık göstermiştir. Bu konu özellikle Çin'de Çin'in finans sistemi, açık iç finans piyasası ve dolayısıyla geçmişte güçlü bir ekonomik büyümenin sürdürülmesini teşvik etmek amacıyla finans sektöründe hızlı bir değişiklik ve reformun Çin'de önemli bir mali gelişim getirdiğini ortaya koyması durumunda önem taşıyor. Borsadaki güçlü büyüme, bankacılık sisteminde serbestleşme ve Çin'de mali operasyonun dış katılımına izin vermenin yanı sıra, Çin'de artan ve daha liberalleşmiş bir finans sektörü görülüyor.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, finansal gelişmenin, Çin'deki lider ekonomik büyümeye ikinci güç (emek girdisinin katkısı sonrasında) olarak geldiği görülmektedir. Bu nedenle çalışma, mali kalkınma ve ekonomik büyümenin iki yönlü bir nedensellik sergilemesine ve dolayısıyla "finans öncülüğündeki büyüme" hipotezine karşı olduğuna dair literatürdeki görüşü desteklemiştir. Çin'de bu tür bir çalışma sınırlıdır; bu nedenle finans-büyüme konusunda literatürde ilginç bir ilerleme sağlamaktadır. Böylelikle rapor, Granger causality (Büyüklik) anlayışında ekonomik büyümeye öncülük edip etmeme konusundaki çok tartışılan soruya daha fazla ışık tutmuştur. Bu önemli bir sorudur, çünkü pek çok batı ülkesinde meydana gelen mali krizin ekonomik büyümeyi ne ölçüde hızlandırdığı konusunda değerlendirmeye yardımcı olur. Ayrıca, finansal sektör gelişiminin gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek büyüme oranları için gerekli ve yeterli bir koşul olup olmadığına dair bir kılavuz da sunuyor. Aynı zamanda bu çalışma, mali kalkınmanın Çin'deki GSYİH büyümesini gerçek anlamda arttırdığını ve Çin finans sistemindeki hızlı değişkenliğin Çin ekonomisinde önemli

kredi girişleri getirdiği göstermektedir. Ekonomik büyüme, GSMH büyümesi ile ilgili tahmin hatalarının değişkenliğini, finansal gelişim ölçümü, toplam kredi de dahil olmak üzere diğer değişkenlerin her birine atfedilecek bileşenlere bölmek için değişkenlik ayrımı kullanılmış olup, toplam ekonomik büyüme ile ilgili tahmin hataları arasında diğer değişkenlerin daha fazla sapmayı açıkladığı taktirde, mali kalkınma Granger'in ekonomik büyümeye yol açtığı hipotezine destek bulunduğu gözlenmiştir.

Adomako vd. (2016) yaptıkları bir diğer çalışmada ise finansmana erişim ile firma büyümesi arasındaki ilişkinin ekonomik büyüme açısından önemi ele alınmıştır. Ancak, gelişmekte olan ekonomiler olarak ele alındığında bu tür bağlantıların sınır koşulları daha az incelenmektedir. Çalışmada, firma büyümesi ve finansmana erişim arasındaki ilişkiyi yönlendirme ve etkileşimli bir şekilde yürütme sorumluluğuyla finansal okuryazarlığı tanıtmak için kaynak temelli bir bakış açısına dayanmaktadır. Teorik olarak geliştirilen bu araştırma modeli, Gana'daki 201 küçük ve orta ölçekli işletmeden alınan anket verileri kullanılarak ampirik olarak test edilmiştir. İçeriğinde, finansal okuryazarlık, bilgi ve bilişsel becerileri bir dizi istenen tutum, davranış ve dış etki faktörüyle bir araya getirmeyi kapsamaktadır. Çalışmanın amacı, finansal bilgileri ve becerileri yönetecek, finansal hizmetleri kullanacak ve bir firmanın finansal hedeflerine ulaşmak için tüketici piyasasını etkili bir şekilde planlamaya yönelik bilgi ve becerilere ulaşmaya yönelik finansal okuryazarlığın temellerini oluşturmaktır. Bu, bütçeleme, fatura ödemesi, borç alma ve ödeme, tüketici sorunlarının yönetimi ve karşılaştırmalı alışveriş gibi becerileri de içeriyor.

Sonuç olarak çalışma, Gana'daki finans şirketi büyüme bağlantısına erişim konusunda finansal okuryazarlığın olumlu yönde etkisi olduğu sonucuna varmaktadır. Sınırlamaların yanı sıra, yapılan çalışma girişimcilik ve sıkı büyüme araştırmalarında önemli bir adım teşkil etmektedir. Teorik olarak, finansal okuryazarlığın şirketlerin finansal kaynaklarını kullanarak büyümesini artırmalarına yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Finans, finans okuryazarlığı ve sabit büyüme arasında bağlantı kuran teorik olarak türetilen araştırma modeli oluşturulmuştur. Yani edinilen ampirik bulgularda, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'lerdeki finansal okuryazarlığı olmayan sahip-yöneticilerinin gerekli riskleri gözden kaçırabileceği veya oluşan riskleri tanıdıklarında bulunan durumu yorumlayabilecekleri, doğru zamanda hareket etmelerine olanak sağlayabileceği aşikardır. Böylelikle finansal okuryazarlığın finans-firma büyüme ilişkisine erişimin bir bütün olduğunu göstermektedir.

Konuya ilişkin bir diğer analizde Selvarajan ve Ab-Rahim (2020), finansal entegrasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tahmin etmek için 1980-2015 dönemini

kapsayan 33 Asya ülkesinin de içerisinde bulunduğu dinamik panel modeli verilerini kullanmaktadır. Mevcut çalışma, Asya bölgelerindeki finansal entegrasyon ile büyüme arasındaki dinamik ilişkiyi incelemeye çalışmış olup, finansal bütünleşme ve ekonomik büyümenin etkilerini üç farklı zaman aralığı kullanarak incelemiştir. Bunlar, finansal büyüme nexus kriz öncesi (1980-1995) ve kriz sonrası (1998-2015) ve çalışma dönemi (1980-2015) zaman aralıklarıdır. Çalışmanın amacında, Finansal entegrasyon iki yaklaşım kullanılarak ölçülür: Hacme dayalı ve öz kaynak tabanlı önlemler. Öncelikle, hem hacme dayalı hem de öz kaynak temelli tedbirlerin finansal entegrasyonu, kriz öncesi dönemde Asya'daki ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkilemiştir. Ancak bu etki daha düşüktür. İkinci olarak, kriz sonrası ve genel örneklerin ampirik sonuçları, finansal entegrasyon ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığını ortaya konmuştur. Üçüncüsü, nüfus artışı karışık bulgular sunarken, kontrol değişkenlerini yakalamak, ekonomik büyüme üzerinde tüm zaman aralıklarında olumlu bir etki yarattığı görülür.

Sonuç olarak, Asya ülkeleri arasında bölgesel işbirliğine giden hareketin, etkilenen ülkeler arasında ortak çıkarları ve güvenlik açıklarını tetikleyen 1997~1998 Asya mali krizi olmasıyla birlikte, politika yapıcılar potansiyellerini ortaya çıkarmak için finansal entegrasyona başvurmuştur. Yine de bu yaklaşım, ülkeler arasındaki finansal sistemlerin kurumsal ve yapısal özelliklerinde heterojenlik ile büyük ölçüde temellenmiş olarak hala emekleme aşamasındadır. Sermaye piyasalarının likiditesi ile mali/ekonomik istikrar arasında bir ticaret olduğu için yetkililer ihtiyatlı davranıyorlar. Bu senaryolar göz önünde bulundurulduğunda mevcut çalışma, Asya bölgelerindeki finansal entegrasyon ile büyüme arasındaki dinamik ilişkiyi incelemeye çalışır. Bu çalışmanın sonuçları, kriz öncesi önemli bir mali büyüme ilişkisi olduğunu gösterse de, bunun kriz sonrası ve genel zaman dilimlerinde etkisi azalıyor. Sonuçlar, politika yapıcılara her ülkenin heterojen özelliklerini ve Avrupa'daki meslektaşlarından ne ölçüde finansal entegrasyonun taklit edilmesi gerektiğini göstermektedir.

3.3. Finansal Okuryazarlığın Fiyatlar Genel Seviyesi Açısından Önemi

Fu-Sheng Hung tarafından 2001 yılında yapılan çalışmada, finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini belirleme de enflasyonun oynadığı önemli rolü göstermek için basit bir içsel büyüme modeli geliştirmiştir. Bu modelde, kredi işlemleri için paraya ihtiyaç duyulmakta ve finansal piyasaların işleyişi bilgi eksikliklerine tabi tutulmaktadır. Bu çalışmanın amacı, yüksek enflasyonun finansal piyasaların işleyişini olumsuz yönde etkilemesi ve dolayısıyla değişime uğratması sebebiyle, finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki açısından ele almaktır. Bu çalışmada geliştirilen teorik model, başlangıçta

yüksek enflasyon oranlarına sahip ülkeler için gerçek anlamda enflasyon ve ekonomik büyüme arasında negatif bir korelasyon göstermekte ve olası temel gücün finansal gelişme olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç olarak, hükümet harcamalarının payının nispeten büyük olması durumunda çoklu dengelerin ortaya çıktığını göstermektedir. Bu durumda, başlangıç enflasyon oranlarının, finansal gelişme ve devlet politikalarının denge enflasyonu ve ekonomik büyüme oranları üzerindeki etkilerinin belirlenmesinde kilit rol oynadığı gözlenmektedir. Finansal gelişmenin enflasyonu yükselttiği ve nispeten yüksek başlangıç enflasyon oranlarına sahip ülkelerde ekonomik büyümeyi azalttığı, bunun tersine; nispeten düşük başlangıç enflasyon oranlarına sahip ülkelerin ekonomik büyümeyi yükselttiği sonucuna varılmaktadır. Son olarak, hükümetin denge enflasyonu ve ekonomik büyüme üzerindeki harcama payını artırdığı bir genişleme politikasının etkileri ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer araştırmada Bittencourt (2011), enflasyonun Brezilya'daki finansal gelişme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ele alınan çalışmada mevcut veri seti, 18 yıllık (1985-2002) dönemi kapsayan 10 bölgenin panelinden oluşmaktadır. Çalışma başlangıçta zaman serisi varyasyonlarına ve daha sonra nispeten yeni olan panel zaman serisi verilerine ve analizlerine dayanan kanıtlar, enflasyonun finansal gelişme için zararlı olduğunu göstermektedir. Yani, belirlenen dönem boyunca ulusal zaman serisi verilerinin davranışını, özellikle de hiperenflasyon dönemleri sırasında finansal gelişme ölçütlerinin önemli düşüşler sunduğu gerçeğini göstermektedir. Bu durum, esas olarak yüksek enflasyon oranlarının neden olduğu makroekonomik belirsizliğin finansal gelişmeye zarar verdiğini belirtmektedir. Değişkenler arasındaki istatistiksel korelasyonlar, enflasyon ve finansal gelişme arasında önemli bir negatif istatistiksel ilişkiye işaret etmektedir. Çalışmanın amacı, Brezilya gibi gelişmekte olan bir ülkede finansal gelişmeye neyin neden olduğunu belirlemektir.

Sonuç olarak, farklı veri setlerine ve bir dizi tahmin ediciye ve finansal gelişme önlemlerine dayanan sonuçlar enflasyonun Brezilya'da finansal gelişmeyi açıkça azalttığını gösteriyor. Finansal gelişmenin makroekonomik belirleyicilerini anlamının önemi, daha derin ve daha aktif bir finansal sektörün temel ekonomik değişkenler için çok önemli olduğu gerçeğinde yatmaktadır. Sonuçların başlıca etkisi, Brezilya'da yüksek enflasyon oranlarıyla örnek gösterilen düşük makroekonomik performansın mali kalkınma üzerinde olumsuz etkilere sahip olması, örneğin ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği gibi etkilerin etkilemesi açısından önemli bir değişkendir. Bu nedenle, düşük ve istikrarlı enflasyon ve buna da dahası, tüm ek avantajlarıyla daha derin ve daha aktif bir finans sektörüne ulaşmak için atılan ilk adımdır.

Sunulan sonuçların önemi, yalnızca zaman serisi varyasyonunu değil, aynı zamanda verilerde bulunan panel zaman serisi boyutunun da keşfedilmesinden kaynaklanmaktadır.

Konuya ilişkin bir diğer çalışma Maarten van Rooij, Annamaria Lusardi ve Rob Alessie tarafından 2011 yılında yapılmıştır. Ele alınan çalışmada, finansal okuryazarlığı ölçmek ve finansal karar alma ile ilişkisini değerlendirmek için, Hollanda nüfusunun temsili bir örneğini kapsayan tasarruf ve portföy seçimi hakkında bilgi sağlayan bir panel veri seti kullanılmıştır. Ekonomik aktörler, emeklilikten sonra finansal güvenliklerinden giderek daha fazla sorumlu hale getirilmektedir. Ayrıca, karmaşık finansal ürünlerin arzı yıllar içinde önemli ölçüde artmıştır. Bununla birlikte, bireylerin bu yeni finansal ortamda gezinmek için finansal bilgi ve becerilere sahip olup olmadığı hakkında hala çok az bilgimiz var veya hiç bilgimiz yok. Finansal okuryazarlığı ve finansal karar vermeyle ilişkisini daha iyi anlamak için DNB Hane Anketi için iki özel modül tasarlanmıştır. DHS, demografik ve ekonomik özellikler hakkında bilgileri kapsayan servet ve tasarruf verilerine odaklanan yıllık bir hane anketidir. Panel, Tilburg Üniversitesi'nde internet anketlerinde uzmanlaşmış bir anket araştırma enstitüsü olan CentER data tarafından yürütülmüştür. Veri seti, Hollanda nüfusunu temsil etmektedir ve 2.000'den fazla hane içermektedir. Farklı okuryazarlık ve finansal bilgi düzeylerini ölçmeyi ve farklılaştırmayı amaçlayan kapsamlı bir soru listesi tasarlanmıştır. Bu sorular, demografik özellikler ve servet varlıkları hakkında zengin bir veri seti ile ilişkilendirilmiştir. Enflasyon ve faiz oranlarının işleyişine ilişkin aritmetik ve temel bilgilerin yanı sıra finansal piyasa araçları (hisse senetleri, tahviller ve yatırım fonları) ile ilgili daha gelişmiş finansal bilgileri ölçmek için sorular tasarlanmıştır. Finansal okuryazarlığın borsayla ilişkisini inceleyerek önemi değerlendirilmiştir. Finansal olarak daha bilgili bireylerin hisse senedi tutma olasılığı daha mı yüksek? Nedenselliğin yönünü değerlendirmek için borsaya yatırım yapmadan önce finansal bilgiyi ölçen sorulardan yararlanırız. Enflasyon ve faiz oranı birleştirme ile ilgili temel ekonomik kavramların anlaşılması mükemmel olmaktan uzak olsa da, hisse senedi ve tahviller hakkındaki sınırlı bilgiden, risk çeşitlendirme kavramından ve finansal piyasaların işleyişinden daha iyi performans gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca, finansal okuryazarlık ölçümünün anket sorularının ifadesine çok duyarlı olduğu görülmektedir. Bu, sınırlı finansal bilgi için ek kanıt sağlamaktadır. Son olarak, finansal okuryazarlığın borsa katılımı üzerinde bağımsız bir etkisi olduğuna dair kanıtları rapor etmiştir. Düşük finansal okuryazarlığa sahip olanların hisse senetlerine yatırım yapma olasılıkları önemli ölçüde daha düşük olduğu gözlenmektedir.

Çalışmadaki verilerin sonuçları, ekonomi ve finans anlayışı eksikliğinin hisse senedi sahipliği için önemli bir caydırıcı olduğunu göstermektedir. Çalışmada kullanılan farklı finansal

bilgi ölçülerinin tümü, okuryazarlık eksikliğinin hane halklarının borsaya katılmasını engellediğini göstermektedir. Borsaya katılmama kaynaklı refah kaybının oldukça büyük olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, finansal okuryazarlığın rolü küçümsenmemekte, daha fazla işçi, emeklilik için ne kadar tasarruf edeceklerine ve emeklilik servetlerini nasıl yatıracaklarına karar vermeleri gereken bir sisteme geçerken, finansal bilgi düzeylerini artırmanın veya finansal kararlarında onlara rehberlik etmenin yollarını düşünmek son derece önemlidir.

Rousseau ve Yilmazkuday (2009) çalışmalarında, geniş bir kanıt sistemi finansal kalkınmayı ekonomik büyümeyle ilişkilendirmiştir. Bu çalışmada, çekici bir görsel yorum sunan üç boyutlu grafikler kullanarak enflasyon, finans ve büyüme arasındaki üçlü ilişki gösterilmiştir. Bu yöntem, hem regresyon düzlemleri hem de düzlemsel olmayan yüzeyler ile finansal gelişim ve enflasyonun olası kombinasyonlarının kıtası boyunca elde edilebilecek büyüme oranlarını doğrudan ölçmemizi sağlar, doğrusal regresyonlardan ve daha karmaşık doğrusal olmayan katsayılar kümelerinin nasıl yorumlanacağıyla ilgili sorulara sezgisel yanıtlar sağlamaktadır. Çalışmadaki, bu yöntem özellikle geniş bir ülke yelpazesinde derinleşmenin etkinliğinin yanı sıra yüksek ve düşük gelirli alt setler açısından enflasyon maliyetini de kayba göre nitelermemize olanak sağlamaktadır. Ayrıca, finans ve büyüme arasındaki ilişkilerin değiştiği durumlarda kesin çoklu enflasyon eşiklerini belirlemek için veriye dayalı bir yöntem kullanılmıştır. Ele alınan çalışmadaki veriler, Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanının 2007 basımından ülke gözlemlerinin ve 84 ülkenin de içerisinde bulunduğu bir paneli olarak düzenlenmiştir. Tahmin, ilk aşamada araç olarak hizmet veren her beş yıllık dönem için başlangıç finansal derinlik, enflasyon, devlet harcaması ve ticaret değerleri ile birlikte enstrümantal değişkenlerle (yani iki aşamalı en küçük kareler) yapılmıştır. Küresel iş döngüsü koşulları genellikle ülkeler genelinde ortak büyüme etkileri olan şoklar içerdiğinden beş yıllık dönemler için sabit etkiler eklenmektedir. Çalışmada ilişkilendirilen finansal kalkınma ve ekonomik büyüme enflasyonun bu ilişkiyi etkilediği kanallar ve istikrarı daha az kapsamlı bir şekilde keşfedilmeye başlanmamıştır. Bu kanalları incelemek için ekonometrik ve grafiksel bir yaklaşım benimsenmiştir.

Sonuç olarak, daha yüksek mali gelişim seviyelerinin, düşük enflasyonla birleşmesinin, özellikle düşük gelirli ülkelerde daha yüksek ekonomik büyüme oranlarıyla ilişkili olduğunu, ancak bu mali gelişme, yüksek enflasyon durumunda açıklayıcı gücünün büyük bir oranda kaybedildiği gözlenmiştir. Özellikle, fiyat seviyesindeki küçük artışların, yıllık enflasyon oranının yüzde 4 ile 19 arasında olduğu durumlarda mali derinleşme yoluyla elde edilen

nispeten büyük büyüme etkilerini ortadan çıkarabileceğini gösteriyor. Bununla birlikte, enflasyon oranları bu aralığın dışında olduğunda finans-büyüme bağlantısının çalışması daha az etkilenir. Ayrıca, finansal gelişimin genel olarak baskı altında olduğu yüksek enflasyon ortamlarında düşük büyüme oranlarının ne kadar düşük olduğunu göstermekte ve enflasyonun olumsuz etkilerinin, yüksek gelirli ülkelere kıyasla düşük gelirli ülkeler için daha ciddi olduğunu göstermektedir.

Bir diğer çalışma ise Sarat Dhal, Purnendu Kumar ve Jugnu Ansari tarafından 2011 yılında yapılmıştır. Ekonomik büyüme ve enflasyon, genellikle ekonomik istikrarı, parasal istikrarı veya fiyat istikrarını karakterize etmek için kullanılır. Bu çalışma, Hindistan bağlamında ekonomik büyüme ve enflasyonla mali istikrarın bağlantılarıyla ilgili önemli konuların ampirik bir değerlendirmesini sağlamıştır. Bu amaçla çalışma; çıktı, enflasyon, faiz oranları ve bankacılık sektörü istikrar endeksini içeren vektör otomatik regresyon (var) modelini kullanmaktadır. Bankacılık istikrar endeksi sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim verimliliği, kazançlar ve likidite (DEVE) göstergeleriyle inşa edilmiştir. Tüm kamu sektörü bankalarını ve büyük eski ve yeni özel sektör bankalarını kapsayan 39 bankadan oluşan bir örnek için üç aylık verilere dayalı olarak, sahte DEVE göstergelerinden oluşan toplam bankacılık sektörü ses endeksini denemişlerdir. Böylelikle, şanzıman mekanizmasını analiz etmek için genişletilmiş bir var modeli rol oynamaya başlamaktadır. Ampirik araştırmada, bir yandan mali istikrarın ve diğer yandan da çıktı, enflasyon ve faiz oranlarından oluşan makroekonomik göstergelerin istatistiksel açıdan önemli bir çift yönlü Granger bloğu nedensel ilişkisini paylaşabileceğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ele alınan ampirik çalışma, Var modelinin bazı ilginç perspektifler sağladığını ön plana çıkarmıştır. Birincisi; mali istikrar, büyüme ve enflasyon orta-uzun vadeli bir ilişkiyi paylaşabilir. İkinci olarak, gelişmiş mali istikrar, daha düşük faiz oranları ve orta ila uzun vadede fiyat istikrarına yönelik çok fazla tehdit olmadan daha yüksek büyümeyle ilişkilendirilebilir. Üçüncü olarak, daha yüksek ekonomik istikrar veya daha yüksek çıktı artışı mali istikrarı artırabilir. Dördüncü olarak, yüksek enflasyon veya fiyat istikrarsızlığı mali istikrarı olumsuz yönde etkileyebilir. Beşinci olarak mali istikrar, para iletim mekanizmalarının verimliliğine katkıda bulunabilir. Son olarak, mali istikrarla, çıktı artışı daha kalıcı hale gelebilir ve enflasyon daha az kalıcı hale gelebilir. Kalıcı bileşen açısından bir etki yaratabileceği için finansal istikrarın büyüme ve fiyat istikrarı açısından yararlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, Hindistan bağlamında geleneksel hedeflerle birlikte finansal istikrar hedefinin de takip edilebileceği gözlenmektedir.

Wahid vd. (2011) çalışmalarında, Bangladeş'in üzerinde çalışılmış olup, uzun vadede ve kısa vadede 1985-2005 dönemini ele almıştır. Mevcut çalışma, zaman serisi yıllık verilerinden yararlanarak otomatik regresif dağılım temini yaparken (ARDL) test yaklaşımı ve Hata Düzeltme Yöntemi (ECM) uygulayarak enflasyon ve finansal kalkınma arasındaki ilişki üzerinde çalışmıştır. Çalışmadan incelenen ekonomik teori, gelişmiş finans sektörünün tasarrufları verimli bir şekilde harekete geçirdiğini, kaynakları üretken projelere yeniden tahsis ettiğini ve böylelikle ülkedeki ekonomik faaliyetleri canlandırdığı ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ampirik bulgular, yüksek enflasyon eğilimlerinin finans piyasalarının performansını olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Kişi başına düşen GSYİH, mali sektörünün ekonomik büyüme sorununa sebep olan kanallar aracılığıyla gelişmesini desteklemektedir. Böylelikle mevcut çalışma, Bangladeş durumunda enflasyon ve mali kalkınma arasında ters ilişki olduğunu doğrulamasıyla birlikte ARDL sınır testi yaklaşımıyla birlikte entegrasyona kadar, enflasyonun uzun ve kısa süreli çalışmalardaki finansal araçların verimliliğini azalttığını göstermektedir. Finans sektörü, önceki politika ve gelişmelerle performansını arttırmaktadır. Sosyal harcamaların ise, finans sektörünün uzun vadede performansını arttırdığı sonucuna varılır. Politika yetkilileri, finans sektörünün gelişiminden fayda sağlayabilmek için ülkede enflasyonu daraltabilmek adına uygun formüle etme çalışmalarında bulunmaktadır.

3.4. Finansal Okuryazarlığın İstihdam Açısından Önemi

Konuya ilişkin Wayne F. Cascio, Clifford E. Young ve James R. Morris tarafından 1997 yılında yapılan çalışmada, istihdam seviyeleri ile ilgili yönetim kararları setini incelemiştir. Veriler, Standart & Poor's (S&P) 500'e dahil olan tüm şirketler tarafından 12 yıllık (1981-1994) dönemini kapsamaktadır. İki bağımlı değişken açısından istihdam değişimlerinin 5,479 tekrarı incelenmiştir. 1994 yılı sonuna kadar tüm verileri içeren Kasım 1995 Standart & Poor's COMPUSTAT CD-ROM veri tabanından verileri almıştır. 1980 ile 1994 yılları arasında her bir şirket hakkında verileri toplayarak, çalışanların sayılarındaki değişikliklerin, faaliyet yıllarında ve sonraki iki yılda şirketlerin finansal performansı üzerindeki etkisini üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmadaki birincil ilgi değişkeni COMPUSTAT veri tabanında belirtildiği gibi bir yıldan diğerine istihdamdaki değişiktir. Ele alınan çalışmada, ilgili sektör oranını şirket oranından çıkararak performans oranı için sektör tarafından ayarlanmış ölçümler oluşturmak üzere sektör agrega değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmadaki amaç, çalışan sayısındaki değişikliklerin firmaların finansal performansı üzerindeki etkisini incelemektir.

Sonuç olarak, işlerini küçültmeye çalışan şirketler, kendi sektörlerindeki ortalama şirketlerden önemli ölçüde daha fazla getiri göstermedi. Ancak, istihdamın küçültülmesiyle varlık yeniden yapılandırmasıyla birleştiren şirketler, kendi sektörlerindeki firmalara göre varlıklar ve hisse getirileri açısından daha yüksek getirilere neden olmuştur.

Bir diğer çalışmada Gross (2001), makroekonomik unsurlara odaklanarak mali araştırma, büyüme ve istihdam arasındaki ilişki ile ilgili ekonomik araştırmada mevcut sorunlara genel bir bakış açısı sunulmaktadır. Çalışmada, Slow Growth modeli kullanılmıştır.

Sonuç olarak elde edilen bulgular, finans sektöründeki gelişmelerin, hem tasarruf hem de kredi açısından ekonomik büyümeye katkıda bulunduğunu göstermektedir. Finans sektörünün büyüme ve istihdam üzerindeki olumlu etkisini etkileyen faktörlerden biri, firmaların sermaye arttırma becerisidir. Mikro ekonomik düzeyde, finansal aracilar aracılığıyla sermaye erişiminin piyasa bozulmaları ve doğal bilgi sorunları nedeniyle ciddi ölçüde kısıtlandığına dair kanıtlar sunulmaktadır. Bu gibi sonuçlar kaçınılmaz olarak, hariç tutulan popülasyonlar tarafından sermayeye erişimi iyileştirebilecek hedeflenmiş finansal, parasal ve mali politikaların tasarlanması yönünde çağrıda bulunmuştur. Bu makro sonuçlar, finansal araciların neden ortaya çıktığını ve hangi aracilar için en uygun olduğunu açıklamamakla birlikte, finansal kurumların bir ekonominin uzun vadeli gelişimi için gerekli olduğunu açıkça göstermektedir. Çalışma, istihdamın tam olarak farkına varmak ve finansal araştırmanın büyüme potansiyeli, ticari bankacılık tarafından tebliğe uğrayan nüfus kesimlerinin sermayeye erişebilmesi için çok çeşitli kurum ve araç türlerini geliştirmek olduğunu göstermektedir.

Pagano ve Pica (2012) çalışmalarında, 1970-2003 yılları için ülkeler arası, sektör düzeyinde veriler hakkındaki bu tahminleri test ederek, mali kalkınmaya ilişkin standart tedbirlerin gerçekten daha büyük istihdam büyümesiyle ilişkili olduğunu, ancak yine de OCED olmayan ülkelerde modelle tutarlı bir şekilde ilişkisi gözlemlenmiştir. Ayrıca, bunlar istihdam büyümesinin sektörler arası dağılımıyla olumsuz bir ilişki içerisindedir. Finansal gelişimin istihdam ve/veya iş gücü üretkenliğini ve ücretlerini artırdığını, yüksek denge ücreti ve finansal gelişimin daha küçük bir etkisi olduğunu tahmin eden bir model sunmaktadır. Çalışmanın amacı, finans, istihdam ve sektörler arası iş tahsisini nasıl etkilediği hakkında bilgi vermekte olup, kar fırsatlarına yönelik şokların mı yoksa nakit akışının baskın olduğuna bağlı olarak işlerin yeniden tahsisini arttırabilir ve krizlerde çıkış ve istihdam kayıplarını, likidite açısından en çok bankalara dayanan firmaları mı daha da kuvvetlendirir sorularına cevap vermektir.

Sonuç olarak çalışma, bankacılık krizlerinde istihdam, dış finansmana ve daha mali açıdan gelişmiş ülkelerde bulunan sektörlerde daha az büyüdüğü gözlenmektedir. 1970-2003

için ülkeler arası, sektör düzeyinde veriler hakkında bu tahminleri test ederek, mali kalkınmaya ilişkin standart tedbirlerin gerçekten daha büyük istihdam büyümesiyle ilişkili olduğunu, ancak yine de OECD olmayan ülkelerde modelle tutarlı bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunun yerine, finansal gelişim iş gücü verimliliğinin ve gerçek ücretlerin büyümesiyle ilişki olmadığı saptanmıştır. Ve sektörler arası istihdam büyümesi, finansal gelişimle negatif bir ilişki içerisinde, ancak modelin finansal gelişiminin kar karşısında çıktı ve istihdam farklılıklarını artırması gerektiği tahminine uygun olarak, tüm sektörlerde hisse senetleri dağılımıyla olumlu bir şekilde bağlantılı olduğu sonucuna varırız. Son olarak, finansal gelişimin bir 'ark tarafı' olduğuna dair bazı kanıtları sunmaktadır. Yani, bir bankacılık krizinde, istihdam artışı daha mali açıdan gelişmiş ülkelerin mali açıdan bağımlı sektörlerinde orantısız şekilde daha fazla zarar gördüğü gözlemlenir. Bu bulgu, veri kullanılabilirliği sorunları nedeniyle 2007-2009 krizi de dahil olmak üzere önemli bir yer edinmektedir. Politikanın sonuçları açısından kanıtlar, yatırımcı korumasını iyileştiren reformlar gibi mali kalkınmayı teşvik etme amaçlı politikaların istihdam büyümesini artırma kapasitesinde olduğunu vurgulamaktadır.

Mbarire ve Ali (2014) ise çalışmasında, çalışanlar arasındaki finansal okuryazarlığa odaklanarak finansal kararlar vermek için ne kadar donanımlı olduklarını incelemiştir. Finansal okuryazarlık seviyelerinin belirleyicileri hakkında farklı bakış açılarını özetleyen seçili literatürü incelemiştir. Bu amacı karşılamak için açıklayıcı bir araştırma tasarımı yapılmıştır. Ele alınan çalışma, Kenya'daki Kenya Limanı Otoritesi çalışanlarından, çalışma sınıfının popülasyonunu yansıtacak şekilde rastgele 500'lik bir örnek seçilmiştir. Yapılan örnekleme, nüfus içinde demografik ve sosyo-ekonomik hususların temsil edilmesini sağlamak için kademeli çok aşamalı örnekleme kullanılarak yapılmıştır. Katılımcılar ile ilgili bilgileri toplamak için kendi kendini yönettiği anketlerin tasarımında bir anket yöntemi benimsenmiştir. Anket, cihazı iyileştirmek için pilot bir çalışmada kullanılmıştır. Anketin geçerliliği ve netliği, kişisel finans konusunda bilgili iki kişi tarafından daha da değerlendirilmekte olup, anketin kalitesi ve tutarlılığı Cronbach'ın alfa kullanılarak daha da değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmacı, anketlerin hedeflenen katılanlara dağıtılmasına yardımcı olmak için üç araştırma yardımcısı ile ilgilenmiştir. Anketler, Drop and pick later yöntemiyle yönetilmiştir. Veri analizleri, Windows için Sosyal Bilimler için İstatistiksel Paket (SPSS Sürüm 20.0) kullanılarak bir bilgisayar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Analiz frekans sayımları, yüzdeler, araçlar ve standart sapma kullanılarak yapıldı ve oluşturulan bilgiler grafik, grafik ve tablo şeklinde sunulmaktadır.

Sonuç olarak, finansal okuryazarlık küresel bir kaygı olarak görülmektedir. Ankete dahil edilen finansal bilgi soruları oldukça temel olsa da anket için doğru yanıtların toplam ortalama oranı %43 civarındadır. Bu durum, Kenya'da insanların mali olarak sorunları hakkında hala çok fazla bilgi sahibi olmadığını gösteriyor. Sonuçlar, çeşitli demografik ve sosyo-ekonomik faktörlere dayalı olarak katılımcıların mali okuryazarlık düzeyinin önemli ölçüde değiştiğini gösteriyor. Benzer şekilde, bilgi kaynakları ve finansal tavsiye bireylerin finansal okuryazarlık seviyesini ve yatırım seçimi kararlarını etkiler. Bu nedenle finansal okuryazarlık seviyesinin cinsiyet, yaş, eğitim, diğer birikim faktörleri ve bilgi ve finansal öneri kaynaklarından etkilendiği, meslek durumundan, meslek türünden ve kişisel gelirden etkilenmediği sonucuna varılabilir. Çalışmada geliştirilen kavramsal çerçeve, çalışanlar arasında finansal okuryazarlığı etkileyen faktörleri daha iyi anlamamızı sağlayacak ampirik kanıtlar sağlamak için daha fazla araştırma yapılması için uyumlu bir temel sağlamaktadır. Bu çalışma, finansal okuryazarlık konusunda giderek artan literatür kuruluşuna katkıda bulunur. Finansal okuryazarlık seviyelerindeki farklılıkları açıklayan faktörler hakkındaki bulgular, özellikle Kenya arasındaki mali bilgileri iyileştirmeyi amaçlayan işverenler ve politika yapıcılar için kullanılır, zira gazete mali açıdan okuma yazma bilmeyen nüfus gruplarına genel bir bakış sağlamaktadır ve finansal okuryazarlık üzerine yapılan çalışmaların çoğu ABD, Avustralya, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde yürütülmüştür. Kenya gibi gelişmekte olan ülkelerde çok az araştırma çalışması yapılmıştır. Ayrıca, bu çalışmaların çoğunda hedef nüfus yetişkin değil, üniversite öğrencileridir. Araştırma, bu açığı doldurmak için Kenya'daki çalışanlar arasında finansal okuryazarlık belirleyici unsurlar bulmaya çalışmıştır.

Seo (2017) çalışmasında yürütülen analiz için incelikli veriler, 2007-2013 yılları arası ham veriler kullanılarak 11 OECD ülkesinin kesit verileri ve 6 yıl zaman serisi verileriyle birlikte panel verilerinden oluşturulmuş, panel lojistik regresyon modelini kullanmıştır. Çalışmada, beş mali destek kategorisini temsil eden proxy değişkenler olarak Nisan 2015 OECD Skorbord Nihai Rapor'unda verilen ham verileri kullanmıştır. Buna ek olarak, 11 OECD ülkesi (Kanada, Danimarka, Fransa, İtalya, İtalya, Güney Kore, İspanya, İsveç, ABD, Finlandiya, İsviçre, Ve İrlanda Cumhuriyeti), bağımlı değişkenler için kabul edilen OECD StatExtracts Veritabanı verilerini kullanmıştır. Ekonomik istikrarı kolaylaştırmak amacıyla mali istikrar adımlarını temsil eden bağımsız PROC değişkeni için sürekli gerileme modeli, kredi boyutuna olumlu bağlı olarak gayri safi yurtiçi ürün oranı ve kredi kaybı hükmünden oluşmaktadır. Seçilen OECD ülkelerinin panel verilerini hedef alarak ekonomik büyüme ve istihdam iyileştirmesine beş finansal destek türünün olası katkılarını da inceliyor; ayrıca

çalışma, KOBİ'lere finansal desteklere, hangi tipin en etkili olduğu doğrultusunda öncelik verir. KOBİ'ler için en uygun finansal desteklere ilişkin ampirik test sonuçlarına dayalı olarak, çalışma, KOBİ'ler için finansal destek planları tasarlarken OECD hükümetleri için çeşitli politika sonuçları ortaya koyuyor. Bu çalışma, beş kategorize finansal desteğin ekonomik büyüme ve istihdam kazançlarına dayalı etkilerini test ederek literatüre katkıda bulunmuştur. 11 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinin hükümetlerinden küçük ve orta ölçekli işletmeler için beş kategorize edilmiş finansal desteğin ekonomik ve istihdam büyümesini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını analiz etmiştir: Bunlar; (1) KOBİ'lere doğrudan devlet kredisi verilmesi; (2) SME'lere devlet güvencesi verilen krediler; (3) ilişki bankacılığının güçlendirilmesi; (4) bireysel bankacılık kolaylığı için finansal istikrar adımları ve (5) özsermaye bağlantılı finansmandır. Bu araştırmanın akademik katkısı, bir ülkenin mali kriz seviyesi ve piyasa hızı seviyesi göz önüne alındığında KOBİ'lere devlet tarafından verilecek en uygun finansal desteğin belirlenmesinde yer alır.

Çalışmanın ampirik test sonuçları, dört aşamalı olarak verilmiştir. Birincisi, ekonomik ve istihdam büyümesine en fazla katkıda bulunan mali destek türü, hükümetlerin döngüsellığı kolaylaştırmak için attığı adımlar. İkincisi, ilişki bankacılığının güçlendirilmesi de ekonomik ve istihdam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunması. Üçüncü olarak, sermaye açısından daha az yoğun olan ülkelerde sonuçlar, öz kaynak bağlantılı finansman kullanılması durumunda ekonomik ve istihdam iyileştirmesinin daha sık gerçekleştiğini doğrulamaktadır. Dördüncü olarak, bu makalede incelenen 11 OECD ülkesinde KOBİ kredilerinin ekonomik durgunluk dönemlerine hazırlanmak için dinamik kredi-zarar karşılıkları uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, ticari bankaların ekonomik durgunluğun varlığına rağmen KOBİ kredileri için teşvik benzeri bir risk priminden yararlanabilmeleri için, bir ülkenin mali politikası dahilinde, sürekli bir parasal kolaylaştırma politikası duruşundan esnek bir parasal tutuma geçiş yapılması da gereklidir. Son olarak, çalışmada hisse senedi piyasası yoluyla özkaynak bağlantılı finansman yöntemleri uygulama ihtiyacının gelişmekte olan ülkelerde özellikle acil olduğu ortaya çıktı. Yönetim perspektifleri olarak, KOBİ kredisinin bireysel bankacılık yanlısı olarak kolaylaştırılması ve bankacılık ilişkisinin ilerletilmesi KOBİ'lerin fon yönetimine katkıda bulunabileceği doğrulanmıştır.

Ćumurović ve Hyll (2019) tarafından yapılan çalışmada, finansal okuryazarlık ile serbest istihdam arasındaki ilişki incelenmiştir. Ampirik analiz için Alman TASARRUF Etüdü'nü kullanıyoruz. Bu temsili ev paneli 2001-2013 dönemini kapsamaktadır. Çalışmada, evlerin tasarruf davranışı ve varlık birikimi anketinden ana verileri alıp, finansal kavramlarla

ilgili bir dizi soru içermektedir. Çalışma içeriğinde, numuneyi 18 ile 65 yaş arası bireylerle sınırlandırmıştır. Bu anketin çalışma amacı, istihdam türüdür. Çalışmada, maternal eğitim hakkındaki bilgilere dayanarak enstrümantal değişken teknikleri uygulayarak, kausallığın yönünü ele alınmıştır. Ayrıca, dışlama kısıtlaması ile ilgili endişeleri hesaba katmak için finansal destek ve aile geçmişiyle ilgili bilgilerden de yararlanmıştır.

Sonuç olarak araştırmalar, mali gelişmişlik olayının ev içi finansal karar verme mekanizmaları üzerinde bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ancak finansal kararların ötesinde bile finansal gelişmişlik bireylerin davranışları üzerinde etkili gibi görünüyor. Bu ampirik soruşturma, finansal okuryazarlık ile serbest çalışma arasında olumlu yönde bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Finansal okuryazarlık elde edilebilirken, bulgular finans okur yazarlığını geliştirerek girişimci faaliyetlerinin artırılabilirliğini göstermektedir.

Bir diğer çalışma ise Elisabeth M. Struckell, Pankaj C. Patel, Divesh Ojha, Pejvak Oghazi tarafından 2022 yılında yapılmıştır. Önümüzdeki on yıl içinde, şu anda iş gücünün %40'i olan serbest çalışan sayısının, geleneksel çalışanların sayısını aşması bekleniyor. Finansal durumu (finansal okuryazarlık) yönetmek, serbest çalışma için önemli bir beceridir. Çalışma ise, ABD'de finansal okuryazarlığın azaldığı bir dönemde, giderek artan serbest istihdamın yaygınlığına dikkat çekmektedir. Ele alınan çalışma, 2015-2018 dönemlerini kapsamaktadır. Çalışmada yapılan ankette her devlet ve Columbia Bölgesi için yaklaşık 500 katılımcı yer almaktadır. Ulusal Mali Yetenek Çalışması (NFCS), 2009 yılında başlatılan ekonomi ve sosyal bilimler alanında araştırmacılar tarafından Amerikan nüfusunun temsili örneği olarak yaygın bir şekilde kullanılan ve onaylanan üçlü bir ankettir. Ulusal Mali Yetenek çalışmasında 15,069 katılımcıdan oluşan bir örneklem kullanılmıştır. Bir ABD bağlamında finansal okuryazarlık ve serbest istihdam ilişkisini incelemiş, olumlu yönde bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma, ABD bağlamında mali okuryazarlık ile serbest istihdam arasında olumlu bir ilişki kurmamıza destek veriyor ve önceden yapılan araştırmaları, istihdam ve girişimcilik edebiyatının (cinsiyet ve ırk) geniş bir şekilde incelenmiş ve önemli iki ABD demografik segmentine odaklanarak genişletmiştir. ABD merkezli diğer çalışmaların aksine, daha yüksek finansal okuryazarlık puanına sahip kadınların erkeklere göre serbest meslek sahibi olma olasılığının daha yüksek olduğunu fark edilmiş, ancak şaşırtıcı bir şekilde, beyaz ve beyaz olmayan ABD'li katılımcılar arasında yüksek finansal okuryazarlık puanlarıyla serbest istihdam arasında önemli bir fark olmadığı gözlenmektedir.

3.5. Finansal Okuryazarlığın Milli Geliri Belirleyen Faktörler: Tüketim, Tasarruf ve Yatırımın Açısından Önemi

3.5.1 Finansal Okuryazarlığın Tüketim Harcamaları Açısından Önemi

Williams (2007) finansal okuryazarlığın tüketim harcamaları açısından önemine dair yaptığı çalışmada, ulusal düzenleyicilerin, finans piyasasındaki okuryazar tüketicinin rolünü nasıl temsil incelemektedir. Çalışma, Kanada ve Birleşik Krallık' taki son finansal okuryazarlık girişimleri ve politika sonuçları ile ilgili olmakta birlikte, düzenleyicilerin metinlerinin tüketici eğilimine odaklanmıştır. Bu odaklanma, politika yapıcılarının yalnızca düzenleyici eylemin çözmeye amaçladıkları sorunları gözlemlemelerinin değil, iletişimleri aracılığıyla düzenleyici eylemlere yönelik algılanan ihtiyaçların baskın bir şekilde anlaşılmasına aktif olarak katkına bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Finansal okuryazarlık becerilerini geliştirmek için yasal zorunluğa uygun politikalar geliştirdikleri için hem Birleşik Krallık hem de Kanada düzenleyicileri, tüketicileri daha etkili karar mercileri haline gelmeleri için sürekli olarak finansal eğitimi temsil etmektedir. Her iki ülkedeki düzenleyicilerin de finansal eğitimi tüketicileri güçlendirme olarak temsil ettiğini, ancak her birinin politikasına, sorumlu tüketicileri davranışlarının dolaylı olarak normatif bir emriye tabi tutulduğunu ortaya koymaktadır. Bu belge, finansal piyasaları genişletme ve finansal düzenleyicilerin tüketicilerin koruma beklentilerini yönetmesine yardımcı olmak amacıyla, okuryazarlık artırılması ile sorumluluk kazandırma yönleri arasındaki gerilimi ifade etmektedir. Bu, düzenleyici kuruluşların finansal ürünlerin tüketimini tasvir etmek için tüketici eğitimini kullanmalarına ilişkin sorular doğuruyor ve bir düzenleyici proje olarak finansal okuryazarlık eğitiminin uluslararası büyümesi hakkında daha fazla araştırma çağrısında bulunmaktadır.

Sonuç olarak, finansal düzenleyicilerin öngördüğü şekillerde tüketicinin yönetilemez olamayabileceği sonucuna varmak, daha iyi finansal okuryazarlık becerilerinin finansal tüketim deneyimini iyileştirdiğini veya bazı finansal eğitim türlerinin bazı tüketici davranışlarını değiştirebileceğini reddetmektir. Bu makale, finansal okuryazarlık eğitiminin etkilerini değerlendirmeye değil, düzenleyicilerin bunu uygulayabileceği amaçları araştırmaya çalışmıştır. Tüketici harcamalarının ve tasarruflarının seviyeleriyle ilgili kaygılar yeni olmasa da, ulusal düzenleyiciler tarafından mali okuryazarlık müdahalelerinin sistematik olarak genişletilmesi, farklı bir çağdaş gelişme gibi görünmektedir. Bu makalenin tüketici eğitiminin gelişmesi, iki finans düzenleyicisinin finansal okuryazarlık eğitiminin tüketicileri güçlendirdiği ve çıkarlarını artırdığı yönündeki iddiaların eleştirel olmayan şekilde kabul edilmesi konusunda önlem alması gerekliliğinin göstergesidir. Son olarak, çeşitli düzeylerde müdahalelerin garanti

edilmesi ile tüketicileri farklı düzeylerde farklılaştırmak için finansal okuryazarlık becerilerinin kullanılması, farklı eşitsizlik biçimleri ile düzenleyici teknik seçenekleri arasındaki ilişkilerle ilgili önemli sorulara yol açtığı gözlenmektedir.

Sevim vd. (2012) çalışmalarında, hem niteliksel hem de kantitatif araştırma yöntemleri kullanarak Türk finans tüketicilerinin finansal okuryazarlığının borçlanma davranışları üzerindeki etkilerini ölçmüştür. Anket, Eskişehir kentindeki 550 kişiden oluşan bir örnekle yönetilmektedir. Bulguları desteklemek için 10 finansal tüketici ile ayrıntılı görüşmeler yapılmıştır. Anket katılımcılarının finansal okuryazarlık seviyesini kategorize etmek için küme analizi kullanılmıştır. Katılımcılarının finansal okuryazarlık seviyelerinin demografik özelliklere göre farklı olup olmadığını belirlemek amacıyla, chi-squared test uygulanmıştır. Yapılan anket üç bölümden oluşmuştur. Birinci kısım, Türk finans tüketicilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmeye çalışan 21 tablodan oluşmaktadır. Bu bölümde kullanılan mali okuryazarlık ile ilgili beyanlar önceki çalışmalardan uyarlanmıştır. İkinci kısım, Türk finans tüketicilerinin borçlanma davranışlarıyla ilgili beyanlar içermektedir. Finansal müşterilerin borçlanma kararlarını daha iyi anlamak için Eskişehir'de yaşayan 10 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Mülakatın katılımcıları, çeşitliliği artırmak için farklı sosyo demografik gruplardan seçilmiştir. İfadeler, yazarların mülakat yapılan kişilerin deneyimleri hakkındaki gözlemlerini göz önünde bulundurarak yazarlar tarafından düzenlenmiştir. Ayrıca, Türk finans tüketicilerinin borçlanma davranışını yansıtan ifadeleri gözden geçirmek için anket, Eskişehir, Türkiye'de yargılayıcı bir örnekle (27 kişi) yürütülmüş, örnekten alınan geri bildirim, saha anketinde kullanılan yapılandırılmış anketi tamamlamak için kullanılmıştır. Veriler, kantitatif bulguları desteklemek için de kullanılmıştır. Anket cihazının son bölümünde demografik değişkenler ve numunenin bireysel farklılıkları (cinsiyet, yaş, eğitim, aylık gelir ve medeni durum) yer almaktadır. Sonuç olarak, çalışmanın bulguları farklı finansal okuryazarlık seviyelerine sahip tüketicilerin borçlanma davranışlarındaki farklılıkları göstermektedir. Finansal okuryazarlık ve borçlanma davranışı arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurarak, finansal tüketicilerin finansal okuryazarlığını artırma girişimlerinin aşırı borçlanmanın önlenmesinde önemli sonuçlar doğurabileceğini önermektedir. Finansal okuryazarlık, finansal davranışla ve sonuç olarak bireylerin borçlanma kararlarıyla ilgili olduğundan, düşük finansal bilgisi olan kişilerin borç sorunları olma olasılığının daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Mevcut çalışmanın sonuçları, Türkiye'nin farklı şehirlerinden oluşan ve riskli sosyal grupları hedef alan özel finansal okuryazarlık programları hazırlayan bir örneklem ile Türklüğü oluşturan aşırı borçlanma sorununun riskli gruplarını ortaya çıkarmıştır.

Konuya ilişkin bir diğerk çalışma Christian D. Dick ve Lena M. Jaroszek tarafından 2013 yılında yapılmıştır. Çalışmada, ev verilerinin zengin bir paneline dayanarak Almanya'da tüketicik kredisi kullanımının belirleyicileri araştırılmıştır. Çalışmadaki ampirik analiz, Alman hanelerinden oluşan geniş bir paneli (TASARRUF veri seti) analiz edilerek kredi hattı kullanımının belirleyicileri araştırmaktadır. Münih Araştırma Ekonomisi Enstitüsü (MEA) tarafından ev halkı arasında yürütölen yıllık olarak bir ev paneli çalışmasından (SAVE Study) alınan mikro veri setine dayanmaktadır. Veriler demografik ve ekonomik özellikler hakkında bilgiler içermekte ve tasarruflara, eski yaş hükümlerine odaklanmaktadır. Panelin numune alma ünitesi evdir. Bu anket, önceki anket dalgalarında yer alan sorulardan daha geniş kapsamlı bir finansal okuryazarlık soruları modölü içerdiiğinden, analizin amaçları doğrultusundan 2009 yılında toplanan veriler ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, finansal okuryazarlığın tüketicik kredisi kullanımı üzerindeki etkisini araştırırken, hanelerin ekonomik ve sosyal koşullarını kontrol etmektir. Ailelerin finansal kararları hakkındaki bilgilerini genişletmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak, kolay erişilebilir ancak nispeten pahalı tüketicik kredisi kaynağının kullanım sıklığının finansal okuryazarlık ile azaldığını, ancak hane geliriyle ilgisi olmadığını tespit edilmektedir. Bu sonuç, ev yapısı, yaş, resmi eğitim ve mesleki statü için sağlamdır. Çocukluk ile ilgili harcama davranışları bilgilerine dayanarak, kredi kararları üzerinde öz kontrolün etkisini kontrol edilmiş, kredi kullanımının sıklığını (pahalı) açıklarken, ne kendi kendine kontrol ne de düşük rakam, finansal okuryazarlığı ortaya çıkardığını belgelenmiştir. Tüm bu bulgular bu nedenle, finansal eğitim, tüketicik seçimlerini iyileştirmek için önemli bir rol oynamaktadır.

Xiao (2016) çalışmasında, finansal eğitimin finansal yetkinlikle olumlu bir şekilde ilişkili olduğu varsayımını test etmek için ABD 2012 Ulusal Finansal Yetenek çalışmasından (NFCS) toplanan verileri kullanılmıştır. Bu çalışma, önceki araştırmalara kıyasla dört açıdan finansal okuryazarlık ve yetkinlik literatürüne katkıda bulunur. Öncelikle, bu çalışma dört bireysel okuryazarlık/davranış değişkeni ve bir endeks içeren birden fazla finansal yetkinlik ölçütü kullanmıştır. Bu dört değişken, objektif finansal okuryazarlık, öznel finansal okuryazarlık, istenen finansal davranış ve algılanan finansal beceridir. Endeks, bu değişkenlerin Z skorlarının toplanmasıyla hesaplanmıştır. Analizler için, finansal yetkinlik değişkenlerindeki eğitim farklılıklarını finansal inceleme amacıyla tek yönlü ANOVA gerçekteştirilmiştir. Ardından, hipotezleri test etmek için kontrol değişkenleri ekledikten sonra finansal eğitimin mali kapasite değişkenleri üzerindeki olası etkileri incelemek için birden fazla OLS regresyonu kullanılmıştır. Ayrıca, istatistikler üretmek için hem ağırlıklı hem de ağırlıklı olmayan

numuneler kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı, büyük bir ulusal ABD veri seti kullanarak finansal eğitim ve finansal kapasite arasındaki ilişkiyi incelemektir. Finansal eğitim araştırma literatüründe, “finansal okuryazarlık” ve finansal yetenek” terimlerine değinmiştir. Finansal eğitim, tüketici finansal bilgisini iyileştirmek, istenen finansal davranışı teşvik etmek ve finansal yetkinliği geliştirmek için büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak çalışmadaki, çok değişkenli doğrusal regresyon sonuçları, demografik ve finansal değişkenlere hakim olduktan sonra, finansal eğitim alan katılımcıların tüm finansal yetkinlik göstergelerinde (objektif finansal okuma, öznel finansal okuma, istenen finansal davranış, algılanan finansal yetkinlik ve finansal yetkinlik endeksi) daha yüksek puanlar aldığını göstermiştir. Buna ek olarak, lise, üniversite ve işyeri finansal eğitim değişkenleri bu finansal yetkinlik göstergeleriyle olumlu ilişkiler sergilemişlerdir. Devlet karşılaştırmasında yapılan ek analizler, lise finansal eğitiminin tüketici finansal kapasitesi üzerinde doğrudan etki ve casusluk etkileri olabileceğini gösteren kanıtlar sağlamaktadır. Çalışma, finansal bilginin iyileştirilmesi, olumlu finansal davranışların teşvik edilmesi ve finansal yetkinlikle ilgili güvenin artırılması yoluyla finansal eğitimin tüketici finansal yetkinliği üzerinde birden fazla olumlu etki yaratabileceğini göstermektedir. Özetle, finansal yetkinlik belirli bir finansal bilgi düzeyi ve finansal refahın elde edilmesi için istenen finansal davranışların performansı anlamına gelmektedir.

Bir diğer çalışmada Linares (2019)'e göre dünyanın dört bir yanındaki nüfusun tüketim harcamalarını etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bunlar, diğerlerinin yanı sıra sosyodemografik, ekonomik, çevresel ve eğitim üzerindeki etkenlerdir. Analizin daha fazla değişkeni olsa da, bu çalışma finansal okuryazarlığı başlangıç noktası olarak kabul eder. Çalışma, OECD'den (2019) alınan verilere göre, topraklarda ve yurtdışında ikamet eden evlerin son tüketim harcamaları her ülkenin yerel para birimi cinsinden incelenmiştir. Üç Latin Amerika ülkesinin aksine Avrupa'daki üç yüksek yüzdeyi alarak FinLit Anketinde sözü edilen mali okuma sonuçları üzerinde yedi ülke analiz edilmiştir. İlk araştırmada, bu ülkelerdeki toplam nüfusun Kolombiya ve México dışında en az muayene edilen diğer ülkelerle benzerliği olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, farklı değişkenlere sahip olmak için İspanya'nın (%49) dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. İncelenen bilgiler, 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla döviz kuru kullanılarak yerel para birimini dolara dönüştüren 2015-2017 dönemi için dikkate alınmıştır. Literatüre göre harcama yaklaşımı, özel bir ekonomide satın alınan tüm nihai iyi ve hizmetlerin toplamını değerlendirerek GSYİH' yı hesaplar. Bu bilgilerle, GSYİH' ya ilişkin harcama yüzdesini belirlemek için verilerle birlikte makul olan bazı hesaplamalar yapılmıştır. Aslında bu

karşılaştırma, tüketicinin zaman içindeki eğilimini, harcama tercihlerini ve tüketim harcamalarında finansal okuryazarlığın etkisini göstermektedir. Liderlik konsepti, diktatörlük yönetimi tarzından, başkalarına hizmet etme ve onları seçme alanınız ne olursa olsun becerilerinizin eksiksiz bir şekilde gelişmesini sağlayan bir yaşam sürmeye teşvik etmeye yönelik bir liderliğe tarz ve ekonomik statüye kadar zaman içinde değişmiştir. Bu bakış açısıyla herkes, bireysel sorumluluk gibi ima edilen zorlukları göz önünde bulundurarak, her ülkede sağlıklı bir ekonomiyi desteklemek için yalnızca hükümetin etkisi ile sınırlı kalmayıp, okullar, üniversiteler ve diğer kuruluşlar ile de olsa finansal lider olma olasılığına sahiptir. Ne yazık ki dünya genelinde, başta borç oranlarında hızlı bir büyüme gösteren gelişmekte olan ekonomiler olmak üzere bu lider-mali açıdan finansal eğitim ve bilinç eksikliği var ve aynı zamanda tasarruf seviyeleri azalıyor ve tüketim harcamaları büyüyor. Bu senaryoda, çalışanlar bunu öğrendikten sonra kendi kendine ekonomi haline gelmenin ilk adımı olarak harcama alışkanlıklarını düzenleyebilecekleri için finansal okuryazarlık önemlidir. Bu yazının amacı, farklı ekonomilerdeki tüketim harcamalarına karşı mali okuryazarlığın etkisini ve sağlıklı ekonomi alışkanlıklarına yol açacak doğru finansal kararlar verme, tasarrufları teşvik etme ve borçsuzluk üzerine yatırım yapma becerilerini nasıl etkilediğini belirlemektir. Bu yeni senaryoya dayanarak, insanlar kendi ekonomileri konusunda liderlik gösterebiliyor.

Sonuç olarak, üç yılın (2015-2017) her birinin yüzde oranlarına bakıldığı takdirde, dikkat çekici olan şey, finansal okuryazarlığın etkisinin nüfusun tüketim harcamaları hakkındaki farkındalığını arttırması; Danimarka, Norveç ve İsveç, GSYİH (harcama yaklaşımı) ile ilgili en düşük oranlara (%39 - %46) sahipler ve Kolombiya, Şili ve Meksika bu değerleri (%63 - %68) aşmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler finansal hizmetlere daha fazla erişim sağladıkça, finansal okuryazarlık hızla büyüyen bir zorluktur. Bu hizmetlere erişim, teknolojik açıdan daha fazla kullanılabilir hale gelmiştir ve coğrafi sınırlamalar azaltılmıştır. Cep telefonu altyapısı, kentleşme ve küreselleşmiş pazar, kırsal kesimdeki zayıf nüfusun bile bir cep telefonu veya bilgisayardan banka hesabına kolayca erişebilmesini sağlıyor. Gelişmekte olan ülkelerde finansal okur-yazarlığın artırılması, finansal hizmet şirketleri, devlet kurumları ve finansal düzenleyiciler ile işbirliği içinde halkın yararına ve yabancı yardımın potansiyel bir fonksiyonudur. Aynı zamanda, programların oluşturulması ekonomik eşitsizliklerin azaltılması ve finansal araçlar ile müşterileri arasındaki bilgi farklarının azaltılması konusunda kritik bir rol oynayabilir. Veri Çerçevesi oluşturmak amacıyla mevcut dağıtım kanallarından ve satış noktalarından tam olarak yararlanılmasını sağlamaktadır ayrıca bu yeni alternatiflerin nasıl kullanılacağını daha iyi öğretmektedir.

Yixing Zhang, Qinmin Jia ve Chen Chen tarafından 2021 yılında yapılmıştır. Bu çalışma, borsa çökertilmesine ilişkin etkinin hane hanelerindeki finansal gelir ve tüketim üzerindeki etkisini değerlendirmektedir. Bu çalışmadaki veriler, 2015 ve 2017 yıllarında Southwestern Finans ve Ekonomi Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen Çin Ev İçi Finans Anketi'nden (CHFS) alınmıştır. CHFS, 29 il, şehir ve belediyeyi araştırmak için aşamalı, kademeli ve olasılık ile Boyut (PPS) arasında orantılı bir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. CHFS' nin katılanları, kendi ev finansal durumları hakkında en iyi bilgileri olan ev halklarıdır. 2015 ve 2017 verilerinin her ikisi de yaklaşık 40 bin evin demografik bilgileri, gelirleri, varlıkları ve yükümlülükleri hakkında bilgi içerir. Anketten alınan demografik özellikler Çin nüfus sayımı verilerinin söylediklerine benzer şekildedir. CHFS verileri bilimsel ve rastgele numune alma yöntemlerini kullanır. Ankette, düşük mülakat reddinin yanı sıra Çin halkının yüksek kaliteli verilerinin yanı sıra ulusal ve eyalet temsilcisi de yer almaktadır. Sonuç olarak, riskli varlıkları bulunduran hanelerin finansal gelirlerinin önemli ölçüde azaldığını, bu arada finansal okuryazar ve yatırım deneyiminin de kaybedilen zararı azaltmadığını göstermektedir. Tüketim açısından, farklı risk tavrına ve finansal okuryazarlığa sahip hanelerin şoktan sonra daha düzgün tüketim kararları seçip seçmemeleri konusunda önemli farklılıklar vardır. Son olarak, ampirik sonuçlara dayanarak, borsa çökmesinin 2016 yılında yerleşik tüketim payınının 87.53 milyar RMB azalarak toplam yerleşik tüketiminin %0.30'ini meydana getirdiğini tahmin edilmektedir.

3.5.2 Finansal Okuryazarlığın Hane halkı Tasarrufları Açısından Önemi

Konuya ilişkin Carol Anderson, Jamie Kent, Deanna M. Lyter, Jurg K. Siegenthaler ve Jeremy Ward tarafından 2000 tarafından yapılan çalışmada, Fannie Mae Vakfı bu çalışmayı filantropik çabalarını bilgilendirmek için mevcut finansal okuryazarlık eğitimi durumu üzerine yürütmüştür. Araştırma, finansal okuryazarlık eğitiminde önemli eğilimleri belirlemek, program yöneticileri ve eğitimcilerin hangi zorluklarla karşılaştıklarına dair bilgi edinmek ve özellikle etkili olan stratejileri ve uygulamaları belirlemek amacıyla tasarlanmıştır. Vakıf'ın bu bulguları geniş bir şekilde paylaşmayı tercih etmesinden memnun kalınmış ve bunun sonucunda birçok kuruluşun Amerikalıların kişisel finans alanında yetkinlik kazanmasına yardımcı olacak programlar için sponsorluk yapmakla ilgilendiğini umulmaktadır. Finansal okuryazarlığı artırmak amacıyla daha sonra yanıt veren bir eğitim kampanyası için ABD nüfusunun finansal okuryazarlık profillerini sağlamak amacıyla 1000 yetişkinin bir örneği üzerine anket yürütülmüştür. Sonuç olarak çalışma 1990'ların ortalarından bu yana, giderek artan sayıda kamu ve özel sektör örgütü Amerikalıların yaşam olaylarına, özellikle de emekliliğe karşı mali hazırlık durumunu geliştirmelerine yardımcı olunmaya başlandı. Amerikalıları kişisel

tasarrufları artırmaya, emeklilik programlarına yatırım yapmaya, refahtan işe geçişi hazırlamaya ve bilgisayar okuryazarlığı becerilerinin yanı sıra, medyanın kişisel finansmana olan ilgisinin de arttığı ulusal kampanyalar, “paraya duyarlı” bir halka katkıda bulunmuştur. Çoğu kişi, mevcut ve gelecekteki mali refahları için daha fazla sorumluluk alması gerektiği fikrini alıyor. Bu rapor, mevcut eğitim kaynaklarıyla ilgili onlara yardımcı olmak ele alınmıştır.

Lusardi (2008) çalışmasında, bireylerin emeklilik için ne kadar plan yaptığına, tasarruf planını etkilemesi gereken değişkenler hakkında bildiklerine ve sahip oldukları finansal bilgi ve rakam seviyesini incelemiştir. Bu özelliklerin çoğu, tasarruf konusunda yapılan önceki çalışmalarda göz ardı edilse de, bu özellikler ev tasarrufu davranışının önemli tahminleridir. Çalışmada, tüketim/tasarruf kararlarını modellemek için kullanılan teorik çerçeve, rasyonel ve akılcı tüketicilerin yaşam süreleri boyunca tüketimden fayda elde ettiğini tespit etmektedir. Böylelikle tüketici, zaman içinde bütçe kısıtlaması olan ömür boyu beklenen kullanım ömrünü en üst düzeye çıkarmaktadır. Bu modele göre yaşam boyu kaynaklar, bu kaynakların dağıtımını ve yaş, kararların kaydedilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çalışma içerisinde, 51 veya daha büyük yaşta katılımcıların ankette bulunduğu 1992 Sağlık ve Emeklilik çalışması (SAAT) verilerini kullanarak kanıtlara bakılmıştır. Katılımcıların üçte birinin emeklilik konusunu hiç düşünmediğini tespit edilmiş, bu davranışlardan bazıları mükemmel bir şekilde rasyonel olsa da, daha yaşlı katılımcıların çoğunun bundan sadece beş ila on yıl uzakta olsalar bile emekliliğe dair herhangi bir düşüncesi olmaması şaşırtıcı bir şekilde gözlenmiştir. Çalışmada incelenen planlama eksikliği, düşük eğitim almış olanlar, Afrikalı Amerikalılar, Hispanikler ve kadınlar gibi nüfusun belirli grupları arasında yoğunlaşmıştır. Bunlar, emeklilikten tasarruf etme olasılığı daha düşük olan ancak aynı zamanda şoklara karşı kendilerini arabelleğe almak için minimum düzeyde tasarruf sağlayamayan potansiyel hassas gruplardır. Çalışmanın amacı, teorik tasarruf modellerinin tahminleriyle tutarlı bir şekilde ilerleyip ilerlemelerinin ve gelecek için plan yapmanın basit ve doğrudan bir yolu emeklilik planlamanın kapsamını araştırmaktır. Emeklilikten sonra ekonomik aktörler, kendi finansal güvenliklerinden daha fazla sorumluluk sahibi olmaya başlarlar. Finansal araçların giderek daha karmaşık hale gelmesi ve ekonomik aktörlerin yeni finansal ürünlerle başa çıkması gerekmektedir. Çalışma, bireyler tasarruf kararları vermek için ne kadar iyi donanımlı? Yeterli finansal okuryazarlığa sahip mi? Tasarruf planlarının en önemli bileşenleri hakkında bilgi sahibi mi, hatta emeklilik planlarını planlıyor mu? gibi soruların cevaplarını vermektedir. Sonuç olarak bu rapor, ABD nüfusu arasında finansal okuryazarlığın yaygın olduğunu ve özellikle düşük eğitim almış olanlar, kadınlar, Afrikalı Amerikalılar ve Hispanikler gibi belirli

demografik gruplar arasında olduğunu göstermesiyle, yaşça büyük olan çalışanların yarısı hangi emekli maaşlarına sahip olduklarını bilmiyor ve çalışanların büyük çoğunluğu Sosyal Güvenlik faydalarını düzenleyen kurallar hakkında az şey biliyor. Pek çok kişinin sergilemiş olduğu düşük okuma yazma düzeylerine rağmen, çok azı tasarruf ve yatırım kararları almak için uzmanların veya finans danışmanlarının yardımına güveniyor. Düşük okuryazarlık ve bilgi eksikliği, rahat bir emekliliği kaydetme ve güvence altına alma becerisini etkilemekte; temel finansal kavramlarla ilgili bilgisizlik, emeklilik planlamalarının olmamasıyla ve birikim eksikliğiyle bağlantılı olmaktadır. Finansal eğitim programları, tasarruf ve finansal karar verme mekanizmalarına yardımcı olabilir, ancak bu programların etkinliğini artırmak için çok daha fazlası yapılabilir.

Konuya ilişkin bir diğer çalışma ise Behrman vd. (2012) çalışmalarında, finansal birikim ile finansal okuryazarlık arasındaki bağlantıları incelemektedir. Bu da ekonomik bilgileri işleme ve ev finansmanı hakkında bilinçli kararlar alma becerisi anlamına gelmektedir. Ele alınan çalışma, daha eksiksiz bir finansal okuma soruları kümesini bir araya getirmiş ve hangi finansal okuryazarlık yönlerinin ev sermayesinde daha büyük marjinal etkileri olduğunu incelemek için dezavantajlı olan yeni bir finansal okuma bilgisi ölçütü geliştirmiştir. Mikroekonomik veri seti olan Şili Sosyal Koruma Anketi'ni (Encuesta de Protection Social, EPS) kullanarak, daha zengin okul yelpazesi ve yaş için finansal okuryazarlığın etkileri değerlendirilmiştir. Anket, 12 sorudan oluşan zengin bir set kullanarak finansal okuryazarlığı ölçmüştür. "Çekirdek" ilk üç finansal okuryazarlık sorusu Amerika Birleşik Devletleri Sağlık ve Emeklilik Araştırması'nda (SAAT) geliştirilmiş ve uygulanmıştır; bunlar, diğer birçok uluslararası anket tarafından da kabul edilmiştir." İkinci, daha "sofistike", üç sorudan oluşan bir set, bileşik faiz, enflasyon ve risk çeşitlendirme gibi daha karmaşık kavramları ölçmek için özel BIR HRS modülü için hazırlanmıştır. Son bir soru grubu, Şili emeklilik sisteminin zorunlu katkı oranı, minimum erkek ve kadın emeklilik yaşları, emeklilik yardımlarının nasıl hesaplandığı, insanların yaşlıların refah programını bilip bilmediği, insanların gönüllü Emeklilik sistemine katkıda bulunabileceklerini bilip bilmemeleri ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, finansal eğitim politikasıyla ilgili olmasıyla bu sayede, finansal okuryazarlığın gelişmesi, düzenli eğitimlerin ötesinde finansal davranışlar açısından önemli bir fark yarattığı görülmektedir. Finansal okuryazarlığın birikim üzerindeki etkisine ilişkin bu analiz, hükümetleri ve onların politika danışmanlarını finansal eğitim için yeni girişimler olarak değerlendirilmede yararlı olmaktadır.

Beckmann (2013) ise çalışmasında, finansal okuryazarlığın ev tasarruflarıyla nasıl ilişkili olduğunu analiz etmiştir. Analiz, Avusturya Merkez Bankası'nın Euro Anketi'nden Romanya'daki finansal okuryazarlık seviyesi hakkında alınan verilere dayanıyor. Çalışmada bahsedilen on Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa ülkesini kapsayan anket, 2007 yılından bu yana altı ayda bir gerçekleştirilmektedir. Anket, bir panel değil, tekrarlanan bir kesittir. Anket, avronun bu ülkelerdeki ev maliyesinde oynadığı rolü araştırmak üzere tasarlanmıştır. Ülke, hane halkı tasarrufları, krediler ve ekonomik beklentiler hakkında geniş bir bilgi yelpazesini ortadan kaldırıyor ve bu verileri hem euroizasyon seviyesini hem de bu ülkelerde eurolaştırmanın arkasındaki nedenleri araştırmak için kullanmış bulunuyor. Katılımcıların %5'den azı faiz birleştirme, enflasyon ve risk çeşitlendirme konularına ilişkin üç "temel" finansal okuryazarlık sorusunu doğru bir şekilde yanıtlayabilmiş ve risk çeşitlendirme sorusu en büyük zorlukları teşkil etmiştir. Katılımcıların yüzde yirmi'si hem faiz birleştirme hem de enflasyon sorularını doğru şekilde yanıtlayabilmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyleri bölgeler ve kırsal ve kentsel alanlar arasında farklılık gösterir. Böylelikle, daha yaşlı ve daha az eğitilmiş bireyler, finansal okuryazarlık sorularında en kötü performans göstermesine karşın, geçiş sırasında daha önceki ekonomik çalkantı dönemlerini hatırlayanlar daha iyi performans gösterirler. Romanya'daki tasarruf oranıyla ilgili toplam veriler, brüt tek kullanımlık gelirin yüzde olarak brüt tasarrufların 2008 ile 2010 yılları arasında sıfıra yakın olduğunu gösteriyor. Bu analizde kullanılan mikro verilerden elde edilen kanıtlarla bu resmi tamamlamak üzere, Romanya'daki katılımcıların yaklaşık %50'inin "banka hesabı", mevduat sahibi (nakit hariç) veya kredi sahibi olduğunu" fark edilmiştir. Aynı zamanda, katılımcıların %44'i kendileri için "en yakın banka şubesine ulaşmak çok uzun zaman alıyor" ifadesine katılıyor. Finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışı arasındaki korelasyon çok değişkenli regresyon analizinde devam edip etmediğini analiz edilmiştir. Sonuç olarak çalışma, Avrupa Araştırması'nın uluslararası alanda karşılaştırılabilir finansal okuryazarlık tedbirlerini kullanan yeni kanıtlar, Romanya'daki mali okuryazarlığın Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki en düşük okuma değerlerinden biri olduğunu ve Dünya üzerindeki Mali Okuryazarlık alanında eğitim görmüş diğer ülkelere kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Diğer ülkelerdeki bulgulara benzer şekilde, daha yaşlı katılımcılar, kadınlar ve daha az eğitilmiş bireyler finansal okuryazarlık sorularında en kötü performans göstermiş, ancak, geçiş döneminde ekonomik çalkantıyı hatırlayanların daha yüksek bir finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğunu, bu nedenle de yaş etkisine karşı çıktığını göstermektedir. Buna ek olarak, bulgular Romanya'da bölgeler arasındaki sosyodemografik farklılıklarla tam olarak açıklanamayan mali okuryazarlık seviyelerinde güçlü bir bölgesel eşitsizlik olduğunu gösteriyor. Mali okuryazarlık

Romanya'daki tasarruf davranışı üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Özellikle enflasyonla ilgili olarak finansal okuma yazma bilen bireylerin, birden fazla faiz artırıcı cihaz kullanarak tasarruf etme olasılığı daha yüksektir. Bu bulgular, önceki araştırmaların finansal okuryazarlığın finansal davranışla olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu kanıtlar. Son olarak, tasarruflarla ilgili finansal hizmetler talebini teşvik etmeye ve borçlanmayla ilgili finansal kararlarda hataları sınırlandırmaya yardımcı olabileceği gözlenmektedir.

Jappelli ve Mario (2013) çalışmalarında, insanların beklenen yardımcı programı en üst düzeye çıkardığı ve her noktada beklenen yaşam boyu kaynaklara ve tercih parametrelerine dayanarak tüketim ve tasarruf sağlayan standart bir seçim modeli uygulamıştır. Model, bireylerin rasyonel ve tamamen bilgilendirilmiş olduğunu, gelecekteki gelir ve faiz oranlarını yansıtabileceğini ve bunları uygun şekilde indirimde bulabileceğini varsaymıştır. Çalışma, mikro ekonomik ve toplam ülkeler arası verileri kullanarak teorik modelin ampirik etkisini araştırmıştır. Mikro ekonomik veriler, 50 yaş ve üzeri bireyler için Avrupa'da Sağlık, Yaşlanma, Emeklilik Anketinden (PAYLAŞIM) ve aynı bireylerin geriye dönük bir araştırması olan SHARELIFE'den alınmıştır. Mevcut finansal okuryazarlığın bir göstergesini, Hisse Senedi ile ilgili bir dizi soruya dayalı olarak tanımlanmıştır. Okul çağında matematiksel beceriler olarak SHARELIFE'deki ilk okur yazarlığı ölçmüştür. Mevcut finansal okuryazarlık göstergeleri, mevcut okuryazarlığın değişkenliğinin yaklaşık %30'ini açıklayan ilk okuryazarlık göstergesiyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu fark edilmiştir. OLS ve IV tahminlerinin karşılaştırılması, mevcut okuryazarlığın mevcut zenginlikle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu gözlenmiştir. Model, finansal bilgileri toplamanın hem maliyetlere hem de avantajlara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak çalışma, finansal okuryazarlık yatırımının maliyetlerini ve faydalarını tartışmak için uygulanan modelde, finansal okuryazarlığa yatırım yapmanın, geçici ticaretten net kazançları arttırdığını göstermektedir. Çalışmada, finansal okuryazarlık elde etme kararının yaşam döngüsü boyunca tasarruf kararlarını etkileyen faktörlere bağlı olduğu gösterilmiştir. Model, finansal okuryazarlık ve birikimin endojen değişkenler olduğunu ve iki değişkenin yaşam boyunca pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu açıklar. Genel olarak, kanıtlar iki önemli mali okuryazarlık belirleyicisini ortaya çıkarmaktadır. Mikro ekonomik ve toplu veri kanıtları, matematiksel becerilerin hayat başında iyileştirilmesinin, hanelerin finansal okur-yazarlık ve birikimi arttıracaklarını gösteriyor. Uluslararası karşılaşmada, finansal okuryazarlığa yatırım yapma teşvikini yükselterek finansal piyasanın derinleşmesi (örneğin özel emeklilik fonlarının oluşturulması) ile ilgili reformların mali okuryazarlık ve tasarrufunda arttırılmasına yol açabileceği öne sürülmüştür.

Jonubi ve Abad (2013) ise çalışmalarında, gelişmekte olan bir pazar olan Malezya bağlamında bireysel tasarruf üzerindeki finansal okuryazarlığın etkisini incelemektedir. Çalışmada, soruşturma altındaki ilişkiyi incelemek üzere Malezya'nın Klang Vadisi'nde yaklaşık 200 kişi hakkında bir anket çalışması yapılmıştır. Bireysel tasarruf ile ilgili diğer belirleyiciler de özellikle düzenli tasarruf, risk alma davranışı ve sosyo-demografik özellikleri açısından incelemiştir. Sonuç olarak, bir ulusun uzun vadeli gelişimi ve ekonomik büyümesi için tasarruf şarttır. Buna ek olarak, ekonomik kriz ve mali kriz durumunda tasarruf bireyler ve ülkeler için acil bir durum olarak hareket eder. Bu yüzden bu çalışma, finansal okuryazarlığın bireysel tasarrufta önemli bir belirleyici olduğunu göstermiştir. Bireylerin faiz oranı, enflasyon oranı, yüzde hesaplama, hisse senetleri ve birim tröst gibi temel ve gelişmiş finansal konular hakkında bilgi sahibi olması olarak tanımlanan finansal okuryazarlık, bireyler arasında pozitif tasarruf olasılığına olumlu bir şekilde bağlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, keşif amaçlı araştırmadan elde edilen ön bulgulara rağmen, hükümet hane içinde tasarrufu artırmak hedefleniyorsa mali konularla ilgili temel eğitim programlar yoluyla mali okuryazarlığı destekleme çabalarını artırması gerektiğini ileri sürmektedir.

Deuflhard vd. (2019) yaptıkları analizde temel veri kaynağı, 2005 yılında ele alınan DNB Ev Araştırması'dır (DHS). DHS, Hollanda Ulusal Bankası sponsorluğunda ve Tilburg Üniversitesi'nde CentERdata tarafından yürütülen yaklaşık 2.000 Hollandalı hanede yapılan yıllık bir ankettir. Anket; demografik özellikler, varlık ve borç varlıkları, konut, iş, sağlık ve gelirin yanı sıra ekonomik ve psikolojik kavramlar hakkında kapsamlı bilgiler sağlanmıştır. Anket Hollanda nüfusunun bir temsilcisi olup, internet üzerinden yapılmıştır. DHS'nin temel özelliklerinden biri, banka ve hesap adı da dahil olmak üzere ev sahibi tüm tasarruf hesapları ve her hesaba yatırılan hacim hakkında ayrıntılı bilgi istemesidir. Çalışma heterojenliği, kısmen finansal gelişmişlik ile açıklanabilen evler genelinde getiri olarak belgelemiştir. Finansal okuryazarlıkta bir standart sapma artışı, medyan faiz oranına kıyasla %12'lik bir artışla ilişkilidir. Sonuç olarak çalışma, modern teknolojinin (çevrimiçi hesaplar) kullanımını, finansal okuryazarlığın getirilerle olumlu bir ilişki olduğunu tek bir kanal olarak izole etmiştir. İnternet bankacılığına aşinalık arttıkça, bu kanal zaman içinde daha az önem kazanmıştır. Bununla birlikte, bazıları çevrimiçi olarak özel yönetilen daha karmaşık finansal ürünlerin artan kullanılabilirliği ve bu ürünler arasında verimli bir şekilde karşılaştırma yapmanın gerekliliği, teknolojik beceriyle birlikte finansal gelişmişliğin önemini vurgulamıştır. Böylelikle, çalışmada incelenen daha fazla okuma yazma bilen hanelerin bankalar genelinde daha yüksek faiz taşıyan hesapları daha iyi tanımlayabileceğini gösteren kanıtlara varılmıştır.

Mbukanma vd. (2020)'e göre Güney Afrika'da bir kredi ekonomisinin gelişmesi, çoğu hanenin kazançlarının büyük bir yüzdesini, hatta daha da fazlasını anında tatmin edici mal ve hizmetlere harcadığı bir ortama yol açmıştır. Önceki yazılar, Güney Afrikalıların çoğunun diğerlerinin yanı sıra çeşitli banka hesapları, kredi kartları ve banka kartları olduğunu ve bunların mali durumlarını en çok anlamalarını zorlaştırdığını ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak, borçlar sürekli bir süre boyunca ortaya çıkar ve çok az tasarruf sağlar ya da hiç birikim olmaz. Bu nedenle, ev tasarruflarının bu düşüş oranı Güney Afrika ekonomisinin büyümesine ve bu evlerin gelecekteki finansal planlarına ilişkin belirsizliklere olumsuz katkıda bulunmaktadır. Ancak, önceki çalışmalar, finansal okur yazarlığı, ev tasarrufu davranışlarını geliştiren bir konsept olarak tespit ediyordu. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, bir kredi ekonomisinde ev tasarrufu davranışını geliştirmeye yardımcı olacak Entegre Finansal ve tasarruf okuryazarlığı Modeli geliştirmektir. Bu amaca ulaşmak için, mali okuryazarlık ve ev tasarrufu davranışları arasındaki arabirimin Güney Afrika'daki tasarruf programları üzerindeki akademik okuryazarlık etkisini engelleyen bir boşluk olarak tanımlandığı önceki çalışmalar gözden geçirilmiştir. Bu nedenle, Entegre Finansal ve tasarruf Okuryazarlığı Modeli'ni oluşturmak için kullanılan, ev tasarrufu davranışını geliştirmek için tanımlanan finansal okuryazarlık mikro değişkenleri belgelenmiştir. Bu araştırmanın bulguları, mali okuryazarlık ve hanehalkı tasarruf davranışları arasındaki arabirimi birleştirme amacıyla, Güney Afrika'daki tasarruf kampanyası programlarına hem finansal hem de tasarruf değişkenlerinin entegre edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, bu çalışma, gelişmiş bir tasarruf okuryazarlığı programı için Güney Afrika'daki ev tasarrufu kampanyasından sorumlu hissedarlara Entegre Finansal ve tasarruf okuryazarlığı Modeli'ni önermektedir.

3.5.3. Finansal Okuryazarlığın Yatırım Açısından Önemi

Konuya ilişkin literatürde Fedorova (2015) tarafından yapılan analizde, hisse senedi piyasası üzerindeki finansal okuryazarlığın etkisini incelemiştir. Çalışma, 1.006 katılımcıdan gelen verileri kullanır. Anket aracı. Katılımcıların verilerini toplamak için kullanılmıştır. Gelir, yaş, cinsiyet, eğitim gibi demografik bilgiler, katılımcıların görev tanımı aranmıştır. Araştırmanın bulguları, yatırımcıların mali okuma yazma bilimlerinin stok piyasasına proaktif olarak katıldığını gösteriyor. Bu makale, yatırımcıların kişilik özellikleri açısından pazardaki ticari davranışlarını etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Çalışmada, 345 Yunan yatırımcıdan toplanan verileri analiz etmek için yapısal denklem modelleme kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, Yunan yatırımcıların ticaret davranışının ve performansının kişilik özelliklerinden etkilendiğini göstermektedir. Sonuç olarak, alım satım hacminin alım satım sıklığı üzerinde

olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Araştırmaya ek olarak, profesyonel yatırımcıların diğer yatırımcılarla karşılaştırıldığında daha yüksek bir ticaret frekansına sahip olduğu da bulunmuştur.

Lubis (2015) çalışmasında, yatırım kararlarını etkileyen psikolojik faktörleri incelemiştir. Çalışma, üç boyuttan (örn. Kurumlar verileri, risk ve geri ödeme) alınan yatırım kararlarına ilişkin kriterleri ele almaktadır. Çalışma ayrıca, kişilik özellikleri, savunma mekanizmaları, finansal okuryazarlık ve duygusal istihbaratın yatırım kararları üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurmıştır. Veri toplama için toplam 320 katılımcı incelenmiştir. Sonuçlar, tüm bağımsız değişkenlerin, duygusal zeka dışında yatırım kararlarını etkilediğini gösteriyor.

Abdeldayem (2016) tarafından yapılan çalışmada ise Bahreyn Krallığı'ndaki finans bilgisi ve yatırım kararları arasındaki ilişkiyi de incelemektedir. Yapılan araştırma, Bahreyn'deki yatırımcıların 228 anketinden yararlanıyor. Bahraini yatırımcılarının finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek için bu araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Veriler Pearson Correlation, t-test ve Chi-square testi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma amacıyla, finansal okuryazarlık bizim günümüzde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. İnsanların finansal açıdan bilgili olup olmadığı, rasyonel yatırım kararları vermenize büyük ölçüde yardımcı olur. Çok sayıda gelişmiş ülkede finansal okuryazarlığı keşfetmek, araştırmak ve ölçmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bunların çok azı Arap Dünyası ve Körfez ülkelerinde yürütülmüştür. Bu nedenle bu çalışmanın amacı Bahraini bireysel yatırımcılarının finansal okuryazarlığının seviyesini ölçmektir. Sonuç olarak, Bahraini yatırımcılarının finansal okuryazarlık seviyesinin düşük (%38.6) ve gerekli seviyeden uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Demografik değişkenlere dayalı olarak finansal okuryazarlık seviyesini analiz ettiğimizde kadınların erkeklerden daha az finansal okuma yazma bildiği; 41-50 yaş arası katılımcıların diğer tüm yaş gruplarından daha bilgili olduğunu ve finansal okuryazarlığın eğitimle oldukça bağlantılı olduğu görülmüştür. Ayrıca, yüksek finansal okuma grubu (HFLG) katılımcıları mevduat sertifikası ve postane tasarrufları hariç tüm finansal ürünler için daha yüksek farkındalık seviyelerine sahiptir. Böylelikle düşük finansal okuma grubu (LFLG) katılımcıları genellikle geleneksel ve güvenli finansal ürünlere yatırım yapmayı tercih eder ve nispeten daha riskli olan ve daha yüksek getiri sağlayabilen karmaşık finansal ürünlere çok yatırım yapmazlar.

Awais vd. (2016) yaptıkları analizde, yatırımcının Pakistan'daki karar alma sürecini etkileyen risk ve diğer faktörleri bir araya getirmiştir. Yatırımcı yalnızca parasını yatırmakla

kalmayıp aynı zamanda iyi bir zaman değeri olduğundan yatırım konusunda karar vermek hassas bir süreçtir. Risk her zaman bununla ilgili olup ve bu durumda bununla ilgili tüm faktörleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Çalışma, ekonominin güçlü olmadığı ve siyasi istikrarsızlığın olduğu Pakistan'da olduğu gibi, yatırımcıları riski ne kadar kovalayacakları ve ne kadar riskli yatırım yapacakları konusunda incelemiştir. Araştırmacılar, Asya'nın ve diğer kıtaların birçok ülkesinde, ancak Pakistan'ın kendi belirleyicileri olan diğer ülkelerden birçok yönden farklılık gösterdiği için yatırım karar sürecini etkileyen göstergeleri ve faktörleri belirlemek için her zaman bir telaş içinde olmuşlardır. Pakistan yatırımcılarına demografik bilgiler, gelir düzeyi, nitelik, finansal bilgiler ve yatırımla ilgili önceki deneyimler gibi karar alma sürecinde yardımcı olan ancak bunların etkilerini Pakistan'a özel bir referans olarak bulamayan bu değişkenleri keşfetmek son derece önemlidir. Bu belge, teorik bir model oluşturarak bu değişkenlerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu araştırma, yatırımcının Pakistan'daki karar alma sürecini etkileyen risk ve diğer faktörleri bir araya getirirken, müstakbel araştırmacılar için bir dönüm noktası olduğunu kanıtlamıştır. Öte yandan bu, yatırımcılara riskli durumla başa çıkmak için ne kadar bilgi sahibi olmaları gerektiği ve yatırım deneyiminin riskli durumla başa çıkmak için ne kadar bilgi sahibi olmaları gerektiği ve yatırım deneyiminin riskli yatırımlarla başa çıkmada nasıl yardımcı olduğu konusunda da yardımcı olmuştur. Sonuç olarak, geçmiş araştırmaları ve teorileri inceledikten sonra, karar alma sürecini etkileyen faktörler olup olmadığına dair belirli sonuçlar alınmıştır. Bu makale, yatırımcılar için faydalı olduğunu kanıtlayan teorik bir model oluştururken yatırım veya tasarım portföyü oluşturmaya da çalışmıştır. Tüm önemli değişkenler yatırımcılar tarafından iyi tanınarak onları doğru kararı vermeye yönlendirdiği ve böylece kayıpların önlenebileceği veya gelecekte azaltılabileceği konusunda karar verme süreci kolaylaştırmaktadır. Önceki çalışmalarda olduğu gibi yalnızca anketler cihaz olarak kullanılmıştır ve verileri daha özgün hale getirmek için diğer araştırma araçlarının kullanılması gerekmiştir. Pakistan'daki ekonomik ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle sonuçlar, farklı ekonomik ve siyasi koşullara sahip diğer ekonomiler bağlamında değişiklik göstermektedir. Bu faktörlerin nasıl etkilendiği ve yatırım kararı almada etkili olan diğer birçok faktör hakkında bilgi almak için yatırımcılarla mülakat yapma gibi niteliksel çalışmalar incelenmiştir.

Adam (2018) tarafından yapılan çalışmada, Cape Coast, Gana'nın emekli bireylerinin finansal okuryazarlığı konusundaki cinsiyet eşitsizliğini araştırmıştır. Çalışmada 151 kadın ve 183 erkek olmak üzere toplam 334 emekli bireyden alınan veriler kullanılmıştır. Anket aracı, katılımcının bütçe belirleme, otomatik veznedar makinelerinin (ATM'ler) kullanımı, paranın

zaman değeri kavramı, banka hesabı türleri, çek kullanımı ve sigorta olanakları ile ilgili anlayışını değerlendirmek için kullanılmıştır. Veriler bağımsız t-test ve Pearson ilişkileri yoluyla analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, erkek katılımcıların kadın katılımcıların yazılarıyla karşılaştırıldığında mali açıdan daha fazla okuma yazma bildiğine işaret etmektedir. Çalışma, sosyal eğilimlerdeki bir değişiklik nedeniyle mali okuryazarlık alanındaki cinsiyet farklılıklarının gelecekte de azalışı olacağını öngörmektedir.

Hamza ve Arif (2019) ise çalışmalarında, Pakistan'ın Karaçi kentinde toplanan veriler kullanılmıştır. Çalışma, beş büyük modele dayalı kişilik özellikleri üzerinde arabuluculuk yapan etkiyle, finansal okuryazarlığın yatırım kararları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Karaçi'den gelen toplam 255 anket doldurulup iade edilirken, uygun örnekleme kullanılarak ankete katılanlara toplam 300 anket dağıtılmıştır. 11 adet kullanılamaz anket dışında bırakıldıktan sonra, geri kalan 244 vaka ampirik analiz için kullanılmıştır. Beş noktalı Likert ölçek anketi, veri analizi Smart-PLS yazılımıyla birlikte kullanılmıştır. Çalışmada doğrudan ilişkilerin sonuçları, finansal okuryazarlığın anlaşılabilirlik, dış etki, açıklık ve yatırım kararları üzerinde olumlu ve önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ancak, finansal okuryazarlığın deneyime açık olması ve nörotizm yoluyla önemli bir olumlu etki ile yatırım kararları üzerinde önemli bir olumsuz etkisi vardır. Sonuçlar ayrıca, nörotizm ve açıklığın finansal okuryazarlık ve yatırım kararları arasındaki ilişkiye arabuluculuk ettiği görüşlerine de işaret etmektedir. Bu nedenle elde edilen bulgular, beş kişilik önemli özellik ile finansal okuryazarlık ve yatırım kararları arasındaki ilişki üzerinde arabuluculuk yapan rolü göz önünde bulundurarak yatırımcı davranışı anlayışımızı geliştirmemize yardımcı olmaktadır. Finansal kuruluşların, tüketici profili tekniğini kullanarak potansiyel yatırımcılara yatırım danışmanlığı hizmetleri sağlaması önerilmektedir.

Konuya ilişkin bir diğer çalışmada Cupák vd. (2020), Tüketici Finansmanı Anketi'nin (SCF) 2016 dalgasındaki mikro verileri 6248 ABD hanesini kapsayacak şekilde ele alınmıştır. SCF, hane halkı malvarlığı hakkında kapsamlı veriler toplamak amacıyla ABD Merkez Bankası Yönetim Kurulu tarafından üç ayda bir yürütülen ve hem belirli varlıkların mülkiyeti hem de büyüklüğünü hem de borcunu açıklayan bir ulusal temsili ev sahipliği anketidir. Ankette ailelerin emekli aylıkları, gelirleri ve demografik özellikleri hakkında bilgiler de yer almaktadır. Analiz birimi, SCF anketi sorularına yanıt veren ilk kişi tarafından temsil edilen evdir. Çalışmadaki, verilerin diğer birikim mikro verileriyle karşılaştırıldığında başlıca avantajı, SCF'nin ev bilançolarının kapsamlı ölçütlerini ve zengin bir dizi varyantı içermesidir. Veriler, tam bir birikim yönetimi araştırmasının yanı sıra finansal okuryazarlık, güven ve risk versiyonu

için standart ölçümleri analiz etmek için nadir bulunan bir fırsat sunmaktadır. Çalışma, finansal okuryazarlığın etkisini, kişinin bilgisine olan güvenini ve ekonominin, evsel portföy tahsisi üzerinde gelecekteki gelişimine olan güvenini incelemiştir. Özellikle özkaynak yatırımı ve tahvillere yatırım yapma konusuna odaklanılmıştır. Öncelikle, iki güven ölçütüyle birlikte finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi ve riskli varlıkları (örn. Doğrudan ve dolaylı hisse yatırımları) tutma olasılığını ve tahvil tutma olasılığını analiz etmiştir. İkincisi, hisse senetlerine ve tahvillere yatırım yapmanın yoğun marjının belirleyicilerimizi analiz etmiş, bunu yapmak için dağıtımın farklı noktalarındaki etkileri analiz etmek üzere yeniden girilen etki işlevine dayalı olarak standart regresyon tekniklerinin yanı sıra koşulsuz kantitatif regresyonlar kullanılmıştır. Ele alınan çalışma, öğrenilen en iyi şekilde, ev yatırım davranışlarının belirleyicileri olarak finansal okuryazarlık ve güven rolünü analiz etmek için SCF'yi kullanan ilk çalışmadır. SCF, riskli varlıklar ve tahviller hakkında ayrıntılı bilgilerin yanı sıra nadir bir fırsat sağlayan finansal okuma, güven ve risk değişikliği gibi zengin bir dizi varyantı içeren kapsamlı bir ev birikim yönetim anketidir. Yapılan analizler, ev perspektifinden “özkaynak birinci sınıf bulmacayı” anlama konusunda ampirik literatüre önemli bir katkıda bulunur. Sonuç olarak, regresyon analizlerinden elde edilen sonuçlar, zengin bir aile özellikleri kümesini kontrol etme, hem finansal okuryazarlık hem de kendi finansal bilgisine duyulan güven, özkaynak piyasalarına katılımın kapsamlı kar marjı kararını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Sonuçlar, finansal tutumlardaki yapısal değişikliklerin (okur-yazarlık ve gelişmişlik dahil) ABD'de artan borsa katılımının arkasında olabileceğini savunan son çalışmaları desteklemektedir. Ancak, evlerin riskli varlıklar için pazarlara olan toplam bağlılığı (özellikle doğrudan katılım), ekonomik teorinin tahmin ettiklerinden hala uzaktır. Bulgular, ABD'de borsa katılımını ve yatırım davranışını daha da teşvik etmek için potansiyel bir politika aracı olarak görülmektedir. Risk değişikliği de dahil olmak üzere zengin bir dizi varyantı kontrol etmek için objektif finansal okuryazarlığın riskli varlıklara ve borç menkul kıymetlerine yapılan yatırımla olumlu bir şekilde ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca, kendi finansal becerilerine duyulan güven, riskli varlıkları ve tahvilleri tutma olasılığını da artırır. Bu ilişkiler, geniş kar marjı için oldukça sağlam olsa da, finansal varlığın riskli varlıklardaki koşullu payı açısından onları elinde bulunduran kişilerin bozulacaktır. Finansal okuryazarlığın ve güvenin önemi, zenginliğin dağılımının yanı sıra yaş, eğitim ve yarış gibi sosyo-ekonomik boyutlara da önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Finansal okuryazarlık ve özgüven üzerine farklı davranış değişkenlerini hisse senetleri veya tahvillerde tutulan finansal varlıklara ilişkin ayrıntılı, engelsiz bilgilerle ilişkilendirerek portföy tahsisi konusunda literatüre katkıda bulunmuştur. Objektif finansal okuma, kişinin kendi finansal bilgisine olan güveni ve ekonomik

koşullara duyulan güvenin, ayrı olarak analiz edilen veya birlikte dahil edilen hisse senetlerine yatırım yapma olasılığıyla olumlu bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Khan (2020) ise çalışmasında, finansal okuryazarlığın ABD'deki finansal piyasalara yapılan yatırımla ilişkili olup olmadığını incelemiştir. Finansal okuryazarlığın finansal piyasalara yapılan yatırımla ilişkili olup olmadığını incelemek için ise probit regresyon modellerini kullanmıştır. Çalışmadaki bağımlı değişken, finans piyasalarına yapılan yatırımdır. Finans piyasası katılım bulmacası, ampirik finans alanındaki en zorlu bulmacalardan biridir. Yakın tarihli araştırmalar finansal okuryazarlık için hisse senetlerine yatırım yapılmamasından kaynaklanıyor olsa da, finansal okuryazarlık ile finansal piyasalara yatırım arasındaki ilişki sonuçsuz kalmaya devam ettiğini göstermektedir. Finansal piyasalara yapılan yatırım, hisse senetleri, vadeli işlemler ve seçenekler, yatırım türleri, kurumsal tahviller, ABD devlet tahvilleri, yabancı para birimlerinin devlet tahvilleri ve döviz mevduatlarıdır. Çalışma, Japonya Osaka Üniversitesi tarafından yürütülen ülke çapında bir komisyon anketi olan tercih parametresi çalışmasından alınan verileri kullanarak, finansal okuryazarlığın demografik, sosyoekonomik ve psikolojik faktörlere yönelik kontrol sonrasında bile finans piyasalarına yapılan yatırımla önemli ölçüde olumlu bir ilişkisi olduğuna dair kanıt sunmuştur. Katılımcıların hisse senetleri, yatırım vakaları, vadeli işlemler/seçenekler, ABD hükümeti yabancı ülkelerin devlet tahvilleri, kurumsal tahviller ve döviz mevduatları gibi menkul kıymetleri finansal piyasalara yapılan yatırım için vekil olarak kullanılmıştır. Anket döneminde finansal piyasalara yatırım yapan katılımcılar, ampirik analizlere dahil edilmiştir. Finansal piyasalarda mevcut yatırımı kullanmanın nedeni, bunu katılımcıların eşzamanlı finansal bilgisi ile ilişkilendirmektir. 2011-2012'in çalışma döneminde, ekonomik koşullar genelde olumlu ve finansal piyasanın performansı da büyümüş ve büyük ekonomik ve finansal pazar endekslerindeki artan eğilimler de yansımıştır. Çalışma sonuçları, çok kapsamlı politika sonuçları içermiş ve akademik müfredata finansal okuryazarlık programlarının getirilmesini önererek sonuç alınmıştır. Finansal okuryazarlığın iyileştirilmesi, ev fonlarının seferberliğini olumlu yönde etkilediği ve sermaye oluşumuna katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır. Osaka Üniversitesi tercih parametresi çalışmasından elde edilen verileri kullanarak, finansal okuryazarlığın finansal pazar katılımıyla olumlu bir şekilde ilişkili olduğuna dair kanıtlar sağlamaktadır. Bu da, finansal okuma yazma bilimlerinin finansal piyasalara yatırım yapma olasılığının daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Kontrol değişkenleri, hane halkı geliri, ev varlıkları ve güvenin finansal piyasalara yapılan yatırımla tutarlı ve önemli ilişkilere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, kullanılan veriler PPS'nin finansal okuma ve eğitim

verileri sırasıyla 2010 ve 2011 dalgalarından elde edilmiş olup, katılımcılar tüm dalgalarda aynı olsa da, bir zaman farkının çalışmanın sonuçlarını etkilenme olasılığını reddedemeyiz. Ancak bu sınırlamanın, katılımcıların demografik, sosyoekonomik ve psikolojik geçmişleri ile sonuçların sonuçlarını önemli ölçüde etkilemeyeceği düşünülmüştür. Finansal okuryazarlığın finansal piyasalara yapılan yatırımdaki rolü hakkında daha doğru bulgular sağlamak için gelecekteki araştırmalar bu sınırlamalardan kaçınılmaktadır. Gelecekteki araştırmalar, finansal okuryazarlığın yanı sıra finansal davranışın ve finansal tavrın finansal piyasalara yapılan nasıl ilişkili olduğuna da yönlendirilebilir.

Waheed vd. (2020) konuya ilişkin yaptıkları anket çalışmalarında anketi, Pakistan'a yatırım yapan çok sayıda yatırımcı üzerinde yürütülmüştür. Araştırma, yatırımcının yatırım kararları ile finansal okuryazarlığı arasındaki risk algılanmasının arabuluculuk rolünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Finansal okuma, yatırım kararı alma kararını doğrudan etkilemektedir. Ampirik kanıtlara dayalı olarak, finansal okuryazarlığın yatırım kararı üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Finansal okur-yazar değişkendir, yatırım kararı alma bağımsız bir değişkendir ve risk algılama değişkeni de arabuluculuk eden bir değişken olarak hareket etmektedir. Veriler, tüm değişkenlerin beş noktalı Likert ölçeğinde ölçülmesini içeren uyarlanmış anketler kullanılarak 287 yatırımcıdan toplanmıştır. Hipotezin ampirik testleri için korelasyon ve regresyon testleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, finansal okuryazarlığın yatırım kararlarında artışa önemli ölçüde neden olduğunu gösteriyor. Risk algısı, finansal okuryazarlık ve yatırım kararları arasında önemli ölçüde arabuluculuk yapmaktadır. Cinsiyet ve yaş gibi demografik faktörler yatırım kararıyla olumsuz bir şekilde ilişkilidir. Mevcut çalışma, Pakistan'da gerçekleştirilen türünün ana türü olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmanın amacı, hisse senedi piyasasına yatırım yapan bireysel ve profesyonel yatırımcıların finansal bilgisini değerlendirmiştir. Sonuç olarak araştırma, Pakistan Borsası'ndaki yatırımcıların finansal okuryazarlığı ve yatırım kararı alma kararları arasındaki risk algısının arabuluculuk rolünü araştırmıştır. Hedef nüfus, Pakistan Borsası'nda listelenen hisse senetlerine yatırım yapan bireysel yatırımcılardır. Çalışma, finansal okuryazarlık, risk algısı ve yatırım kararları arasındaki önemli ilişkiyi sonuca bağlamıştır. Finans konusunda okuryazarlık sahibi olmak, yatırımcının yatırım kararı alma sürecinde olumlu bir etki yaratmıştır. Daha fazla finansal bilgi yatırımcılara yardımcı olurken yatırım kararları verir. Düşük finansal bilgiye sahip yatırımcılar daha iyi kararlar veremez çünkü yatırım kararı riskli ve teknik olduğu için yatırımcıların yatırım kararları alması için finansal bilgiye gerek duyulmaktadır. Çalışma, risk algılamanın finansal okuryazarlık ile yatırım kararı alma arasında tam olarak arabuluculuk yaptığı sonucuna

varmıştır. Araştırma, yatırım yapma s¼recine temel olarak dahil olan yatırımcılar için yararlı bir çalışmadır. Çalışma, finansal bilgi ve yatırımcıların yatırımları arasındaki ilişkinin ekonomik ve kişisel t¼ccarlarıyla daha da genişletebilmektedir. Bu bağlamda insan sermayesi ve davranış fakt¼rleri de kullanılmıştır.

4. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

4.1. Veri Seti

Çalışma, finansal okuryazarlığın temel belirleyicileri olan ve bunun finansal derinlik ile ilişkisini ele alarak, Türkiye ekonomisi üzerinde incelenmektedir. Tezde Finansal Derinlik Endeksi (Deep İndeks) bağımlı Özel Sektör Kredileri/GSYH (RKREDI) ve M3/ GSYH bağımsız değişkenler kullanılmıştır. Tezde analiz edilen seriler 2002-2021 periyodu için yıllık olarak hazırlanmıştır. Seriler arası ilişkilerin incelenmesi amacıyla başlangıçta serilerin durağanlık testleri yapılmıştır. Birim kök birim kök testlerinden olan Phillips-Perron (PP) birim kök testi uygulanmıştır. Söz konusu testin yapılması neticesinde ilgili serilerin düzeyde durağan olmadıkları gözlemlenmiştir. Belirtildiği gibi sabitli, trendli ve sabitli şeklinde oluşan modellerden sağlanan PP birim kök testi sonuçlarının sunmuş olduğu, Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri düzeylerde durağan değildir. Zaman serisi; ele aldığımız değişkenlerin farklı zamanlarda gözlenmiş değerler kümesinden oluşmaktadır. Zaman serisi analizleri birden fazla çalışmaların hususu haline gelmiştir (Gujarati, 1999: 23).

Zaman serisi ile ilgili yürütülen analizlerde ana temayı oluşturan serilerin durağan olmaması çoğunlukla karşılaşılan sorun haline gelmiştir. Zaman serisi olan analizlerde, ele alınan değişkenlerin gelecekte sergileyeceği davranışlar için nedensellik ilişkileri hakkında genel bilgi olmadığı durumda bir tahmin yürütülür (Tarı, 1999: 366).

Zaman serisi içeren analizlerde serilerin durağan oldukları kabulü doğrultusunda analiz gerçekleştirilir. Zaman serisi olan verilerin birim köke sahip olması ilgili serilerin ortalmalarının ve varyansının değişmesine yol açabilir (Kutlar, 2000:153157).

4.1.2. Veri Analizinin Tanımlamaları

Türkiye ekonomisinde finansal okuryazarlığın belirleyicileri ve finansal derinliğe etkisinin ele alındığı çalışma da bağımlı, bağımsız analizde kullanılmak üzere belirlenen değişkenler sırayla:

1- (M3/GSYH) Para Arzını Temsil eden değişken PA ile gösterilmiştir

M3, en geniş para arzıdır. M2'ye repo ve para piyasası fonları ve ihraç edilen menkul kıymetler eklenerek bulunur.

GSYH: Bir ekonominin bir yılda ürettiği mal ve hizmetlerin fiyat cinsinden ölçülmesi anlamına gelen gayrisafi yurtiçi hasıla da üç aylı ve yıllık olarak ölçüldüğü için bir akım değişkendir.

(M3/GSYH) Para Arzı PA: Türkiye' de para arzı tanımları şu şekilde formül altına alınmıştır;

$M1 = \text{Dolaşımdaki para} + \text{TL ve Yabancı Para Vadesiz Mevduat (Özel Cari Hesaplar)}$

$M2 = M1 + \text{TL ve YP Vadeli Mevduat (Katılma Hesapları)}$

$M3 = M2 + \text{Repo} + \text{Para piyasası fonları} + \text{İhraç edilen menkul kıymetler}$

2- Finansal derinlik oranını FINDEP şeklinde simgelemektedir.

Finansal Derinlik Oranı (FINDEP): Toplumun her kesiminin mali hizmet seçeneklerinden daha geniş anlamda yararlanmasını tanımlayan bir terimdir. Finansal derinlik (financial depth) olarak da isimlendirilen bu durumda, fonların reel kesime aktarılması söz konusudur. Bu çerçevede fonların arz-talep dengesi dâhilinde dağılması mümkün olur. Bir ekonomideki finansal enstrüman sayısının artması da derinleşme kapsamında ele alınır.

Krediler: Özel sektörün kullandığı toplam kredilerin, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'ya oranını bölünmesidir.

4.1.3. Metodoloji

Finansal okuryazarlığın belirleyici etmenlerinin belirlenmesi ve finansal derinleşme üzerine etkilerini araştırmak üzere belirlenen değişkenleri analizi ARDL sınır testi yaklaşımıyla analiz edilmiştir.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki varlığının tespit edilmesi için eşbütünleşme testleri uygulanmaktadır. Klasik eşbütünleşme testleri değişkenlerin aynı dereceden bütünleşik olmasını gerektirir. Bu durum eşbütünleşme testleri için bir kısıttır. Değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin araştırılmasında ARDL analizi değişkenlerin bütünleşme derecelerini göz önünde bulundurmadığından ciddi bir avantaj sağlar. Pesaran ve diğerleri (1996), farklı derecelerden bütünleşik değişkenler arasında farklı dereceden bütünleşik değişkenler arasındaki ilişkinin sınanmasına olanak tanıyan ARDL yaklaşımını önermişlerdir (Bahmani-Oskooee ve Chi Wing Ng, 2002: 150). Daha sonra Pesaran ve Pesaran (1997), Pesaran ve Smith (1998), Pesaran ve Shin (1999) ve Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen bu yaklaşım tarafından geliştirilen bu yaklaşım eşbütünleşme analizlerinde sıkça kullanılır hale gelmiştir. Klasik eşbütünleşme analizlerinin aksine ARDL analizinde önceden bir birim kök testi uygulanması gerekmemektedir. ARDL yaklaşımı en küçük kare metoduna dayanmaktadır. Değişkenlerin $I(1)$ ve $I(0)$ gibi sınıflandırılmasına gerek yoktur. (Sharifi-Renani, 2008: 4). Değişkenler $I(1)$ ya da $I(0)$ olsa da eşbütünleşme testi yapılabilmesi ve anlamlı sonuçlar elde edilebilmesi ARDL modelini avantajlı hale getirmektedir.(Pesaran ve Pesaran,1997; Akt.

Paudel ve Jayanthakumaran, 2009: 137). Fakat ARDL modeli, değişkenlerin 2. dereceden ve daha büyük dereceden bütünleşik olduğu durumlarda uygulanamaz (Çağlayan, 2006: 427).

ARDL modelinin küçük örneklerde de uygulanabilir olması bir diğer avantajı olarak bahsedebiliriz. (Kamaruddin ve Jusoff, 2009: 100). Seviyelerinde en az iki serinin durağan olduğu ifade etmek amacıyla testler kullanılmaktadır. Durağanlık, zaman içinde serilerin belli bir değere yaklaşmasını başka bir ifadeyle serilerin sabit bir ortalamaya, sabit bir varyansa ve gecikme seviyesine bağlı bir kovaryansa sahip olmasını ifade eden bir kavramdır.

Sınır testi yaklaşımının avantajları şunlardır:

1- Modelde kullanılacak değişkenlerin $I(0)$ ya da $I(1)$ olup olmamasına bağlı olmadan sınır testini uygulamak mümkündür. Bu sebeple sınır testini uygulamadan önce değişkenlerin durağanlık mertebelerini belirlemeye gerek yoktur. Fakat, Pesaran vd. (2001)'deki kritik değerler, değişkenlerinin $I(0)$ ya da $I(1)$ olmasına göre tablolandırıldığından, değişkenlerin $I(2)$ olma ihtimaline karşı sınanması gerekmektedir.

2- ARDL yaklaşımında kısıtsız hata düzeltme modeli kullanıldığından, Engle- Granger testine göre daha iyi istatistiksel özelliklere sahiptir ve küçük örneklerde Johansen ve Engle-Granger testlerine göre daha güvenilir sonuçlar verir (Narayan ve Narayan, 2005: 429).

Analiz edilen değişkenlerin farklı derecelerde gecikme uzunluğuna sahip olmasını mümkün kılan ARDL sınır testi, analizde kullanılacak serilerin ikinci farklarında durağan olmadıkları durumda uygulanabilir. Tek denklemlerle eş bütünleşme analizi olan ARDL analizi veriler arasındaki olası içsellik sorununu ortadan kaldırır. ARDL sınır testi analizinin yapılabilmesi için öncelikle kısıtlı olmayan hata düzeltme katsayısı ile ilgili model kurulur, ardından bilgi kriterlerinden olan Schwarz ve Akaike aracılığıyla yürütülecek model için ideal olan gecikme uzunluğu bulunur. Devamında ise elde edilen F istatistiği değeri ile kritik değerler arasında yer alan karşılaştırmalar yapılacak söz konusu istatistik değerinin kritik değerlerden yüksek olması ile seriler arasında ilişki bulunduğu sonucuna varılır. Analizin ilerleyen aşamalarında kısa dönem ilişkisi, otokorelasyon, spesifikasyon, normallik, csum testi, ve değişen varyans incelemeleri yapılır.

5. AMPRİK ANALİZ

ARDL analizinin gerçekleştirilebilmesi için oluşturulan modelde yer alan serilerin ikinci dereceden durağan olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla ARDL analizi öncesinde serilere yönelik birim kök testlerinden olan Phillips-Perron (PP) birim kök testi uygulanmıştır. Phillips-Perron (PP) birim kök testinin analiz edilen serilere yönelik sıfır hipotezi söz konusu serilerin birim köke sahip oldukları şeklinde iken diğer hipotezi ise söz konusu serilerin birim köke sahip olmadıkları diğer bir ifadeyle durağan oldukları şeklinde ifade edilir. Tablo 1’de PP birim kök testinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 5.1. Phillips-Perron Unit Root Test Sonuçları

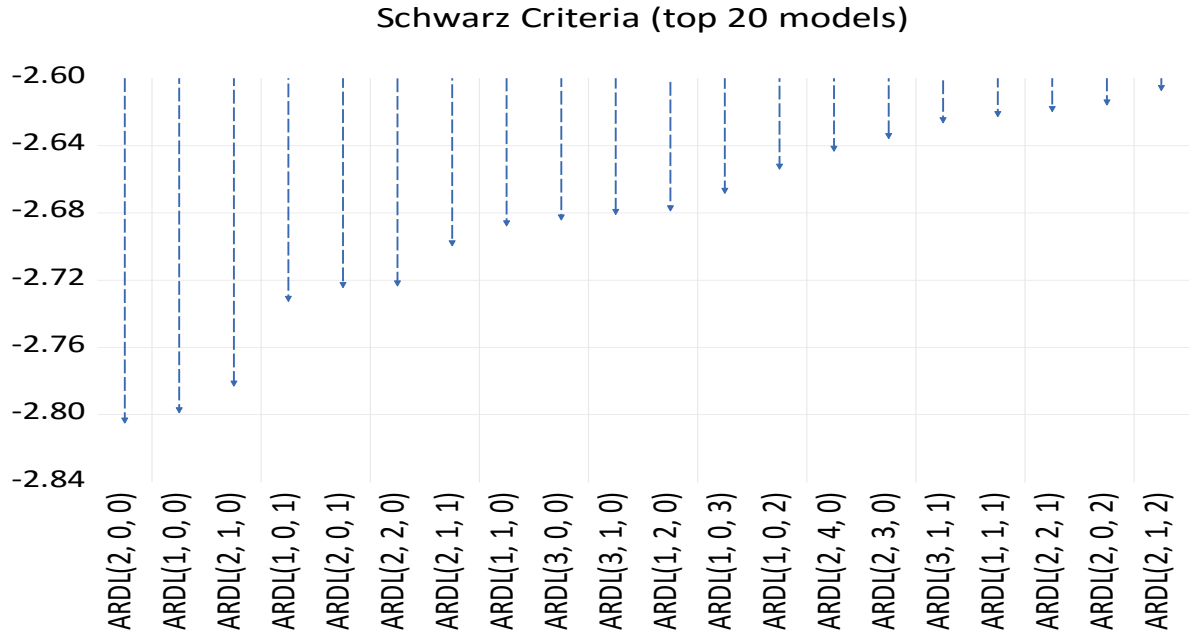
Değişkenler	Model	Test İstatistiği (P-Değeri)
Krediler	Sabitli	-3.586963 (0.0125)
	Trendli ve Sabitli	-3.887397 (0.0258)
	Hiçbiri	-2.817364 (0.0065)
M3-GSYH	Sabitli	-11.46630 (0.0000)
	Trendli ve Sabitli	-13.52428 (0.0000)
	Hiçbiri	-6.398447 (0.0000)
Deep İndeks	Sabitli	-10.65527 (0.0000)
	Trendli ve Sabitli	-10.87243 (0.0000)
	Hiçbiri	-7.495892 (0.0000)

Tablo 5.1'deki sabitli, trendli ve sabitli ile hiçbiri şeklinde oluşan modellerden sağlanan PP birim kök testi sonuçlarının sunduğu gibi, Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri düzeylerde durağan değildir. Dolayısıyla düzeylerde birim köke sahiptirler. Diğer yandan, Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri birinci farkları alındığında ise birim köke sahip olmadıklarından birinci farklarında durağandırılar. Birim kök testi sonuçları, Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenlerinin, ARDL sınır testinin entegrasyon seviyesi gerekliliğine uyan birinci dereceden entegre olduğunu (yani, $I(1)$) ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Deep İndeks,

M3-GSYH ve Krediler değişkenleri arasındaki eş bütünleşme ilişkisinin analiz edilebilmesi için ARDL sınır testi yapılabilir.

Aşağıdaki Tablo 5.2., model için optimum gecikme seçimi sonuçlarını göstermektedir. Yirmi model arasından optimal model olarak ARDL (2, 0, 0) seçilmiştir ve analizler optimum gecikme seçimi sonucuna göre gerçekleştirilecektir.

Tablo 5.2. Model İçin Optimal Gecikme Uzunluğu Seçimi

Tablo 5.3. Denklem 1'de verilen model için ARDL sınır testi sonuçlarını sunmaktadır. Tablo 5.3'de 7.782380 F-istatistik değeri, %10 ve %5 anlamlılık seviyesinde üst sınır kritik değerini geçmektedir. Açıklamalardan anlaşılacağı üzere Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri eşbütünleşiktir.

Tablo 5.3. ARDL Sınır Testi Sonuçları

F-İstatistiği 7.782380	Kritik Değerler	
	I (0) Sınır	I (1) Sınır
Anlamlılık		
10%	4.517	5.48
5%	5.457	6.57
1%	7.643	9.063

Gerçekleştirilen ARDL analizine ilişkin uzun dönem katsayı tahmin sonuçlarına 5.4 numaralı tabloda bulunmaktadır. 5.4 numaralı tabloda yer alan değerlere göre Türkiye'de M3-GSYH ile Deep İndeks arasındaki ilişkinin aynı yönlü iken Krediler ile Deep İndeks arasındaki ilişkinin ise ters yönlü olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Türkiye'de M3-GSYH değerinin yükselmesi ile finansal derinlik endeksini yükseleceği, bankalar tarafından yurtiçine yönelik verilen kredilerin artmasının ise finansal derinlik endeksini düşüreceği ifade edilebilir. Bu durum, Tablo 5.4.'te yer alan eşbütünleşme testi sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 5.4. Uzun Dönem ARDL Katsayıları (2, 0, 0) Modeli

Değişkenler	Katsayı	t-İstatistiği	Prob Değeri
M3-GSYH	0.004488	2.819852	0.0097
Krediler	-0.003076	-4.247615	0.0003

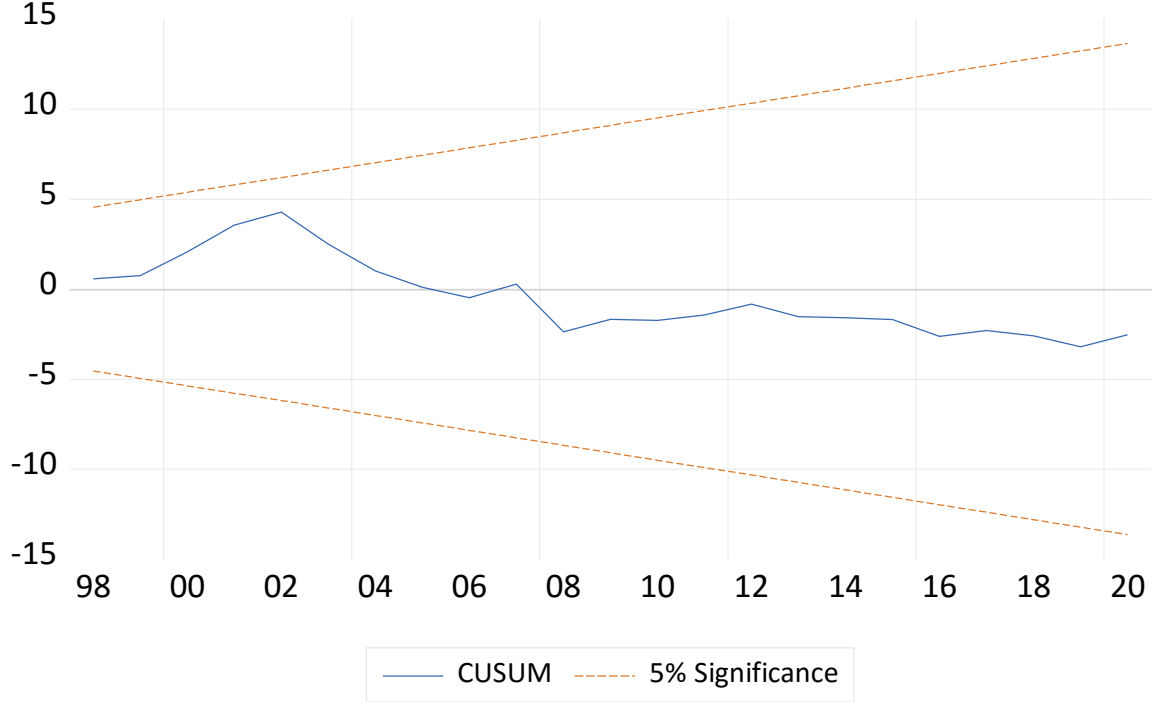
Tablo 5.5.'te hem kısa dönem katsayılarının tahmin sonuçları hem de tanısal test sonuçları yer almaktadır. Tablo 5.5'ten elde edilen tahmin sonuçlarına göre, ARDL (2,0,0) modelindeki DEEPİNDEKS değişkeninin kısa dönem katsayıları istatistiksel olarak anlamlıdır ve negatif işaret almaktadır. Tüm gecikmelerde ARDL (2, 0, 0) modelindeki DEEPİNDEKS değişkeninin kısa dönem katsayıları istatistiksel olarak anlamlıdır ve sadece ilk gecikmede negatif işaret alır. ECM terimi katsayısı beklendiği gibi negatif işaretlidir ve %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca otokorelasyon, heteroskedastisite, normal olmama ve model yanlış belirleme sorunlarını kontrol etmek için çeşitli teşhis testleri yapılmıştır. Tanısal test bulgularına göre, ARDL(2,0,0) modeli otokorelasyon, değişen varyans, normal olmama ve model belirleme açısından herhangi bir problem içermemektedir.

Tablo 5.5. Kısa Dönem & ARDL (2, 0, 0) modelinin Diagnostic Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	t-İstatistiği	Prob Değeri
C	0.010751	0.607192	0.5497
@TREND	0.015113	4.746527	0.0001
D(DEEPİNDEKS(-1))	0.363985	1.827281	0.0807
CointEq(-1)*	-1.467219	-5.037591	0.0000
EC = DEEPİNDEKS - (0.0045*M3_GSYH - 0.0031*BANKVERILENYURTICIKREDILER)			
Diagnostic Testi			
Testler			Test Değeri (Prob.)
Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test			2.175029 (0.1385)

Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity Test	0.977857 0.4522
Ramsey RESET Test	0.702190 (0.4899)
Jarque-Bera Test	25.29064 (0.000003)

5.1'deki cusum-square testi, ARDL (2 0, 0) modelinin kararlılığını desteklemektedir.

Şekil 5.1. Cusum-square Testi

SONUÇ

Gelişen teknolojiyle birlikte karar birimlerinin büyük bir kısmı finansal sistemin araçlarını kullanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi finansal sistem üzerinde hızlı değişimlere neden olmaktadır. Söz konusu hızlı değişimler sistemi kullanan iktisadi karar birimlerine işlem maliyetlerinin zaltılması gibi kolaylıklar sağlamakla birlikte karmaşıklaşan ve çeşitlenen yapısı ile birlikte eksik bilgiden kaynaklı hatalı işlemlere neden olarak bir takım zorluklarda getirmektedir. Karar birimlerinin finansal sistemde yaşadıkları aksaklıkların minimize edilebilmesi konusunda finansal okuryazarlık düzeyinin arttırılarak eksik bilginin giderilmesi oldukça önemlidir. Söz konusu eksik bilgilerin giderilmesi ile birlikte bireylerin finansal sistemi tanımaları ve işlemlerini arttırmaları finansal derinliğin arttırılmasına büyük katkılar sağlayabilecektir. Söz konusu gelişmelerin yaşanması, ülke ekonomisinin kalkınmasına destek sağlayarak ilgili ekonomideki bireylerin refah düzeylerini yükseltecektir.

Finansal okuryazarlık, Türkiye ekonomisi için makroekonomik belirleyicileri ve finansal derinliği etkilemekle birlikte onu etkileyen bir kavramdır. Finansal okuryazar bireyler hem bireysel finansal refaha hem de ülkelerin sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktadır. Finansal derinlik (piyasaların büyüklüğü ve likiditesi), erişim (bireylerin finansal hizmetlere erişme yeteneği), verimlilik (kurumların finansal hizmetleri düşük maliyetle ve sürdürülebilir gelirlerle sağlama yeteneği) ve finansal hizmetler seviyesinin bir kombinasyonu olarak tanımlanmaktadır (Sahay, 2015). Dolayısıyla finansal derinlik, finansal piyasaların büyüklüğü ile ilgili olduğu gözlenmiştir. Finansal araç ve kurumların yenilenmesi, çeşitlenmesi olarak nitelendirilen finansal derinleşmenin finansal okuryazarlıkla ilişkisine bakıldığında finansal okuryazarlık alışkanlığının kazandırılmasıyla bireylerin finansal derinleşme sonucunda ortaya çıkan finansal araçları etkin kullanabileceği ön görülmektedir. Kendilerini finansal edebilecek okuryazarlık kazanımını elde eden bireyler finansal sistemde derinleşme etkisiyle ortaya çıkan yeni araçları daha etkili biçimde kullanmasıyla birlikte finansal okuryazarlık ile derinleşme ilişkilendirilmiştir.

Araştırmanın amacı, çalışmada öncelikle verilerin durağanlığı ve hangi dereceden bütünleşik olduklarını anlamaya yönelik birim kök testlerinden olan Phillips-Perron (PP) birim kök testi kullanılmıştır. Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri birinci farkları alındığında ise birim köke sahip olmadıklarından birinci farklarında durağandırlar. Phillips-Perron (PP) birim kök testinin analiz edilen serilere yönelik sıfır hipotezi söz konusu serilerin birim köke sahip oldukları şeklinde iken diğer hipotezi ise söz konusu serilerin birim köke sahip

olmadıkları diğer bir ifadeyle durağan oldukları şeklinde ifade edilir. PP birim kök testi sonuçlarının sunduğu gibi, Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri düzeylerde durağan değildir. Dolayısıyla düzeylerde birim köke sahiptirler. Diğer yandan, Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri birinci farkları alındığında ise birim köke sahip olmadıklarından birinci farklarında durağandırlar. bu durum ardl sınır testi entegre olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri arasındaki eş bütünleşme ilişkisinin analiz edilebilmesi için ARDL sınır testi yapılabilir. Yapılan f istatistik testi sonucunda F-istatistik değerinin, %10 ve %5 anlamlılık seviyesinde olup üst sınır kritik değerini geçmesi Deep İndeks, M3-GSYH ve Krediler değişkenleri eşbütünleşik olduğu ifade etmektedir.

ARDL analizine ilişkin uzun dönem katsayı tahmin sonuçlarına göre Türkiye’de M3-GSYH ile Deep İndeks arasındaki ilişkinin aynı yönlü iken Krediler ile Deep İndeks arasındaki ilişkinin ise ter yönlü olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Türkiye’de M3-GSYH değerinin yükselmesi ile finansal derinlik endeksini yükseleceği, bankalar tarafından yurtiçine yönelik verilen kredilerin artmasının ise finansal derinlik endeksini düşüreceği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Abdeldayem, M. M. (2016). Is there a relationship between financial literacy and investment decisions in the kingdom of Bahrain?. *Journal of Management and Accounting Studies*, 4(02), 68-78.

Adomako, S., Danso, A., & Ofori Damoah, J. (2016). The moderating influence of financial literacy on the relationship between access to finance and firm growth in Ghana. *Venture Capital*, 18(1), 43-61.

Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), ss. 188-198.

Afşar, M., Bilge K. Ö. & Bengül G. A. (2012). Para Teorisi. 1. Baskı, *Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları*,

Alkaya A. & Yağlı İ. (2015). “Finansal okuryazarlık – finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8,Sayı:40, Sayfa:585-599

Altıntaş, K. M. (2008). “Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi”, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, *Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları*, İstanbul.

Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler, J. K., & Ward, J. (2000). Personal finance and the rush to competence: Financial literacy education in the US. *Journal of family and consumer sciences*, 107(2), 1-18.

Angelo C. & Lan R. (2011). “What Causes Suboptimal Financial Behavior? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioral Economics”, *The University of Melbourne Research Report (Legal Studies Research Paper No: 540)*. 2011, ss.35-36.

Arora, R. U. (2010). Measuring financial access. Griffith Business School Discussion Papers Economics, 1(7), 1-21.

Atkinson, A. & Messy, F. (2012). Measuring financial literacy: results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) pilot study, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15.

Awais, M., Laber, M. F., Rasheed, N., & Khursheed, A. (2016). Impact of financial literacy and investment experience on risk tolerance and investment decisions: Empirical evidence from Pakistan. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(1), 73-79.

Bağcı, H., & Kahraman, Y. E. (2020). The effect of gender on financial literacy. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 492-503.

Barmaki, N. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri, Ankara.

Bayram, S. (2010). *Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Beckmann, E. (2013). Financial literacy and household savings in Romania. *Numeracy*, 6(2), 9.

Behrman, J. R., Mitchell, O. S., Soo, C. K., & Bravo, D. (2012). The effects of financial education and financial literacy. *Am Econ Rev*, 102(3), 300-304.

Bianco, C., Bosco, A. & Susan, M. (2000). Financial Literacy: What Are Business Schools Teaching, Bristol, Gabeli School of Business Roger Williams University, 8, 24-27.

Biçer, E.B., Altan, F. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık İle İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), ss. 1501-1517.

Bittencourt, M. (2011). Inflation and financial development: Evidence from Brazil. *Economic Modelling*, 28(1-2), 91-99.

Bodie, Z. (2006). "A Note on Economic Principles and Financial Literacy," Networks Financial Institute at Indiana State Universtiy, 2006-PB-07, 1-5.

Carolynne Mason. (2003). "Conceptualising Financial Literacy: An Ethnographic Study Of School Governors", (Thesis, Loughborough University,), s.57.

Cascio, W. F., Young, C. E., & Morris, J. R. (1997). Financial consequences of employment-change decisions in major US corporations. *Academy of management Journal*, 40(5), 1175-1189.

Cumhur Akyol. (2010). "Finansal Farkındalığın Yatırımcı Tercihlerine Etkileri: Özel Bankacılık Çalışanlarında Finansal Farkındalık Üzerine Bir Araştırma", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, s.38.

- Ćumurović, A., & Hyll, W.** (2019). Financial literacy and self-employment. *Journal of Consumer Affairs*, 53(2), 455-487.
- Cupák, A., Fessler, P., Hsu, J. W., & Paradowski, P. R.** (2020). Confidence, financial literacy and investment in risky assets: Evidence from the Survey of Consumer Finances.
- Çağlayan, E.** (2006). “ Enflasyon, Faiz Oranı ve Büyümenin Yurtiçi Tasarruflar Üzerindeki Etkileri”, *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt XXI, Sayı 1.
- Çam, H., Ayaydın, H., Çam, A. V. ve Akdeniz, F.** (2018). Bireylerin finansal bilgi düzeyi ile finansal katılım düzeyi arasındaki ilişki: TR 90 bölgesinde bir araştırma, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 10(1),1-13.
- Çömlekçi, İ.** (2017). İslami finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Katılım bankaları müşterileri üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1423-1439.
- Dağlı, Hüseyin. Finansal Yönetim. 5. Baskı, Trabzon: Derya Kitabevi, 2007.*
- Danes, S.M. & Haberman, H.R.** (2007). Teen financial knowledge, self efficacy, and behavior: a gendered view. *Financial Counseling Planning*, 18 (2), 48–60.
- Dawson, P. J.** (2003). Financial development and growth in economies in transition. *Applied Economics Letters*, 10(13), 833-836.
- De Gregorio, J. Guidotti, P. E.** (1995). Financial development and economic growth. *World development*, 23(3), 433-448.
- Demetriades, P., & Hook Law, S.** (2006). Finance, institutions and economic development. *International journal of finance & economics*, 11(3), 245-260.
- Demirci, Rasih, Rauf Arıkan & Burhan Erdoğan.** (2001). *Genel Ekonomi*. 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Denk, Z. vd.** (2018). “Kartlı Ödeme Sistemlerinin Finansal Davranış ve Tutum Üzerindeki Etkisi: Elazığ-Malatya İli AVM Müşterileri Örneği”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 187-202.
- Deuflhard, F., Georgarakos, D., & Inderst, R.** (2019). Financial literacy and savings account returns. *Journal of the European Economic Association*, 17(1), 131-164.
- Dhal, S., Kumar, P., & Ansari, J.** (2011). Financial stability, economic growth, inflation and monetary policy linkages in India: An empirical reflection. *Reserve Bank of India Occasional Papers*, 32(3), 1-35.

Dick, C. D., & Jaroszek, L. (2013). Knowing what not to do: financial literacy and consumer credit choices. *ZEW discussion papers*, 13.

EC (18 Aralık 2007). Communication From The Commission Financial Education.

Eker, Filiz. (2017). “*Finansal Farkındalık, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma: Silifke Ticaret ve Sanayi Odası Örneği*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Silifke Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı), s.14.

Elvan Öztürk. (2014). “*Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı), s.2.

Er, B. ve Taylan, A. E. (2017). Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 297-317.

Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. & Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(4): 113-126.

Finansal Farkındalık Nedir? [<http://www.ekodialog.com/Konular/finansalfarkindalik-nedir.html>] (02.04.2019).

Finra Investor Education Foundation. (2009). “Financial Capability in the United States: National Survey”, Executive Summary. ss.5-23.

Gerek, S. & Kurt, A.A. (2011). Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,30, 59-73.

Gross, D. M. (2001). Financial intermediation: a contributing factor to economic growth and employment. *International Labour Organisation*.

Gujarati, D. N. (2003). Basic Econometrics, McGraw-Hill, Fourth Edition, New York.

Güler, E. (2015). *Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Habil G. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. 1. Baskı. İstanbul: Hiperlink Yayınevi, s.17. 18

Hamza, N., & Arif, I. (2019). Impact of financial literacy on investment decisions: The mediating effect of big-five personality traits model. *Market Forces*, 14(1).

Hayta, Bayazit. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*, Ankara: Gazi Kitapevi, Ekim.

Hogart, Jeanne M. & Marianne A. Hilgert. (2002). “Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Results from a New Survey on Financial Literacy”, *Consumer Interest Annual*. Cilt:48, ss.1-7.

Hogarth, J. M. (2002). “Financial Literacy and Family and Consumer Sciences”, *Journal of Family and Consumer Sciences*, 2002/94 (1), ss. 15-28.

Holzmann, R. (2010). Bringing Financial Literacy and Education to Low and Middle Income Countries: The Need to Review, Adjust and Extend Current Wisdom. World Bank Social Protection Discussion Paper, No 56501.

http://www.ruralfinanceandinvestment.org/sites/default/files/From_financial_literacy_pdf.pdf
]

Hung, A, Parker, A. M. & Yoong, J. (2009). “Defining and Measuring Financial Literacy,” RAND Labor and Population Working Paper Series, No: 708, September 1-28

Hung, F. S. (2003). Inflation, financial development, and economic growth. *International Review of Economics & Finance*, 12(1), 45-67.

International Wellbeing Group. (2013). Personal wellbeing index (Adult), Manual (5th edn.).

İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişim*. Beykent Üniversitesi Yayınevi, 5.Baskı, İstanbul.

İşseveroğlu, G. & Hatunoğlu, Z. (2012). Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin makro ekonomik dinamiklere etkisi kapsamında swot analizi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 56, 155-174.

Jappelli, T. & Padula, M. (2013). Investment in financial literacy and saving decisions. *Journal of Banking & Finance*, 37(8), 2779-2792.

Jappelli, T. (2010). Economic literacy: An international comparison. *The Economic Journal*, 120(548), F429-F451.

Jazayeri A. (2016). *From financial literacy to financial capability*. [Erişim: 13.01.2016,

Jonubi, A. & Abad, S. (2013). The impact of financial literacy on individual saving: An exploratory study in the Malaysian context. *Transformations in Business & economics*, 12(1), 28.

- Joo, S.** (2008). Personal financial wellness, In J. J. Xiao (Ed.), *Handbook of consumer research* (pp. 21–33), New York: Springer.
- Jorgensen, B. L.** (2007). Financial literacy of college students: Parental and peer influences (Doctoral dissertation, Virginia Tech).
- Kağıtçıbaşı, Ç.** (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayınevi, 12.Basım, İstanbul.
- Kalkınma Bakanlığı.** (2014). Onuncu kalkınma planı 2014-2018, Girişimciliğin geliştirilmesi özel ihtisas komisyonu raporu. Ankara: *Kalkınma Bakanlığı*.
- Kamaruddin, R. & Jusoff, K.** (2009). “An ARDL Approach in Food and Beverages Industry Growth Process in Malaysia”, *International Business Research*, Vol.2, No.3.
- Karaağaç, A.** (2015). *Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı Ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karataş, Ç.** (2017). “*Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme*,” Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlik Tezi
- Kefela, G.** (2010). Implications of financial literacy in developing countries. *African Journal of Business Management*, 5(9), 3699.
- Khan, M. S. R., Rabbani, N., & Kadoya, Y.** (2020). Is financial literacy associated with investment in financial markets in the United States?. *Sustainability*, 12(18), 7370.
- Khan, M. S., & Senhadji, A. S.** (2000). Financial development and economic growth: An overview.
- Kılıç, Y., Ata, H. A. & Seyrek, İ. H.** (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 66, 129-150.
- Kozup, J. & Hogart J. M.** (2008). Financial Literacy, Public Policy, and Tomaskova.
- Kutlar, A.** (2000). Ekonometrik Zaman Serileri Teori ve Uygulama, *Gazi Kitabevi*, Ankara.
- Lacovoiu, V. B.** (2018). An Empirical Analysis of Some Factors Influencing Financial Literacy. *Economic Insights-Trends & Challenges*, 70(2).
- Levine, R.** (2005). Finance and growth: theory and evidence. *Handbook of economic growth*, 1, 865-934.

- Linares, J.** (2019, October). Financial literacy as a leading regulator of consumption expenditure. In *4th International Conference on Social, Business, and Academic Leadership (ICSBAL 2019)* (pp. 136-140). Atlantis Press.
- Lusardi, A. & Mitchell, O.S.** (2013). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence, *Nber Working Paper*, 18952.
- Lusardi, A.** (2008). Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice?. NBER, *Working Paper* 14084
- Lusardi, A.** (2008). Household saving behavior: The role of financial literacy, information, and financial education programs (No. w13824). *National Bureau of Economic Research*.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S.** (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of economic literature*, 52(1), 5-44.
- Madura, Jeff.** (2010). *Financial Markets and Institutions*. 9. Baskı, South-Western Cengage Learning.
- Mandell, L.** (2006). “Financial Literacy: If It Is So Important, Why is not Improving? Networks Financial Institute at India State University Policy Brief, s. 1- 10.
- Mandell, Lewis and Klein, L. Schmid.** (2007). “Motivation and Financial Literacy”, *Financial Services Review*, S. 16, s. 105-116.
- Marcolin, S. and Abraham, A.** (2006). Financial literacy research: Current literature and future opportunities, 3rd International Conference of Contemporary Business Leura, 1-22.
- Mason, C. L. J. ve Wilson, R. M. S.** (2000). “Conceptualizing Financial Literacy” Loughborough University Institutional Repository, Paper: 2000:7, November.
- Matewos, K. R., Navkiranjit, K. D., & Jasmindeep, K.** (2016). Financial literacy for developing countries in Africa: A review of concept, significance and research opportunities. *Journal of African Studies and development*, 8(1), 1-12.
- Mbarire, T. T., & Ali, A. I.** (2014). Determinants of financial literacy levels among employees of Kenya Ports Authority in Kenya. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(16), 44-52.
- Mbukanma, I., Rena, R., & Musvoto, W. S.** (2020). Conceptual Dimension Of Financial Variables Towards Improving Household Savings Behaviour In A Credit Economy: A South African Perspective. *Gender & Behaviour*, 18(1).

Narayan, P. K. (2005). "The Saving and Investment Nexus for China: Evidence From Cointegration Tests", *Applied Economics*, 37:17, 1979-1990.

Nash, J. (2011). Adult Financial Literacy in Australia. *Australia and New Zealand Banking Group Limited Social Research*.

OECD (2017). "G20/OECD INFE report on adult financial literacy in G20 countries", [(Erişim: 2018, <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf>)]

OECD. (2005). "The Importance of Financial Education", Policy Brief, July 2006. OECD, Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness, France, July.

OECD. (2005). Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies, France: OECD Publishing.

OECD. (2009). Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis. France: OECD Publishing.

OECD. (2013). PISA 2012 Assessment and Analytical Framework.

OECD. (2015). OECD/INFE Toolkit For Measuring Financial Literacy And Financial Inclusion. France: March.

OECD. (2016). PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic and Financial Literacy. France.

Orton, Larry. (2007). "Financial Literacy: Lessons from International Experience", CPRN Research Report, Ottawa, September.

Özdemir, F. S. (2011). "Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi: İMKB Şirketlerinde Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özgen, H. & Azmi Y. (2006). Temel İşletmecilik Bilgisi. 5. Baskı, İstanbul: Nobel Yayın.

Özince, E. (2008). "Finansal Sektör Uluslararası Gelişmeler Ve Türkiye Deneyimi", *12.Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi, TBB, İstanbul, 20-24 Temmuz 2008*, ss.26

- Öztürk, E. & Demir, Y.** (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (68): 113-134
- PACF.** (2008) (President’s Advisory Council on Financial Literacy), *Annual Report to the President*.
- Pagano, M., & Pica, G.** (2012). Finance and employment. *Economic Policy*, 27(69), 5-55.
- Pesaran, M. H. ve Shin, Y.** (1999), “An Autoregressive Distributed Lag Modelling Approach to Cointegration Analysis”, <http://www.econ.cam.ac.uk/faculty/pesaran/ardl.pdf>, (Erişim: 29.09.2022).
- Pesaran, M. H. ve Smith, R.** (1998). “Structural Analysis of Cointegrating VARs” *Journal of Economic Survey*, 12(5), 471-505.
- Pesaran, M. H. & Shin, Y.** (1996). Cointegration and speed of convergence to equilibrium, *Journal of Econometrics*, 71(1-2), 117-143.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. & Smith, R. J.** (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16, 289326.
- Pesaran, M. H., & Pesaran, B.** (1997). “Working with Microfit 4.0: Interactive Econometric Analysis”, Oxford, *Oxford University Press*.
- PISA.** (2018). Assessment and Analytical Framework, OECD Publishing, Paris, 128.
- Pompian.** (2012). Michael M. Wiley Finance: Behavioral Finance And Investor Types: Managing Behavior To Make Better Investment Decisions. 1. Baskı. Usa: Wiley Publishing.
- Remund, D. L.** (2010). "Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy". *The Journal of Consumer Affairs*, Vol. 44, No. 2, pp. 276-295.
- Reyes, R. L.** (2006). “*The psychological meanings of money*”. Unpublished PhD Thesis, Alliant Internaional University.
- Rousseau, P. L., & Yilmazkuday, H.** (2009). Inflation, financial development, and growth: A trilateral analysis. *Economic Systems*, 33(4), 310-324.
- Sakınç, S. Ö.** (2018). Tasarrufları Değerlendirmede Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Bir Uygulama. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 539-556.
- Sancak, E.** (2012), Bireysel Tasarruf Ve Yatırımları Koruma Rehberi, *Gazi Kitabevi*, Ankara.

Sarıgöl, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 200-218.

Satoğlu, S. (2014). *Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması*, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Emin Arat, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Selvarajan, S. K., & Ab-Rahim, R. (2020). Financial integration and economic growth. *Journal of Economic Integration*, 35(1), 191-213.

Seo, J. Y. (2017). a study of effective financial support for to improve economic and employment conditions: Evidence from oecd countries. *Managerial and decision economics*, 38(3), 432-442.

Satoğlu S. (2014). “Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı), s.37.

Sevim, N., Temizel, F., & Sayılır, Ö. (2012). The effects of financial literacy on the borrowing behaviour of Turkish financial consumers. *International Journal of Consumer Studies*, 36(5), 573-579.

Shan, J., & Jianhong, Q. (2006). Does Financial Development Lead Economic Growth? The Case of China. *Annals of economics and finance*, 7(1), 197.

Sharifi-Renani, H. (2008). “Demand for Money in Iran: An ARDL Approach”, MPRA, Paper No. 8224.

Shockey, S. (2002). Low-wealth adult’s financial literacy: Money management behavior and associates factors, including critical thinking. Unpublished Doctoral Dissertation, The Ohio State University (AAT 3039524).

Struckell, E. M., Patel, P. C., Ojha, D., & Oghazi, P. (2022). Financial literacy and self employment–The moderating effect of gender and race. *Journal of Business Research*, 139, 639-653.

Şahin, M., Barış, S. (2017). "Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme". *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 77-103

T.C. Merkez Bankası. (2015). Aylık bülten.

- Tarı, R. & Hilal B.** (2006), “Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin VAR Modelleri ile Analizi. (1991.1-2004.3)”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 4: 12-28.
- TEB** (2015). *Türkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi*. [Erişim: 17.08.2022, <https://www.teb.com.tr/document/finansal-okuryazarlikveerisim-endeksi.pdf>]
- Temizel, F.** (2010). Mavi Yakalılarda Ekonomi Okuryazarlık, *Beta Yayınları*, İstanbul.
- Toda, H. Y. & Yamamoto, T.** (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes, *Journal of Economy*, 66, 225250.
- Tosun, E. A.** (2016). “Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması”, Yüksek Lisans Tezi, s:1-152.
- Tuncer, S.** (1985). Türkiye’de Sermaye Piyasası Teori Uygulama. 1. Baskı, İstanbul: Okay Yayın Dağıtım.
- Turgut, Hakan.** (2006). Parasal Zekâ. 2. Baskı, İstanbul: *Varlık Yayınları*.
- Türk Dil Kurumu (TDK).** (2013).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB).** (2011). Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim, Ankara, Mart.
- Tütüncü, Ö. & Küçükusta, D.** (2008). “Organizasyonlarda Bireyler: Davranış, Tutum ve Motivasyon” 2. Uluslararası Katılımlı Sterilizasyon Konferansı, Şubat 21-24, Çeşme, İzmir.
- Uzun, E. vd.** (2003). “İşletme Başarısında Finansal Planlama ve Yeniliklerin Rolü”, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt. 10 Sayı.2, 2003, ss.63-73.
- Ünal, S. & Düger, Y. S.** (2011). “Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli ile Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 1, s. 213-226.
- Van Rooij, M., Lusardi, A., & Alessie, R.** (2011). Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial economics*, 101(2), 449-472.
- Vitt, L. A., Anderson, C., Lyter, D. M., Siegenthaler, J. K. & Jeremy W.** (2000). “Personal Finance and the Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U.S.”, <http://www.isfs.org/documentspdfs/rep-finliteracy.pdf>, 17.04.2021

- Waheed, H., Ahmed, Z., Saleem, Q., Mohy-Ul-Din, S., & Ahmed, B.** (2020). The mediating role of risk perception in the relationship between financial literacy and investment decision. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 14(4), 112-131.
- Wahid, A. N., Shahbaz, M., & Pervaz, Azim.** (2011). Inflation and financial sector correlation: The case of Bangladesh. *International journal of economics and financial issues*, 1(4), 145-152.
- Widdowson, D. & Hailwood, K.** (2007). "Financial Literacy and Its Role in Promoting a Sound Financial System," Reserve Bank of New Zeland: Bulletin, 70.2, 2007: 37-47
- Williams, T.** (2007). Empowerment of whom and for what? Financial literacy education and the new regulation of consumer financial services. *Law & Policy*, 29(2), 226-256.
- Winkielman, P., Halberstadt, J., Fazendeiro, T. & Catty, S.** (2006). Prototypes are attractive because they are easy on the mind, *Psychological Science*, 17 (9), 799–806
- World Bank.** (2009), *The Case For Financial Literacy In Developing Countries: Promoting Access To Finance By Empowering Consumers.*
- Xiao, J. J., & O'Neill, B.** (2016). Consumer financial education and financial capability. *International Journal of Consumer Studies*, 40(6), 712-721.
- Xiao, J.J., Tang, C., Serido, J. & Shim, S.** (2011). Antecedents and consequences of risky credit behavior among college students: Application and extension of the theory of planned behavior, *Journal of Public Policy Marketing*, 30 (2), 239–258.
- Yaman, T. T.** (2019). How Financial Literacy Effect Financial Attitudes Under Crisis Conditions? *PressAcademia Procedia*, 10(1), 63-68.
- Yılmaz, V. & M. Tuncay.** (2012). "Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2012/26 (3-4), ss. 345-363.
- Zhang, Y., Jia, Q., & Chen, C.** (2021). Risk attitude, financial literacy and household consumption: Evidence from stock market crash in China. *Economic Modelling*, 94, 995-1006.